

**İŞSİZLİĞİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE
AMPİRİK ANALİZ**

Yüksek Lisans Tezi

Aslan AZIZLI

Eskişehir 2024

İŞSİZLİĞİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE
AMPİRİK ANALİZ

Aslan AZIZLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Finansman Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nuray İSLATİNCE

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Aslan AZIZLI'nın “ İŞSİZLİĞİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE AMPİRİK ANALİZ” başlıklı tezi .../.../2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, Finansman Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvan, Adı, Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	Doç. Dr.	
Üye		
Üye		

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

FINAL APPROVAL FOR THESIS

This thesis titled “THE EFFECT OF UNEMPLOYMENT ON ECONOMIC GROWTH: EMPIRICAL ANALYSIS ON TÜRKİYE” has been prepared and submitted by Aslan AZIZLI’nın partial fulfillment of the requirements in “Anadolu University Directive on Graduate Education and Examination” for the Degree of Master of Science in Finance Department has been examined and approved on/...../2023

Committee Members

Signature

Member (Supervisor)	:		
Member	:		
Member	:		
Member	:		
Member	:		

Prof. Dr. Saime ONCE

Director

Graduate School of

ÖZET

İŞSİZLİĞİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE AMPİRİK ANALİZ

Aslan AZIZLI

Finansman Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Danışman: Doç. Dr. Nuray İSLATİNCE

Ülkelerin temel makroekonomik hedefleri arasında fiyat istikrarı, tam istihdam ve ekonomik büyümenin en üst seviyeye çıkarılması bulunmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Ekonomik büyüme, refah seviyelerinde artış sağlarken işsizlik oranlarını azaltabilir. Bu çalışma, ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki uzun vadeli ilişkiyi ve değişkenler arasındaki nedensellik yönünü araştırmayı amaçlamaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki işsizlik, kültür, coğrafya, eğitim kalitesi, demokrasi anlayışı, ahlaki kurallar, dini inançlar, bireysel algı ve tercih edilen ekonomik büyüme modeli gibi birçok faktöre dayanır. Bu nedenle, işsizlik oranlarını belirlemede karmaşık etkenlerin rol oynadığı ve ülkeler arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Ülkeler arasındaki teknolojik gelişmeler ve ekonomik birimlerin verimlilik, kurumsal yapı ve tercihlerindeki farklılıklar ise işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkide değişikliklere yol açabilir.

Çalışmanın veri kaynağı, Türkiye'nin ekonomik büyüme oranları ve işsizlik oranlarıdır. Dünya Bankası ve TÜİK'in 2001-2021 yılları arasındaki çeyrek dönem verileri kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Değişkenler arasındaki pozitif ilişki, Türkiye'nin istihdam yaratamayan bir büyüme gerçekleştirdiğini göstermektedir. Çalışmada elde edilen bulgular değişkenler arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: İşsizlik, Ekonomik büyüme, Makroekonomik Değişkenler

ABSTRACT

THE EFFECT OF UNEMPLOYMENT ON ECONOMIC GROWTH: EMPIRICAL ANALYSIS ON TÜRKİYE

Aslan AZIZLI

Department of Finance

Anadolu University, Graduate School, 2023

Supervisor: Doç. Dr. Nuray İSLATİNCE

The main macroeconomic objectives of countries include price stability, full employment and maximising economic growth. Various policies are implemented to achieve these objectives. Economic growth can reduce unemployment rates while increasing welfare levels. However, in the short run, the relationship between economic growth and unemployment rate is generally loose. This study aims to investigate the long-term relationship between economic growth and unemployment and the direction of causality between the variables. This relationship is expected to vary across countries. Unemployment between developing and developed countries is based on many factors such as culture, geography, quality of education, understanding of democracy, moral rules, religious beliefs, individual perception and preferred economic growth model. Therefore, complex factors play a role in determining unemployment rates and they vary across countries. Technological developments across countries and differences in productivity, institutional structures and preferences of economic agents may lead to changes in the relationship between unemployment and economic growth.

The data source of the study is Turkey's economic growth rates and unemployment rates. Quarterly data for the period between 2001 and 2021 are used in the analyses. The positive relationship between the variables indicates that Turkey has realised a growth that fails to create employment. The findings of the study show that there is a positive long-run relationship between the variables. This indicates that Turkey has realised a growth that fails to create employment.

Keywords: Unemployment, Economic growth, Macroeconomic variables

ÖNSÖZ

Konunun belirlenmesi ve yürütülmesi aşamalarında bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan ve sürekli desteğini esirgemeyen sayın danışman hocam Doç. Dr. Nuray İSLATİNCE'ye sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans döneminde bana destek olan ve yardım eden arkadaşlarım Bakhtiyar GARAYEV ve Huseyn NASIROV'a ayırdıkları zaman için minnetdarım.

Hayatım boyunca daima arkamda duran ve maddi-manevi desteklerini esirgemeyen değerli aileme de teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Aslan AZIZLI

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Aslan AZIZLI

..../..../2024

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “scientific plagiarism detection program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved

.....

(Signature)

.....

Aslan AZIZLI

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	I
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
TABLolar DİZİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	4
1.1. İşsizlik Kavramı ve Nedenleri	4
1.2. İşsizliğin Türleri.....	5
1.2.1. Friksiyonel işsizlik	5
1.2.2. Sürekli işsizlik	6
1.2.3. Coğrafi yapısal işsizlik.....	7
1.2.4. Yapısal (strüktürel) işsizlik.....	8
1.2.5. Mesleki yapısal işsizlik	9
1.2.6. Konjonktürel (Dönemsel) işsizlik.....	9
1.2.7. Mevsimsel işsizlik.....	10
1.2.8. Teknolojik işsizlik	11
1.2.9. Gizli işsizlik	12
1.2.10. Açık işsizlik	12
1.2.11. Gönüllü işsizlik	12
1.2.12. Gönülsüz işsizlik	13
1.3. Beveridge Eğrisi.....	14
1.3.1. Beveridge eğrisinin geleneksel görünümü	14
1.3.2. Beveridge eğrisinin görünümü ve incelemesi	15

1.4. İşsizliğin Nedenleri	16
1.4.1. İşgücü Arzı Kaynaklı Nedenler.....	16
1.4.2. İşgücü Talebi Kaynaklı Nedenler	17
1.4.3. İşsizliğin Ekonomik Nedenleri.....	18
1.4.4. İşsizliğin Sosyal Nedenleri	19
1.5. İktisat Teorisinde İşsizlik.....	20
1.5.1. Klasik işsizlik teorisi	20
1.5.2. Neo-klasik işsizlik teorisi.....	21
1.5.3. Keynesyen işsizlik teorisi	21
1.5.4. Parasalcı işsizlik teorisi	21
1.6. Ekonomik Büyüme ve Hesaplanması	22
1.6.1. Ekonomik Büyüme Tanımı	22
1.6.2. Ekonomik büyümenin hesaplanması.....	23
1.7. Ekonomik Büyümenin Kaynakları	24
1.7.1. Üretim faktörleri.....	24
1.7.1.1. Emek faktöründeki artışlar	25
1.7.1.2. Fiziksel sermaye artışları	25
1.7.1.3. Doğal kaynakların geliştirilmesi.....	25
1.7.1.4. Girişimcilik	26
1.7.2. Teknolojideki Gelişmeler.....	26
1.8. Ekonomik Büyüme Modelleri	26
1.8.1. Klasik büyüme modelleri.....	26
1.8.2. Dışsal büyüme teorileri.....	28
1.8.2.1. Harrod-Domar büyüme modeli.....	28
1.8.2.2. Neo-klasik (Solow) büyüme teorisi	30
1.8.3. İçsel büyüme teorileri	30
1.8.3.1. Rebelo'nun AK Modeli.....	31
1.8.3.1.1. AK Modelinin Özellikleri ve Ekonomik Büyümeye	
İlişkin Öngörülleri.....	32
1.8.3.2. Arrow-Romer modeli	33
1.8.3.3. Lucas modeli.....	33
1.8.3.4. Ar-Ge modeli.....	34
1.8.3.5. Kamu politikası modeli.....	35

2.	TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME	36
2.1.	Türkiye Ekonomisinde İşsizlik.....	37
2.1.1.	<i>Türkiye ekonomisinde işsizliğin nedenleri</i>	<i>37</i>
2.1.2.	<i>Türkiye ekonomisinde istihdam ve işsizlik politikaları</i>	<i>39</i>
2.1.2.1.	<i>Danışmanlık ve eşleştirme hizmetleri</i>	<i>40</i>
2.1.2.2.	<i>İş sübvansiyonları ve ücretler</i>	<i>41</i>
2.1.2.3.	<i>Kendi işini kuran insanlara destek</i>	<i>41</i>
2.1.2.4.	<i>Doğrudan kamu personeli istihdamı</i>	<i>42</i>
2.1.2.5.	<i>Mesleki eğitim</i>	<i>42</i>
2.1.3.	<i>İstihdam ve işgücü piyasalarının genel görünümü.....</i>	<i>42</i>
2.1.4.	<i>İstihdam analizi</i>	<i>43</i>
2.1.4.1.	<i>İstihdamın Sektörel Dağılımı</i>	<i>44</i>
2.1.4.2.	<i>İstihdamın Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....</i>	<i>46</i>
2.1.4.3.	<i>İstihdamın eğitim seviyesine göre dağılımı</i>	<i>48</i>
2.1.5.	<i>İşsizliğin analizi.....</i>	<i>49</i>
2.1.5.1.	<i>Cinsiyet Ayırımında İşsizlik</i>	<i>50</i>
2.1.5.2.	<i>Yaş Gruplarına Göre İşsizlik.....</i>	<i>51</i>
2.1.5.3.	<i>Eğitim durumuna bağlı işsizlik</i>	<i>52</i>
2.1.5.4.	<i>İş arama sürelerine göre işsizlik</i>	<i>53</i>
2.2.	Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyümenin Gelişimi	55
3.	İŞSİZLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME FAKTÖRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ.....	58
3.1.	Literatür Taraması.....	58
3.1.1.	<i>Türkiye ile ilgili çalışmalar</i>	<i>58</i>
3.1.2.	<i>Diğer ülkeler ile ilgili çalışmalar</i>	<i>63</i>
3.2.	Veri Seti	68
3.3.	Metodoloji	68
3.3.1.	<i>Birim kök testleri (İşsizlik İO).....</i>	<i>72</i>
3.3.2.	<i>Granger nedensellik testi.....</i>	<i>75</i>
3.3.3.	<i>ARDL modeli</i>	<i>76</i>
3.3.4.	<i>F-Sınır testi</i>	<i>76</i>
3.3.5.	<i>Uzun dönem sonuçlar.....</i>	<i>78</i>

3.3.6. <i>Normallik testi</i>	79
3.3.7. <i>Seri korelasyon LM testi</i>	79
3.3.8. <i>Heteroskedasticity testi</i>	80
3.3.9. <i>Ramsey Reset testi</i>	81
3.3.10. <i>CUSUM & CUSUMQ testleri</i>	82
SONUÇ VE ÖNERİLER	84
KAYNAKÇA	87
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİ

Tablo 3. 1. Kullanılan Değişkenler ve Veri Kaynakları	68
Tablo 3. 2. Verilerin İstatiksel Değerleri	71
Tablo 3. 3. ADF Test Sonuçları (İÖ)	72
Tablo 3. 4. İşsizliğin Düzeyde Birim Kök Sonuçları	72
Tablo 3. 5. İşsizliğin Birinci Dereceden Birim Kök Sonuçları	73
Tablo 3. 6. ADF Test Sonuçları(LGDP)	73
Tablo 3. 7. Büyümenin Birinci Dereceden Birim Kök Sonuçları	74
Tablo 3. 8. Büyümenin Birinci Dereceden Sabitli Ve Trendli Birim Kök Sonuçları ...	74
Tablo 3. 9. Granger Nedensellik Testi Sonuçları	75
Tablo 3. 10. ARDL Modeli	76
Tablo 3. 11. F Sinir Testi	77
Tablo 3. 12. Seviye Denklemi	78
Tablo 3. 13. Seri Korelasyon Lm Testi	80
Tablo 3. 14. Heteroskedasticity Testi	80
Tablo 3. 15. Ramsey Reset Testi	81

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1.Beveridge Eğrisi	15
Şekil 3. 1.Türkiye'nin 2000-2021 Yıllarındaki İşsizlik Grafiği.....	70
Şekil 3. 2.Türkiye'nin 2000-2021 Yıllarındaki Büyüme Grafiği.....	70
Şekil 3. 3.GDP Verilerinin Logaritmik Grafiği.....	71
Şekil 3. 4.Normallik Testi.....	79
Şekil 3. 5.Cusum Ve Cusumq Testleri	83

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İŞKUR	: İşsizlik Sigorta Fonu
LM	: Lagrange çarpanı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SIC	: Schwarz Kriteri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	: Üretici Fiyat Endeksi
VAR	: Vektör Otoregresyon

GİRİŞ

Belirli bir dönemde bir ülkede hizmet ve mal miktarının artması olarak tanımlanan ekonomik büyüme, yaşam standartlarını yükseltme ve istikrarı sağlama açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, tüm ülkelerin ulaşmayı hedeflediği temel makroekonomik hedeflerden biridir. İşsizlik, ekonomik büyümenin ve istihdam olanaklarının sınırlı olduğu durumlarda meydana gelir.

Yüksek işsizlik oranları, ekonomik sorun dışında, aynı şekilde siyasi ve toplumsal dinamikleri de etkileyebilir. Örneğin, işsizlik gelir eşitsizliğini artırabilir ve toplumsal huzursuzluk ile sosyal gerilimleri tetikleyebilir. Bu nedenle, işsizlik oranlarının yönetilmesi ve azaltılması, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve toplumsal istikrar açısından kritik öneme sahiptir.

İşsizliğin azaltılması için ekonomik büyümeyi sağlamak önemlidir. Ancak, ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki karmaşıktır ve tek bir genel kural geçerli değildir. İşsizlikle mücadele etmek için politika yapıcıların çeşitli yaklaşımları ve stratejileri göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Dünya ekonomisinin ekonomik ve sosyal dönüşümü göz önüne alındığında, artan işsizlik oranı hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerde büyük endişe yaratmaktadır. İşsizlik, tamamen ekonomik bir sorun olmaktan öte, toplum ve sosyal değişim üzerinde olumsuz etkileri olan önemli bir konudur. Bu nedenle, işsizliği ele almak ve emek piyasasında iyileştirici politikalar geliştirmek ekonomi politikasının önemli bir hedefidir.

İşsizlik, ekonomik büyüme ve istihdam olanaklarının sınırlı olduğu durumlarda ortaya çıkar. Teknolojik ilerleme, otomasyon ve dijitalleşme gibi faktörler, iş gücü talebinde değişikliklere neden olarak bazı işlerin kaybolmasına veya dönüşmesine yol açmaktadır. Bu da işsizlik oranlarının artmasına sebep olabilir. Ayrıca, ekonomik durgunluklar, finansal krizler, sektörel değişimler ve küresel rekabet gibi faktörler de işsizlik sorununu derinleştirebilir.

Bu nedenle, işsizlikle mücadele etmek ve istihdamı teşvik etmek, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve toplumsal istikrarın sağlanması için önemlidir.

İşsizliğin azaltılmasına yönelik politikalardan biri de ekonomik büyüme sağlamaktır. Ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki negatif korelasyon ilk

olarak 1962'de Amerikalı iktisatçı A. M. Okun vasıtasıyla öne sürülmüştür. Okun, 1948-1960 yılları kapsamında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ekonomisi üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında, Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) ve işsizlik arasındaki negatif ilişkiye dikkat çekmiştir.

İşsizliğin azaltılması için istihdamın artırılması gerekmektedir. Verimlilik ya da teknoloji sabit tutulduğunda, daha fazla mal üretmek temelde daha fazla üretim faktörü gerektiği anlamına gelir. Üretim göstergelerinin tam istihdam seviyesinde kullanılmadığı durumlarda bu talep işsizliğin düşmesine neden olacaktır. Ekonomik büyümenin yatırımı teşvik edeceği ve artan yatırımın istihdamı olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bu zaman ekonomik büyüme ve işsizlik arasında güçlü ilişkinin olduğu aynı zamanda bu değişkenlerin birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiği açıktır. Ekonomik büyümenin özellikle çeşitli gelişmelerin etkisiyle istihdam artışına yol açmadığı fikri son yıllarda çokça tartışılmaktadır. İstihdamsız büyüme olarak adlandırılan bu [durum](#) öncelikle vasıflı veya nitelikli işgücünün gelişiminin bir tezahürü olarak görülmektedir. Bu bağlamda, ekonomik büyümenin temel olarak toplam verimliliğin artması veya iyileşmesinden kaynaklanması durumunda istihdam veya işsizlik üzerindeki etkisinin çok sınırlı olabileceği hatta istihdamı azaltarak işsizliği artırma eğilimi olabileceği savunulur. Bu nedenle, ekonomik büyümenin işsizlik üzerindeki etkisi aslında ampirik test ve doğrulama gerektiren bir olgudur. Diğer bir deyişle, ampirik analiz yapılmadan salt teorik bir yaklaşımla söz konusu ilişkiyi anlamak mümkün değildir.

Literatürde ampirik çalışmalar, ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki bağlantının negatif, pozitif veya anlamsız olabileceğini ortaya koymuştur. Ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki bağlantının karmaşıklığı, ekonomik yapı, sektörel değişimler, teknolojik ilerleme ve politika faktörleri gibi birçok etkene bağlı olabilir. Bu nedenle, işsizlik üzerindeki etkileri anlamak için tek bir genel kuralın geçerli olmadığını belirtmek önemlidir. Aynı şekilde, işsizlikle mücadele etmek için politika yapıcılarının çeşitli yaklaşımları ve stratejileri göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Türkiye'de işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı inceleyen bu çalışma üç bileşenden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında işsizlik ve ekonomik büyümeye yönelik bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde ilk olarak, işsizlik kavramı, onun ölçülmesi, işsizliğe nelerin neden olduğu faktörler, Beverige etkisi işsizliğin

türleri, maliyeti, işsizliği etkileyen faktörler ve diğer iktisat ekolleri ve teorik yöntemler irdelenmektedir. Daha sonra, büyüme kavramı açıklanmış ve büyümenin ölçülmesi ve nedenleri anlatılmıştır. Ardından, ekonomik büyüme ile alakadar teorilere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında Türkiye'deki işsizlik ve istihdamın genel görünümüne bakılmış, politikalar ele alınmış, ekonomik büyümeye sanayinin katkı sağlayan gelişimi üzerinde durulmuş ve bu konudaki kaynaklardan (TÜİK raporları, Dünya Bankası verileri, akademik çalışmalar) bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde Türkiye'de işsizlik aynı zamanda ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmek için ampirik bir analiz yapılmıştır. Literatürde yer alan çalışmalar Türkiye ve dünya bazında incelenmiş, analizde kullanılacak veri seti tanıtılmış ve metodoloji anlatılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise bulgulara göre elde edilen sonuçlar açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde işsizlik ve büyüme kavramsal çerçevede detaylı şekilde açıklanacaktır. Öncelikle, işsizlik ve ekonomik büyümenin tanımı verilecek, daha sonra türleri sınıflandırılacaktır. Ekonomik büyüme ile ilgili modeller bu bölümde ele alınacaktır.

1.1. İşsizlik Kavramı ve Nedenleri

İşsizlik, çalışma çağındaki nüfusta yer alan bireylerin çalışabilir olmalarına rağmen iş bulamama durumunu ifade eden ekonomik bir terimdir. Akademik anlamda ise, genel olarak, mevcut kaynakların verimsiz kullanılması, üretken potansiyellerinin gerçekleştirilmemesi ve insanların ekonomik faaliyetlerden mahrum kalması olarak tanımlanmaktadır. (Kökocak 2008, s.829). Diğer bir tanıma göre, işsizlik, bireyin iş yapma isteğinin ve emek gücünün olmasıyla, arz ve talep üzerinden bir fiyat kabul ederek iş bulamama durumudur. Kısaca, bireyler iş yapma gücüne sahip olmalı ve iş bulma isteğinde bulunmalıdırlar (Güney,2009, s.137).

İşsizlik oranı, bir ekonomide çalışma çağındaki nüfus içinde iş arayan ve iş bulamayanların oranını gösterir ve genellikle yüzde olarak ifade edilir. Bu oran, bir ülkenin ekonomik durumunu, refah seviyesini, istikrarını ve büyüme potansiyelini değerlendirmede önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Biçerli, 2011, s.430).

İşsizliğin ortaya çıkmasına neden olan birçok faktörler vardır. Modern dünyamızda teknolojik gelişime önem verilmesi, bazı alanlarda artık insan gücüne olan ihtiyacı da azaltmıştır. Teknolojideki değişikliklerle beraber, işgücündeki arz ve talep arasında dengesizlik, ekonomideki durgunluk ve sektördeki değişiklikler de bu etmenler arasında yer alır. Ayrıca ekonomide yer alan yatırım, ithalat, ihracat tüketim ve talep seviyesi işsizliği etkileyen faktörlerdendir. Tarım alanında gelişen teknoloji üretimde verimliliği azaltmasıyla birlikte, istihdamda azalmaya neden olmaktadır. İşsizliğin nedenlerine özetle bakarsak aşağıdaki faktörleri dikkate almak gereklidir:

- Nüfus artışıdaki yüksek hız;
- Artan özelleştirme sayısı;
- Çeşitli örgütsel faaliyetlerin yükselişi;
- Çok sayıda yabancı, kaçak işçi çalıştırma;

- Kayıt dışı ekonominin varlığı;
- Bürokrasi, karar alma birimlerini yatırım konusunda verimsiz hale getirir;
- Yüksek işletme maliyetleri;
- Teknolojik gelişmenin emek faktörünün yerini geçmesi;
- İş (istihdam) vergisi (Ertuğrul, 2012).

İşsizlik durumu insanlar arasında negatif bir etki yaratır. İşsiz birey maddi sıkıntılarla karşılaşır, psikolojik açıdan sorun yaşar ve sosyal statüleri zedelenabilir. İşsizlik sosyal refahı azaltmakla huzursuzluklara da neden olabilir.

1.2. İşsizliğin Türleri

İşsizlik emek arz ve talebi arasındaki uyumsuzluktan doğmaktadır. İşsizlik çeşitlerinin ayrıntılı bir biçimde bilinmemesi işsizlik sorunun doğru bir biçimde teşhis edilmesini engel olmaktadır. Bir ülkedeki işsizlik varyasyonlarının doğru bir biçimde belirlenmesi, iş bulmaya karar veren insan sayısı, açık iş sayısının az oluşu, iş bulmaktan vazgeçen insanların sayısı ve bulunan iş gibi etkenlerden etkilenmektedir. Piyasadaki işsiz olan insanların ve açık işlerin sayıları zaman zaman dalgalı bir seyir gösterebilmekte, işsizlik çeşitlerinin analiz olunmasında bütün bu değişkenler birlikte kullanılmaktadır (YILDIZ, 2014).

1.2.1. Friksiyonel işsizlik

Friksiyonel işsizlik, işgücü piyasasındaki mevcut hareketlilik nedeniyle ortaya çıkar. Bu işsizlik türü, ekonomide işgücünün arz ve talebinin eşit olduğu durumlarda bile işgücündeki kişilerin kısa süreli yer değiştirmesi nedeniyle ortaya çıkan işsizlik sınıflandırmasında yer alan işsizlik türüdür. Yani geçici işsizlik kısaca çalışmakta olan insanların daha iyi şartlarda çalışabilmek için kendi istekleri üzerine işten ayrılmaları ve yeni bir işe başlayana kadar olan süreyi tanımlamaktadır. İstihdam oranının en fazla olan ekonomilerde de ortaya çıkabilecek bir işsizlik çeşididir (Eğilmez, 2016). Geçici işsizliğin işgücü hareketliliğinin doğal bir sonucu olması nedeniyle ortadan kaldırılması imkansızdır. Geçici işsizliğin sıfır olması durumu işgücü hareketliliğinin sıfıra inmesi anlamına gelir ki, bu da emek değişkeninin üretken sektörler arasında dengeli dağılımını engelleyeceğinden dolayı ekonomik olarak tercih olunmaz.

Bu tür işsizlik, firmalardaki güçlü işgücü hareketine bağlı olarak dengeli bir artış veya düşüş göstermektedir. Başka bir deyişle, boş pozisyonların yeri ve oranı hakkında bilgi hazırsa, geçici işsizlik oranının düşük olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca,

mevcut iş türlerinin konumu ve ücret seviyeleri hakkında bilgi kolayca bulunamıyorsa, bu durum yüksek bir olası işsizlik oranı olarak yorumlanmaktadır. Kısaca, iş aramakta olan bireylerin geçiş dönemlerini ele alır. Örneğin, yeni mezunlar, iş değiştirenler ve yeni emek faktörüne katılan bireyler arasında arazi işsizlik yaygındır. Uyum süreci, iş arama süresinin uzunluğu ve bilgi eksikliği bu tür işsizliğin temel nedenlerindendir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007).

Geçici işsizliğin nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- İlk kez belirli bir iş arayanlar veya mevcut işlerinin çalışma koşulları ve ücretlerine daha iyi alternatiflerle farklı bir iş aramak için işten ayrılanlar,
- Bilgi eksikliği, işgücü piyasasında organizasyon ve hareketlilik sorunları,
- İş arayanları mevcut işlerle eşleştirme ve karşılama sorunları (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007, s.38).

1.2.2. Sürekli işsizlik

Uzun süreli işsizliğin tanımlanmasında ise Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) vasıtasıyla ortaya konan evrensel tanım önemini korumaya devam etmektedir. Bu tanıma göre uzun süreli işsizlik; bir yıl ya da daha uzun süredir işsiz kalan insanlar olarak bilinmektedir. Uzun süreli işsiz kavramına işgücü piyasası içerisinde mevcut olan işsiz olan insanlardan bir yıl veya daha fazla süredir işsizler girmektedir. Yapılan tanımlama tamamen işsizlik süresini referans almaktadır ki bu süre bir yıllık bir süreyi tanımlamaktadır. ILO'nun uzun süreli işsizleri bir yıl veya daha uzun süredir işsiz kalan insanlar olarak ifade etmesi ILO üyesi olan bütün ülkelerde kabul edilmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin işgücü piyasası ve istihdamla alakadar yapılan projelerde ve yayınladıkları ulusal istihdam raporlarında uzun dönemli işsizlik kavramı için bir yıllık bir süreyi baz aldıkları görülmektedir. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT), bütün yayın çalışmalarında uzun süreli işsizlik kavramını tanımlarken bir yıllık işsizlik süresini esas almıştır. Aynı durum AB üyesi ülkelerin istatistik ofisleri ve Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) çalışmalarında da görmek mümkündür. Diğer yandan Ekonomik Kalkınma aynı zamanda Ticaret İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) de aynı kriterleri benimsemekte ve uzun süreli işsizlik tanımını işgücü piyasası içerisinde bir yıl veya daha uzun bir süreyi içeren işsizlik olarak nitelendirmektedir (ASLAN, 2017). Uzun süreli işsizliğin en dikkate değer örneği, 1929'da dünya ekonomisinde yaşanan “Büyük

Buhran”dır. Bu kavramın bu krizden sonra kullanılmaya başlanmasının nedeni, kapitalist ekonomik sistemin özel girişime dayalı ekonomik yapısının artık yıpranmış olması ve bu aşınmanın ürettiği hastalıkların giderek kronik hale gelmesidir. Fakat son 50 yılda meydana gelen ekonomik, teknolojik, bilimsel ve siyasi gelişmeler nedeniyle bu kavram önemini giderek yitirmiştir (Zaim, 1997).

1.2.3. Coğrafi yapısal işsizlik

Coğrafi işsizlik olarak bilinen bu işsizlik türü, ekonomik olarak iş bulmaya çalışan bireylerin yaşadıkları yerleşimlerde mevcut mesleklerine uygun iş bulamamalarına işaret etmektedir. Genellikle, coğrafi işsizlik göçe yol açmaktadır. Coğrafi özellikler nedeniyle oluşan yapısal işsizlikte, iş arayanlar genellikle yaşadıkları yerden uzaktaki boş işler hakkında bilgi sahibi olmazlar. Mesleğinde iş arayan ancak ikamet ettiği yerde iş bulamayanlar iş bulmak için göç etmekte ve bu göç maddi ve manevi bir zorluk olarak kendini göstermektedir. Taşınma maliyetinin yanı sıra, arkadaş ve akrabalarından uzakta olmanın manevi yükü de insanlar tarafından karşılanmaktadır (Biçerli, 2009, s. 450).

İşsizlik oranları Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklılık göstermektedir. Coğrafi bölgelere göre yapılan yatırımlar istihdam oranını etkiler. Bu açıdan dikkate alındığında, bölgelerden kaynaklanan yapısal işsizliği azaltmak için bölgeler arası eşitsizliği ortadan kaldıracak sanayi yatırımlarının belirlenmesi gerekmektedir. Doğru bölgelerde doğru yatırımları yapmak, sanayilerdeki bölgesel farklılıkları etkili bir şekilde azaltacak, bu da emek piyasasındaki bölgesel işsizlik farklılıklarını azaltacaktır (Ergür, 2010, s.21).

Bazı ekonomiler, işgücü arzı ve işgücünü etkilemek için coğrafi hareketliliği de finanse etmektedir. Dolayısıyla siyasi çerçevede iş aramak için pozisyon değiştiren bireylerin göç maliyetlerine katlandıkları görülmektedir. Ancak ekonomide çarpık kentleşme yaratmamak için siyasi otoritenin etkili ve tutarlı göç politikalarına sahip olmaları gerekir (Tokol, 2000, s.109).

Coğrafi olarak yapısal işsizliği azaltmak için ekonominin hangi sektörlerine hangi yatırımların yapılması gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için teşviklerle birlikte coğrafi farklılıkları ortadan kaldıran yatırımlar yapılmalıdır.

1.2.4. Yapısal (strüktürel) işsizlik

Ekonomilerde bazı dönemlerde yaşanan gelişmeler ve değişimler sonucu işsizlik oranında artış meydana gelebilir. Yani, yapısal işsizlik, ekonomideki sektörler arasında meydana gelen yapısal değişikliklerden kaynaklanan bir işsizliktir (Serter, 1993).

Üretim araçlarının ve imkanlarının yeterli olmadığı, buna karşılık nüfusta gerçekleşen artışın çok olduğu gelişmemiş ülkelerde yaygın olarak rastlanan bu işsizlik türü, ülkemiz de sıklıkla rastlanan bir işsizlik biçimidir. Bu işsizlik türü, ekonominin yapısal özelliklerinden ve talep yapısındaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Ekonomi içi (endojen) ya da ekonomi dışı (eksojen) nedenlerle karşılaşılabılır. Emeğin makinelerle ikamesi veya talepteki kayma gibi ekonomi içi nedenler bu tür işsizliğe yol açarken, politik veya doğal faktörler gibi ekonomi dışı nedenler de ekonominin kapasitesinde daralmalar veya işgücü arzında ani artışlar sonucunda işsizliğe neden olabilir. Yapısal işsizlik, gelişmekte olan ülkelerde, emek gücünü etkin kullanacak yeterli üretim araçlarının bulunmaması nedeniyle daha yaygındır. Yapısal işsizlik, işgücü talebindeki değişiklikler artarken işgücü piyasasının bu değişikliklere uyumu yavaşladığında ortaya çıkmaktadır. Buna karşı koymak için ekonomide işgücü piyasasının yapısında değişim olmalı ve bu değişimler işgücü talebindeki artışlara cevap vermelidir (Biçerli, 2000).

Birçok iktisatçı, yapısal işsizliği çeşidini teknolojik işsizlik olarak değerlendirir. Bu, genelde gelişmekte olan ülkelerde rastlanan aynı zamanda sürekli bir işsizlik türüdür; ancak günümüzde gelişmiş ekonomilerde de önemi artış göstermeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerde ticaret yollarındaki değişikliklerin olması, teknolojik açıkların büyümesi ve talep yapısındaki köklü değişiklikler gibi çeşitli faktörler ekonomik durgunluğa ve yapısal işsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca, gençler, yaşlılar, okuma yazma bilmeyenler, azınlıklar, geri kalmış bölgelerde yaşayanlar ve teknoloji değişimi nedeniyle işten çıkarılanlar gibi aranan niteliklere sahip olmayan bireylerin durumu da yapısal işsizlikle ilgilidir.

Yapısal işsizliğin nedenleri arasında kaynakların tükenmesi, talep değişiklikleri, yeni bir ürün veya üretim yönteminin iyileştirilmesi ve uluslararası rekabet yer almaktadır. Bir işletme veya fabrikanın yer değiştirmesi, bir maden ocağının kapanması veya bir girişimin faaliyetlerini sürekli olarak daraltması da bu tür işsizliğe

sebeup olabilmektedir. Görüldüğü gibi, yapısal işsizlik geçici bir işsizlik türü değil, kalıcı bir karakter taşır ve yapıdaki değişikliklerin tek seferlik olması gibi bir özelliğe sahiptir. Örneğin, özellikle savunma sanayisinde birçok gelişmiş ülke, üst düzey teknolojiye sahip ülkelerle rekabet edemediği için ekonomik durgunluk yaşamaktadır. Batı ülkelerinde süratle gelişmekte olan tüketim alışkanlıkları ve biçimleri de ekonomileri yapısal işsizliğe sürükleyebilmektedir.

1.2.5. Mesleki yapısal işsizlik

Bu işsizlik türü, iş arayanların iş eğitimi becerileri ve deneyimleri ile ekonomideki açık pozisyonlar arasındaki uyumsuzluktur. Bazı iktisatçılar yapısal işsizliği teknik işsizlik olarak da tanımlamaktadır. Mesleki yapısal işsizlikte terminoloji değil, bu işsizliğin anlamı dikkate alınır. Mesleki yapısal işsizlik ekonomideki yapısal değişikliklerin bir sonucu olarak orataya çıkmaktadır. Fayton yerine araba, otobüs veya mektup yerine telefon gibi teknolojik araçların kullanılması örnek gösterilebilir.

Köy, kasaba, gibi küçük ölçekli yerleşimlerde fabrikalaşma nedeniyle mesleki yapısal işsizlik sorunu ön plana çıkmıştır. Küçük bir mağaza yerine büyük bir kurumsal marketin açılması, ya da küçük bir mağaza yerine konfeksiyon fabrikasının açılması örnek olarak verilebilir. Bu örnek küçük kırsal yerleşim yerlerinde bireylerin işsiz kalmasını açıklamaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak işten çıkarılanlar arasında gençlerin aynı özelliklere sahip bir iş bulma olasılığı yaşlılara göre daha yüksektir. Bu nedenle yaşlı bireylerin devletin desteğine çok ihtiyacı vardır. Mesleki yapısal işsizlik denilince akla ilk gelen nitelik eksikliğinden kaynaklanan bir işsizlik türü olmasıdır (Zaim, 1997, s.188-189).

1.2.6. Konjonktürel (Dönemsel) işsizlik

Dönemsel işsizlik, en basit anlamda, yetersiz istek ile işsizlik anlamına gelir. Bu bağlamda döngüsel işsizlik, işgücü piyasasında yeterli açık pozisyon olmadığında ortaya çıkan işsizliktir. Durgunluk mal ve hizmetlere olan talebi azaltacağı için, kişilerin işten çıkarılması gündeme gelebilir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003, s.397).

Ekonomide yaşanan durgunluk ve küçülme dönemlerinde, işletmeler maliyetleri azaltmak için çeşitli önlemler alır. Bu süreçte istihdam azalarak konjonktürel işsizlik meydana gelir. Bu işsizlik türü, özellikle tarım sektöründe yaygındır. Farklı sektörlerde de benzer durumlar yaşanır; şirketler maliyetlerini düşürmeye çalışırken,

istihdamın azalması sonucunda yüksek işsizlik oranları ortaya çıkabilir. Konjonktürel işsizlik genellikle geçici olmakla birlikte, bazı ülkelerde daha uzun süre devam edebilir.

Ekonominin kötüleşmesi ve durgunluk dönemlerinde, işletmeler maliyetleri azaltmak için istihdamda kesintilere gider. Bu durum, konjonktürel işsizlik olarak adlandırılır. İstihdam oranlarının yüksek olduğu ülkelerde bile belirli dönemlerde konjonktürel işsizlik görülebilir. Bu tür işsizlik, özellikle tarım sektöründe yaygındır. İşletmeler maliyetlerini önemli ölçüde düşürmek zorunda kaldıklarında, daha az işçi çalıştırır ve bu da istihdamda önemli bir azalmaya yol açar. Sonuç olarak, birçok kişi işsiz kalır. Ekonomik durgunluk ve küçülme sürdükçe, konjonktürel işsizlik de devam eder. Bu durum ayrıca, ihracat azalması ve ülke parasının döviz karşısında değer kaybetmesi gibi faktörler nedeniyle enflasyonla bağlantılı olarak da ortaya çıkabilir.

Dönemsel işsizlik, iş kayıpları üretimi ve yatırımı artırırken, talep yetersiz kalabilir. Üretilen mallar için yetersiz talep de fazla arza yol açabilir. Üretimdeki arz fazlasının ihracat veya yurt içi satışlarla giderilememesi üretimin yavaşlamasına ve durmasına neden olabilir. Dâhili pazarda üretim yavaşlarsa, şirketler üretimin emek faktörünü tasfiye etmeye başlayacaktır. Bu senaryo, dönemsel işsizliğin derinleşmesine yol açabilir (Bozdağlıoğlu, 2008, s.48).

1.2.7. Mevsimsel işsizlik

Piyanın verdiği hizmet bedellerinin belli bir süre kesintiye uğraması nedeniyle bazı çalışanların dönemlik ve kısa süreli sezonluk işten çıkarmaları durumunda mevsimsel işsizlik faktörlerinin neden olduğu işsizlik türüdür. (Ersel, 1999, s.18)

Bazı alanlarda işgücü hareketliliği mevsimsel değişikliklere ve hava koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, soğuk yerlerde kış aylarında inşaat faaliyeti azalır. Baharın gelmesiyle birlikte soğuk bölgelerde inşaat faaliyetleri yeniden canlanır. Aynı şekilde tarım sektöründeki istihdam da üretim dönemine göre artar veya azalır. Üretimin yükseldiği zamanlarda bu sektörlerdeki işçiler, sonraki dönemlerde işlerini kaybetmişlerdir (Kamacı, 2012, s.18).

Mevsimsel işsizlik, özellikle ziraat, turizm ve inşaat alanlarında mevsimsel değişikliklerden kaynaklı işsizlik türüdür (Zaim, 1997, s. 139). Başka bir ifadeyle, hava koşullarındaki değişiklikler veya mevsimsel farklılıklar nedeniyle ürün teşhirlerinin, promosyonların veya talebin azalmasından kaynaklanan iş kaybı türüdür.

Bu tanımlara göre mevsimsel işsizlik, belirli bir pazarda mal talebinin azaldığı bir dönemi ifade eder.

1.2.8. Teknolojik işsizlik

İşsizliği en fazla etkileyen nedenlerden biri teknolojik gelişimlerdir. Teknoloji geliştikçe, etkilenmeyen çok az pazar vardır. Bunun nedeni tüm firmaların emek ve üretim kapasitelerini artırmaya ve karlarını maksimize etmeye çalışmasıdır. Teknoloji çağında, gelişen cihazlar yalnızca bir şirketin üretim kapasitesini ve iş gücü yeteneklerini tam olarak geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda maliyet tasarrufuna da yardımcı olur. Yani, teknolojinin gelişmesi, işletmelerin üretim hızını ve hizmetini her yönüyle güncellemiştir. Bu durum işletmelerin gelişimine katkı sağlar. Ancak, teknolojik gelişimler mevcut insan emeğinin yerini almaktadır ve işçilerin işten çıkarılmasına neden olmaktadır. Teknolojinin neden olduğu bu tür işsizlik ancak teknolojik işsizlikle açıklanabilir. İşsizliği teknolojik bir bakış açısıyla inceleyen bazı akademisyenler, teknoloji çağının kısa bir süre için işsizliğe yol açacağını kabul etmişlerdir. Lakin teknolojik işsizlik, bir yandan emeğin yerini makinelerin almasına, diğer yandan da işçilerin yeni yöntemleri anlama ve öğrenme becerisine bağlıdır. Kısa vadede iş kayıpları yaratan teknolojiler, uzun vadede yeni iş kolları yaratabilir (Kanca, 2012, s.3).

Teknolojik olarak gelişmiş bir bilgi toplumunda, teknolojik işsizlik kısa ömürlüdür. Gelişmiş ülkeler bu gelişmelere dayalı olarak yeni sektörler oluştururken, gelişmekte olan sektörler için yan çalışma sektörleri oluşturabilmektedirler. Sonuç olarak, atıl insan emeği bu yeni departmanlara ve bağlı şubelere aktarıldı. Fakat az gelişmiş ülkelere sermaye eksikliği yeni sektörlerle yatırım yapılmasını engelleyecektir (Bozdağlıoğlu, 2008, s.48).

Teknoloji çağındaki olumlu gelişim ve değişikliklerin işverenlere maliyetlerin düşürülmesi gibi faydası olurken, sosyal ortakların sendikal faaliyetlerdeki açıklarını da en aza indirmiştir. Teknolojideki gelişmeler işverenler açısından yaşanan gizli işsizliği ortadan kaldıran özelliklere sahip olduğu için tercih edilmektedir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, teknik olarak gerçekleşen ekonomik gelişmenin, sadece ekonomik büyüme hızının değişken olması durumunda etkin bir gelişme olduğudur (Teber, 2014, s.9).

1.2.9. Gizli işsizlik

Ekonomik açıdan az gelişmiş ülkeler açısından en doğrusu gizli işsizlik kavramını; marjinal verimliliği sıfır veya sıfırın altında olan, yani neredeyse hiç olmayan bireylerin durumu olarak açıklamaktır. Genel olarak, bu tür işsizliğin oluşmasında faktörlerden biri; sermaye eksikliği, organize sermaye biçimlerinin eksikliği, yetersiz talep/irade ve ekonomideki yapısal sorunlardır. Bu tür işsizlik daha çok kırsal alanlarda, az gelişmiş ülkelerde ve kamu alanında görülmektedir. Gizli işsizliğin ülke ekonomisinin üretimine, işgücüne ve refah düzeyine olumsuz etkisi olduğu söylenebilir (Ersel, 1999, s.17).

1.2.10. Açık işsizlik

Açık işsizlik, bir kişinin çalışmak isteyip de iş bulmaya çalışmasına rağmen bulamaması durumudur (Bozdağlıoğlu, 2008, s.47). Başka bir deyişle bir kişinin iş bulmak için mücadele etmesine rağmen, kazanacağı veya geçimini sağlayacağı bir işinin olmamasıdır. Açık işsizlik, çalışabilen ve çalışmak isteyen, işgücü piyasasındaki mevcut ücretlere eşit ücreti kabul eden, ancak iş bulamayan bireyleri içerir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2007, s.33). Bir bireyin açık işsiz sayılabilmesi için çalışmak istemesine rağmen iş bulamaması gerekmektedir. Yani çalışmak isteyen veya çalışabilecek durumda olan kişilerin açık işsizler grubuna dâhil edilebilmesi için belirlenen cari ücretleri kabul edip iş bulamamasıdır.

Örnek vermek gerekirse, mevcut ücret seviyesindeki çalışma çerçevesine bakıldığında piyasaya göre belirlenen ücret tutarı 30 TL ve çalışma saatleri günlük 10 saat olarak kabul edildiği varsayımı altında belirlenen şart ve koşulları kabul etmelerine rağmen işçilerin işsiz kalması durumu açık işsizliktir. Bu durumun aksine kişi, piyasanın belirlediği ücret olan güncel ücret düzeyini kabul etmeyip 40 TL istediğinde veya günde 10 saatin ağır olduğunu, azaltılmasını ve 8 saat olması gerektiğini şart olarak sunduğunda işsiz kalması açık işsizlik olarak kabul edilmez (Bocutoğlu, 2011, s.72).

1.2.11. Gönüllü işsizlik

Gönüllü işsizlik, çalışabilecek durumda olan bir kişinin çalışma isteği ve çabasının kalmaması ve iş aramaması durumunu ifade etmektedir. Bu durumdaki çoğu insanın iş arıyor olması bir iş bulma ihtimalini doğurur. Ancak, kişisel ve mali

nedenlerle, bu kişilerin çoğu iş bulmak için çaba sarf etmemektedir (Eyüpoğlu,2003, s.14).

Gönüllü işsizlik, mevcut ücret ve çalışma koşullarını kabul ettikleri sürece herhangi bir iş bulabilen işçilerin iş yapmak istemedikleri ve iş yapamayacakları için işsiz kalmasıdır. Bu insanların aile geliri için yüksek talepleri yoktur; düşük kişisel istek vb. sosyal nedenlerle işsiz kalmayı kabul etmektedirler. Kendi isteğiyle işsiz kalmayı seçen kişiler gönüllü işsiz sayılır (Şimşek ve Aydın, 2002, s.118). Kısacası gönüllü işsizlik, mevcut ücret ve çalışma koşullarını kabul edebilecekleri işleri bile tercih etmeyen bireylerin işsiz kalması durumunu ifade eder. Bu insanlar, düşük kişisel istekler veya sosyal nedenlerle iş aramayı reddederler. Ancak, belirli bir ücret aralığında iş bulabilecekken daha yüksek maaşlı veya daha iyi imkanlara sahip işleri tercih etmek için iş aramaya devam ederler. İş arama süreci uzadığında, başlangıçta istedikleri ücretlerden vazgeçebilirler. Gönüllü işsizlikte, bireyler mevcut piyasa koşullarını kabul etmelerine rağmen çalışmak istemeyebilirler. Bunun nedeni gelire ihtiyaç duymamaları veya gelecekte daha iyi bir iş umuduyla beklemeyi tercih etmeleridir. Bu durum, iş arama sürecinde ücret beklentileri ile zaman arasında ters bir ilişki olduğunu açıklar (Yıldırım, vd., 2012, s.363).

1.2.12. Gönülsüz işsizlik

Gönülsüz işsizlik, ekonomik anlamda en önemli işsizlik türüdür. Klasikler gönülsüz işsizliğin varlığını kabul etmezler ve piyasada geçerli olan ücretleri kabul ettikleri zamanda bunun ortadan kalktığını söylerler, fakat Keynes, işsizliğin gönülsüz olduğunu kabul etmiştir.

Klasik iktisatçılar gönülsüz işsizlik tanımını kabul etmezler ve eğer bireyler piyasada geçerli olan ücretleri kabul ederlerse bu işsizliğin ortadan kalktığını ifade ederler. Klasiklerin düşüncelerine göre işsizlik her zaman gönüllü olmaktadır. Yani, tam istihdamda olduğu zaman cari ücretlerle herkes iş bulabilmektedir. İşsizler ise kendileri çaba gösterememe gibi nedenlerle işsiz kalmaktadırlar. Keynes, işsizliğin gönülsüz olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca Keynes, gönülsüz işsizliğin yetersiz talepten kaynaklandığını düşünmüştür (Pekin, 2007, s.107).

Gönülsüz işsizlik de bireyler kendi başlarına iş bulmakta zorlanırlar ve cari ücret oranlarında çalışmayı kabul etmelerine rağmen işsiz kalırlar. Bu durumu irade dışı işsizlik olarak tanımlayabiliriz ve yetişkinlerin mevcut çalışma koşulları ve cari

ücretlerle çalışmayı kabul etmelerine rağmen iş bulamaması olarak açıklayabiliriz. Ancak, işsiz kalan kişiler, mevcut ücret seviyesinin altında (yani asgari ücretin altında) bir ücretle çalışmayı kabul etmeleri halinde iş bulabilirler. Fakat bu şartlarla iş bulmak, iş yapmaya çalışan bireylerin elinden iş alma çabası olarak görülmekte ve mevcut işsizlik sorunu ortadan kalkmamakta, sadece işsiz bireylerde değişime neden olmaktadır (Dinler, 2009,481).

1.3. Beveridge Eğrisi

Eğrinin adı, William Beveridge'in 1944 yılında yayınladığı bir raporda, açık işler ile ele alınan işçi talebi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi tartıştığı bir rapora dayanmaktadır. W. Beveridge, açık işler ve işsizliğe ilişkin ayrıntılı verilerin yer aldığı çalışmasında bir eğri ya da tablo taqdim etmemiş, bu iki değişken arasında negatif yönlü ilişkiyi ele almıştır. Beveridge eğrisi boyunca oluşan hareketler, konjonktür şokları ile alakadar iken; eğrinin kayması, açık işler ile işsizlik arasındaki eşleşmeyi etkileyen yapısal şoklar ile alakalıdır. Konjonktür şokları, açık işler ve işsizliğin ters yönde hareket etmesine sebep olmaktadır. Eğrinin konumu, ekonominin hangi konjonktürde yer aldığı hakkında bilgi verebilmektedir. Örneğin, yüksek orantıda işsizlik ve düşük orantıda açık işlerin olduğu daralma zamanları, eğri üzerinde sağ aşağıya; yüksek orantıda açık işler ve aşağı orantıda işsizliğin mevcut olduğu genişleme zamanları eğrinin sol yukarısına karşılık gelmektedir (Çağlarımak Uslu, Karahan-Dursun, & Çer, 2019).

1.3.1. Beveridge eğrisinin geleneksel görünümü

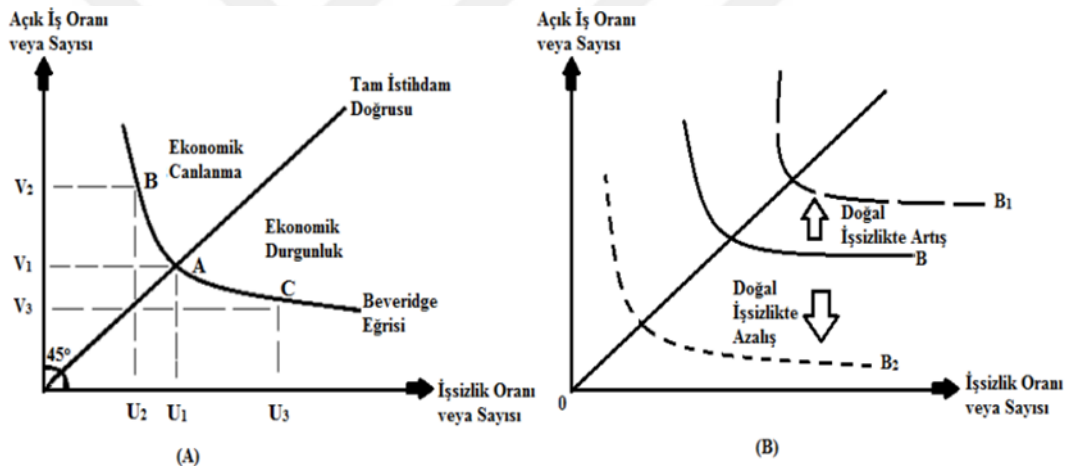
Geleneksel olarak kullanılan Beveridge Eğrisi, keynesyen ve klasik işsizlik arasındaki friksiyonel ve yapısal işsizlik ayrımını ortaya koymak amacıyla geliştirilmiş bir araç olarak tanımlanır. İşsizlik genellikle bu kategorilerden birine dayandırılabilir; ancak bu ayrım her zaman basit olmasa da önemlidir. Ekonomi politika yapımcıları için hayati olan, işsizliğin farklı türlerini ve boyutlarını anlamaktır, çünkü her birini azaltmak için farklı stratejilere ihtiyaç duyulur. Örneğin, eğer ekonomide keynesyen işsizlik belirginse, genişletici mali veya para politikası hayata geçirmek uygun olabilir. Klasik işsizlik durumunda ise, genellikle reel ücretlerin düşürülmesi işsizlik oranını normalde azaltabilir. Eğer ekonomide yapısal veya friksiyonel işsizlik mevcutsa, o zaman işsizlikle etkili bir biçimde mücadele etmek için işgücü piyasasına özel önlemler uygulamak gerekir. Yapısal işsizliğin hâkim olduğu bir ekonomide, işsizlikle

mücadele etmek maksadıyla talebi artırmaya yönelik politikalar izlemek, işsizliği azaltmaktan çok enflasyonu artırabilir (Biçerli, 2007, s. 454-455).

1.3.2. Beveridge eğrisinin görünümü ve incelemesi

Ekonomik durum ve işgücü piyasasının etkinliği Beveridge Eğrisi Üzerinden İfade Edilmektedir. Solow' a (2000) göre, Beveridge Eğrisinin konumu, işgücü piyasasındaki verimliliği yansıtabilir. Beveridge Eğrisi, dışa doğru kaydıkça belirli bir iş açığı seviyesinin yüksek işsizlikle karşılaşabileceği, yani işgücü piyasasının etkinliğinin azalabileceği görülmektedir. Ayrıca, Solow (2000), Beveridge eğrisinin konumunun işgücü piyasasındaki katılığı ifade ettiğini ileri sürmüş ve eğrinin yapısal işsizliğin sayısının tespit edilmesinde etkili bir vasıta olduğunu belirtmiştir (Solow, 2000, s. 6).

Şekil 1. 1. Beveridge Eğrisi

Kaynak: (Biçerli, 2009: 431).

Eğri, dikey eksenle açık iş miktarı, yatay eksenle ise işsizlik oranı gösterilerek çizilir. Tam istihdam doğrusu üzerinde, işsizlik oranı ile açık iş oranı eşitlenir, yani ekonominin tam istihdamda olduğunu belirtmektedir. A grafiğinde A noktasında, açık iş oranı (V_1) ve işsizlik oranı (U_1) birbirine beraberdır. Genişleme döneminde (refah), açık iş oranı artar (V_2 'ye kadar), işsizlik oranı ise azalır (U_2 'ye kadar). Daralma sürecinde ise açık iş oranı azalır (V_3 'e kadar), işsizlik oranı ise artar (U_3 'e kadar). Beveridge eğrisinin tam istihdam doğrusunun üzerinde olduğu süreçte ekonomi genişleme, doğrusunun altında olduğu süreçte ise durgunluk yaşamaktadır (Aydın, 2012)

1.4. İşsizliğin Nedenleri

İktisatçılar, ekonomik olduğu kadar sosyal bakımdan da kritik öneme sahip istihdamın artırılması için işsizliğin sebepleri ile alakadar yapılmış çalışmalara çok büyük önem göstermektedirler. Neo-liberal iktisadin tezleri ile alakadar egemen görüşe göre işsizliğin sebebi, işgücü maliyetleri (ücret+vergiler) ile işten çıkarma maliyetlerinin fazla olması, emek piyasası katılıkları, yasalar ve güçlü sendikalaradır.

Neo-liberal tezin karşısında, işsizliğin sebepleri ile alakadar olarak, işsizliğin büyüme ile ilişkisine dikkat çeken üç alternatif açıklamadan bahsetmek mümkündür. Bahsedilen açıklamalardan biri de, Keynes'çi iktisadin tezlerine varmaktadır. Bu sebepten, ücretlerin milli gelir içindeki payında yaşanan azalma ile azalan tüketim talebinin, yatırım ve büyümeye engel olduğu böylece işsizliğin aslında yüksek ücretlerden değil düşük ücretlerin sebep olduğu söylenmektedir. Marksist iktisadin tezleri doğrultusunda yapılan diğer açıklama, kapitalizm içinde tam istihdam olanağının mevcut olmadığı şeklindedir. Çünkü tam istihdam güçlü işçiler manasını ifade eder ve güçlü işçiler, kâr oranlarının ve ardından büyümenin azalmasına sebep olarak dönemsel krizlere ve artan işsizlik oranlarına sebep olacaktır. Alternatif diğer bir açıklamada ise işsizliğin sebepleri, küreselleşmenin tesirleri ile alakadardır. Küreselleşme, şirketler üzerinde rekabet baskılarını daha da artırmakta ve büyümenin istihdam yaratıcı tesirini azaltmaktadır. Son zamanlarda, büyümenin istihdam yaratıcı tesirinin azalması yönünde artan oranda bulgu söz konusudur. İstihdam yaratmayan büyüme probleminin, genelde ekonomideki yapısal problemlere ve işgücü talebi ile alakadar faktörler ile ilgili olduğu açıklanabilir. Problemi daha da derinleştiren diğer bir faktör de ülkemizdeki demografi dinamiğidir. Çünkü emek arzı, demografik faktörlerin fonksiyonlarından biridir (AY, 2012). Genel olarak işsizliğin nedenlerini aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür.

1.4.1. İşgücü Arzı Kaynaklı Nedenler

İşsizliğin arz yönlü nedenlerini nüfus artış hızı, eğitim, göç ve hızla artan şehirleşme gibi başlıklar altında incelemek mümkündür.

Nüfus, belirli bir anda bir ülkede veya bölgede yaşayan insanların toplam sayısını ifade eder. Çalışma çağındaki aktif nüfus, genellikle 15-64 yaş aralığındaki

bireyler olarak kabul edilirken, bu yaş aralığının dışındakiler (çocuklar ve yaşlılar) bağımlı nüfus şeklinde adlandırılır. Hızlı nüfus artışı, bağımlılık oranını yükselterek üretime yönelik yatırımlar yapmak yerine bağımlı nüfusa yönelik hizmet kurumlarının (hastaneler, okullar vb.) artmasına neden olabilir. Genç nüfusun artışı ise zamanla işgücü arzında belirgin bir artışa yol açabilir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi aynı zamanda refah düzeyine göre, bağımlı nüfus da işgücüne katılarak işgücü arzını yükseltebilir. Bu durum da işsizlik aynı zamanda kayıt dışı istihdam gibi çeşitli problemlere yol açabilir.

Nüfus artış hızından daha önemli olan, nitelikli nüfusun artıp artmadığıdır. Bu bağlamda arz kaynaklı işsizliğin bir diğer önemli nedeni eğitimidir. İşgücünün verimliliği ve istihdam edilebilirliği, aldığı eğitimin kalitesiyle doğrudan alakalıdır. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve aynı zamanda artan rekabet ortamı, daha nitelikli işgücüne olan talebi artırmaktadır. Günümüzde özellikle gençler arasında yaşanan vasıf uyumsuzluğu sorununun temel nedeni, eğitim-istihdam bağının istenilen düzeyde oluşmamasıdır. Bu konu daha sonra detaylı bir başlık altında ele alınacaktır.

Kentleşme hızının sürekli olarak artması, tarımda makineleşme sebebiyle şehre göçün hızlı bir şekilde artması, tarımda gizli işsiz durumunda olan işgücünün şehirde açık işsiz durumuna geçiş yapmasına neden olmaktadır. Ayrıca, marjinal işlere yönelimin artmasıyla yeni bir gizli işsizlik alanı oluşmaktadır. Terör, doğal afetler gibi değişkenlerle birlikte göç ve aynı zamanda hızla artan şehirleşme de işsizliğin arz yönlü sebepleri arasında bulunmaktadır.

Bu sebeplerin dışında, işgücünün kişisel seçimleri, çalışma hayatına yön veren yasalar, toplumsal değer yargıları ve piyasada oluşmuş ücret yapıları gibi faktörler de işgücü arzına etki edebilmektedir (Akkaya, 2017).

1.4.2. İşgücü Talebi Kaynaklı Nedenler

Ekonomik yapı, işsizlik oranları, gelişmişlik düzeyi, teknoloji seviyesi ve verimlilik gibi etkenler, işgücü talebini oluşturan çok önemli faktörlerdir. Genel ekonomik yapıdaki sorunlar, dönemsel üretim darboğazları ve buna bağlı olarak meydana gelen dönemsel işgücü talebinin azalması gibi durumlar, işsizlik sorunlarını artırabilir. Mevsimlik işsizlik, tarımda artan makineleşme, kayıt dışı çalışma oranları ve yüksek faiz politikaları gibi etmenler, işgücü talebini düşürerek işsizlik sorunlarına neden olmaktadır (Aydın, 2012).

Düşük faiz oranlarında sermaye sahipleri işgücü talebi oluşturabilirken, yüksek faiz politikaları sermayenin bekletilmesine neden olabilir. Literatürde sıkça karşılaşılan talep odaklı işsizliğin bir diğer nedeni küreselleşme sürecidir. Bu süreç, işletmeler üzerindeki rekabet baskısını artırarak ekonomik büyümenin istihdam yaratma etkilerini azaltabilir. Aynı zamanda, gelişmişlik düzeyi farklılıkları da işsizliği etkileyebilir, çünkü gelişmiş yerlerde istihdam imkanları ve ücret seviyeleri genellikle daha yüksektir (Tunay, 2007).

Gelişmiş ülkelerde yüksek kalifiye eleman oranı, yüksek yaşam standartları ve çeşitli iş olanakları, işçi ücretlerini artırabilir. Teknolojik gelişmeler sonucunda sanayideki otomasyon ve tarımdaki makineleşme, işe dayalı üretimden sermayeye dayalı üretime geçişe neden olarak eğitimsiz ve vasıfsız işgücü talebini azaltmıştır. Endüstri 4.0 süreciyle birlikte, geleneksel iş kollarının bazılarının ortadan kalkması beklenmektedir, bu da teknolojik işsizliğin kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunu göstermektedir.

1.4.3. İşsizliğin Ekonomik Nedenleri

Durgunluk ve Resesyon: Ekonomik durgunluk, uzun bir süre boyunca ekonominin yavaşlamasıdır; durgunluk ise genellikle iki ardışık çeyrek boyunca ekonominin küçülmesi olarak tanımlanır. Bu dönemlerde şirketler, üretimi azaltarak veya kapatma noktasına gelerek maliyetleri düşürmeye çalışır, bu da işten çıkarmaların artmasına ve genel işsizlik oranlarının yükselmesine neden olabilir. (Öke, 2001, s.44)

Teknolojik Gelişmeler: Otomasyon, yapay zekâ ve robot teknolojilerindeki ilerlemeler, iş süreçlerini otomatikleştirme ve verimliliği artırma eğilimindedir. Ancak bu gelişmeler, belirli becerilere sahip olmayan çalışanların yerini alabilir veya işlerin doğasını değiştirebilir, bu da işsizliği artırabilir. Yeni teknolojilerin üretimi artırmasıyla birlikte, bazı işletmelerde çalışanların işsiz kalması ve bu çalışanların diğer sektörlere geçişi gözlemlenmektedir. Bu durum, teknolojik işsizlik olarak adlandırılan ve yapısal işsizliğin bir türü olan bir olguya işaret etmektedir. Teknolojik gelişmelerden kaynaklanan işsizlik genellikle uzun süreli bir etkiye sahiptir (Kanca, 2012, s. 3).

Küreselleşme: Küreselleşme, mal ve hizmet ticaretinin sınırları aşarak arttığı bir süreci ifade eder. Ancak bu süreç, dünya çapında rekabeti artırabilir ve bazı sektörlerde üretim maliyetlerinin düşmesi nedeniyle işlerin diğer ülkelere kaymasına yol açabilir.

Bu durum, yerel işgücü talebini azaltabilir ve işsizlik oranlarını etkileyebilir (Habermas, 2002, s. 64).

Yüksek Maliyetler: Ücret, sigorta primleri ve vergiler gibi işgücü maliyetleri arttığında, işletmelerin kar marjları düşebilir. Bu durumda işletmeler, karlılıklarını korumak veya artırmak için bir dizi yöntem kullanabilir. Bu, ücretleri düşürmek, personel sayısını azaltmak veya işten çıkarmak, yan hakları azaltmak veya daha verimli çalışma sistemlerine geçmek gibi şeyler olabilir. Sonuç olarak, yüksek maliyetler şirketleri iş politikalarını değiştirmeye veya işgücünü azaltmaya zorlayabilir. Bu nedenle işsizlik oranları ve ekonomik belirsizlik artabilir (Boztepe, 2007).

1.4.4. İşsizliğin Sosyal Nedenleri

Eğitim ve Beceri Uyumsuzluğu: İş dünyasındaki taleplerle eğitim sistemi arasındaki uyumsuzluk, işsizlik sorunlarını tetikleyebilir. İşgücü piyasası sürekli değişirken, bazı kişilerin sahip olduğu beceri seti taleplerle uyumsuz olabilir. Eğitim sistemlerinin, öğrencilere gelişen sektörlerle uygun beceriler kazandırma konusundaki yetersizlikleri, işsizliği artırabilir (Yenilmez, Kılıç, 2018, s.57).

Demografik Değişimler ve Nüfus Artışı: Nüfusun hızlı artışı veya demografik değişimler, işsizliği etkileyebilir. Özellikle genç nüfusun hızlı bir şekilde artması, iş piyasasındaki talebin bu genç işgücüne yetişememesine neden olabilir. Aynı zamanda, yaşlanan bir nüfus da emek piyasasındaki rekabeti artırarak işsizliği tetikleyebilir (Darrat ve Al-Yousif, 1999, 3)

Çalışma Koşulları ve İş Güvencesizliği: Belirsiz çalışma koşulları, düşük iş güvencesi ve geçici istihdam modelleri, işsizliği artırabilir. İş güvencesi eksikliği, çalışanların gelecekteki istihdamı konusunda belirsizlik yaşamasına neden olabilir ve bu da iş piyasasındaki güvensizlik atmosferini körükleyebilir (Bora vd, 2017).

Toplumsal Eşitsizlik ve Fırsat Eşitsizliği: Toplumsal eşitsizlik, işsizliği derinleştirebilir. Belirli grupların, özellikle de düşük gelirli veya dezavantajlı toplulukların iş piyasasındaki eşitsizliklere maruz kalması, sosyal istikrarsızlığı artırabilir. Fırsat eşitsizliği, eğitim ve istihdam olanaklarına erişimdeki adaletsizlikleri vurgular ve bu da işsizlik sorununu artırabilir (Akın, 2016).

1.5. İktisat Teorisinde İşsizlik

Bilindiği üzere işsizlik çalışma becerisi olan bireylerin iş bulamama durumudur. Ekonominin istikrarı ve refah düzeyi için işsizlik dikkate alınan önemli faktördür. İktisat alanında işsizlik ile ilgili birçok yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşım ve modellerin yardımı ile ekonomi analiz edilebilmektedir. İşsizlik probleminin çözülmesi için farklı politika önerileri dikkate alınır (Carık, 2021)

1.5.1. Klasik işsizlik teorisi

Klasik iktisadi yaklaşıma göre işsizlik geçici dengesizlik hali olarak görülmektedir. Ekonomide piyasaların rekabete dayanıklı olduğuna ve işsizlik sürecinin otomatik olarak rekabete dayanıklı bir piyasanın dengesine döneceğine inanılmaktadır. Klasik yaklaşıma göre, işsizlik geçici problem gibi görülür ve işsizliğin pazar mekanizmaları, arz ve talebin, ücret ve fiyatlar üzerindeki etkileriyle kendini düzelteceği savunulmuştur. İşsizlik sürecinde, ücretler düştükçe ve yeni işler ortaya çıktıkça işverenler maliyetlerini düşürür. Bu durumda ise iş arayanlar düşük ücret karşılığında işe kabul edilerek işsizlik oranını düşürür. (Kazgan, 2006, s. 88).

Bu yaklaşıma göre, devlet müdahale ettiği zaman işsizlik artacaktır. Ekonomiye devlet müdahalesi, piyasanın kendini düzeltme eylemini engeller. İşsizliğin en iyi serbest piyasa ekonomisi tarafından ele alınacağına, oysa hükümetin ekonomik faaliyet veya yeni iş yeri açma gayretlerinin genel olarak olumsuz sonuçlanacağı düşünülmektedir. Klasik iktisatçılar, işsizliği geçici dengesizlik sorunu olarak görür ve kısa vadede dönemsel dalgalanmalara odaklanırlar. 19. ve 20. yüzyıllarda yaşayan ünlü iktisatçılardan A. Cecil Pigou, Alfred Marshall ve John Stuart Mill gibi klasik yaklaşımcı iktisatçılar, devlet müdahalesinin olmadığı durumda işsizliğin azalacağını düşünmekteydiler. Onlara göre işsizlik, geçici ve friksiyonel işsizlik olarak sınıflandırılır (Birol ve Gencer, 2014, 262).

İşsizliğin uzun vadeli bir yapıya sahip olduğuna ve ancak sürece müdahale eden dış etkenlerle görülebileceğine inanırlar. Klasik bir yaklaşım benimseyen iktisatçılar, ülke ekonomisinde tam istihdamı sağlamak için devlet kurumlarının müdahale etmemesi gerektiğini savunurlar. Eğer ücretler iyi seviyedeysen, işçilerin veya yetenekli bireylerin üretim faktörlerine katılmasına izin verilerek tam istihdam sağlanabilir. Ancak, sektörün devlet kurumlarının etkisi olmadan muhtemelen kendi

kendine eşit hale gelmesiyle sürecin geçici olacağı da ortaya çıkmıştır (Germir, 2012, s.17).

1.5.2. Neo-klasik işsizlik teorisi

Neo-klasik yaklaşımın savunucuları, işsizlik diye bir sorunun olmadığını varsayarlar. Bu görüş, geçici ve gönüllü işsizlik kavramını savunur. Emek sektöründe emek fazlası olursa ücretleri düşecek ve işsizlik problemi çözülecektir. Genel olarak bakıldığında, ücretler düştükçe emek ve talebi artacaktır. Dengede, eşitliğe yaklaştığında, artık emek kaybolmaya başlayacaktır. Bir işsizlik türü olan gönüllü işsizlik, ekonomide insanların belli bir ücret karşılığında iş bulamaması ve buldukları işlerde çalışmak istememeleri durumunda ortaya çıkmaktadır (Parasız vd., 2000, s. 540).

1.5.3. Keynesyen işsizlik teorisi

Keynes, etkin talep ilkesini kullanarak işsizliği açıklamaya çalıştı. Keynes'in genel teorisinin temelini oluşturan bu görüşe göre, etkin talep üretim seviyesini belirlemektedir. Keynes, yeterli olmayan toplam talebin işsizliğe yol açacağına inanıyordu. İşsizlik faktörünün sorun haline gelmeden önce en yüksek düzeyine ulaşması için toplam talep yönlendirilmelidir (Fisunoğlu ve Köksel, 2009, s.35-42).

Keynes, bunalım dönemlerinde hala çok sayıda işsiz olduğunu görerek, tam istihdam düzeylerinin mümkün olduğunu ancak kendi başına ulaşılamaz olduğunu belirtmiş ve bu yönde savunmuştur. Keynes, devlet müdahalesinin olmadığı ekonomide işsizliğin olacağına ve istihdam oranının düşük olacağına inanıyordu. Keynes'e göre, işsizliğin temel nedeni yetersiz toplam taleptir. Keynes'e göre, işsizliğin temelinde, insanların mallara daha az talebi olduğu için işletmelerin daha az emek talebine sahip olmasıdır. Keynes, işsizlik sorununu çözmek için devletin finansal ve parasal araçlarla genişletici politikalar uygulayarak piyasaya müdahale etmesi gerekmektedir (Ataman, 1998, s.61).

1.5.4. Parasalcı işsizlik teorisi

Parasalcı yaklaşım, serbest piyasa ekonomisinin kendi içindeki dinamikleri aracılığıyla istikrarlı bir model olduğunu varsayar. Ancak klasik bir yaklaşım benimseyen iktisatçıların aksine, ekonominin hiçbir zaman tam istihdama ulaşamayacağını savunurlar. Emek faktörü iş aramaya daha elverişli bir yönde

gelişirse veya işsizlik faktörü nedeniyle devletin sağladığı sosyal yardımlardan yararlanırlarsa, insanların bir süre işsiz kalacağını ileri sürülmektedir.

Diğer bir deyişle, ekonomik düzeyde, doğal işsizliğin sürekli, tam zamanlı olarak oluşabileceği fikri her zaman kabul görmüştür. Bu amaçla Friedman, kapsamlı araştırmalar yaparak doğal eksik istihdamın güç faktörüne odaklandı. Ayrıca Friedman, eksik istihdamın işgücü piyasası güçlerinin normal bir sonucu olduğunu savunur. Bu bağlamda monetarist düşünce tarzı, enflasyonu eksik istihdamdan daha tehlikeli bir hal olarak tanımlanır. Bu nedenle, politikalar ekonomide işsizliği önlemek için tasarlanırsa bile, parasalcıların yüksek genel fiyat seviyelerinin önlenmesinin bir sonucu olarak yüksek işsizliği tolere etme olasılığı daha yüksektir. Monetarist yaklaşımın savunucuları, ekonomideki işsizlik faktörüne karşı harekete geçebilme konusundaki siyasi araştırmalara rağmen, fiyatlar genel düzeyinin yani yüksek büyüme gösteren enflasyonun önlenmesinin daha iyi sonuçlara yol açacağını söylemektedir (Parasız vd., 2000, s. 550-551).

Milton Friedman, Keynesyen teoride işgücü arzının nominal ücret seviyesinin bir fonksiyonu olduğu görüşünü kabul etmemiş ve işgücü arzının tahmin edilen reel ücretlerin bir fonksiyonu olduğuna inanmıştır. Friedman'a göre, uyarlanabilir beklentiler hipotezine göre, emek fiyat beklentilerini yaratmaktadır. Serbest piyasa sistemi kısa vadede eksik istihdama yol açsa da uzun vadede tam istihdam düzeyi geçerliliğini koruyacaktır (Öcal, 2007, s.12).

1.6. Ekonomik Büyüme ve Hesaplanması

Ekonomik büyüme, bir ekonomideki üretim hacminde veya reel GSYH'nın (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) artması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, belirli bir ülke ekonomisinin mal ve hizmet üretme kapasitesinin artması olarak da tanımlanabilir (Eğilmez ve Kumcu, 2004, s.125).

1.6.1. Ekonomik Büyüme Tanımı

Herhangi bir devletin üretim kalitesinin, üretim gücünün, iş gücünün geçmiş yıllara nazaran giderek artması; o devlet ekonomisi için oldukça önem taşımaktadır. Üretim kapasitesindeki artış oranı daha çok malın ve hizmetin satılmasına fırsat yaratmaktadır. Daha basit bir şekilde açıklamak gerekirse herhangi bir devletin ürettiği mal ve hizmetlerin büyük oranda satışının hayata geçirilmesi neticesinde yıllık gelir, yani ciro kazanılmaktadır. Bir sonraki yıl satılmakta olan ürün ve hizmetlerde

fazlasıyla artış olduğunda ekonomik büyüme sağlanmaktadır. Bu durumun tam aksine de ekonomik küçülme denmektedir. Eğer o devlet bir önceki yıla nazaran daha az ürün ve hizmet satarsa, o durum da ekonomi alanında küçülme yaşanmış olur. Ekonomik büyüme hem ülke hem de yönetim mekanizmaları bakımından oldukça önemli bir konuya sahiptir. Yaşam kalitesinin artış göstermesi ve geçim sıkıntılarının yok olması için ekonomik büyümenin sürdürülebilir şekilde devam etmesi gerekmektedir. Ekonomik büyüme, sanayilerdeki üretim artışı ile ekonomideki çarkların döndüğünü gösteren nitelikte bir veridir. Her yıl bir önceki yıla nazaran büyümekte olan bir ekonomi, daha çok mal ve hizmet üretme imkanına sahiptir. Belirli bir dönem içinde ekonomik kaynakların miktarındaki artış, devlet ekonomisine olumlu bir biçimde etki etmektedir.

1.6.2. Ekonomik büyümenin hesaplanması

Ekonomik büyüme, temelde bir ekonominin üretim hacminde dönemler itibarıyla meydana gelen artış şeklinde ifade edilmektedir. Bir devletdeki üretim hacmindeki artış gösterge biçimlerinden önemli olan bir tanesi Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYH) değişimlerdir (Turan, 2008, s. 11). GSYİH birlikte GSMH verileri de ekonomik büyüme hesabında kullanılır.

GSYM ve GSYİH ölçümü için kabaca aşağıdaki formüllerden yararlanılmaktadır:

$$\text{GSYİH} = \text{tüketim} + \text{yatırım} + \text{devlet harcamaları} + (\text{ihracat} - \text{ithalat})$$

$$\text{GSMH} = \text{GSYİH} + \text{Yurt dışında bulunan vatandaşların gelirleri} - \text{Yurt içindeki yabancıların gelirleri}$$

Bir ülkenin ekonomik büyümesi hesaplanırken;

$$\text{Büyüme}_{\text{GSYHt}} = \frac{\text{GSYH}_t - \text{GSYH}_{t-1}}{\text{GSYH}_{t-1}} \times 100$$

Formülü kullanılmaktadır.

Ekonominin ne kadar hızlı büyüdüğünü belirlemek için farklı yöntemler kullanılmaktadır. Reel gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) ekonomiyi ölçmenin en yaygın olan yoldur. GSYİH, mal ve hizmetler de dahil olmakla birlikte ekonomimizde üretilen her şeyin toplam değerini ifade etmektedir. Reel GSYİH, sadece piyasada gerçekleşen iktisadi alışverişleri ölçmektedir. Kayıt dışı aynı zamanda kanun dışı veya

piyasa dışı iktisadi aktiviteler, çevreye verilen zarar ve mal-hizmetlerin kalitelerinde ortaya çıkan farklılıklar bu hesaba dahil edilmemektedir.

Reel GSYİH büyümesi en az üç farklı bir biçimde ölçülebilmektedir. Her üç yöntemle de aynı neticenin ortaya çıkması beklenilmektedir: Reel GSYİH'yı hesaplaya bilmek için en yaygın yöntemler şunlardır:

Harcama Yöntemiyle GSYİH Hesaplama:

Harcama yönetimiyle GSYİH hesaplanırken ilgili dönem içinde yapılan tüm harcamalar toplanarak GSYİH verisine ulaşılmaktadır (Ünsal, 2007, s.44).

$$\text{GSYİH} = \text{Tüketim} + \text{Yatırım} + \text{devlet harcamaları} + (\text{ihracat} - \text{ithalat}).$$

Üretim Yöntemiyle GSYİH Hesaplama:

Bir ülkenin endüstri, hizmet ve tarım alanları tarafından üretilen hizmet ve mal değerinin piyasa fiyatına bölünmesiyle elde edilen değerdir. Başka bir ifadeyle, bir firmanın bir yılda ürettiği hizmet ve mal miktarının piyasa fiyatına çarparak hesaplanır. Bu yöntemle ekonominin çeşitli sektörlerini oluşturan şirketlerin katma değerlerinin hesaplanması ve ölçülmesi mümkündür (Taban, 2018, s.6).

Gelir Yöntemiyle GSYİH Hesaplama:

GSYH, emek ve sermaye geliri, dolaylı vergiler, yıpranma oranı, kar ve kiralardan toplanması ile ölçülür. Yani, ülke ekonomisindeki üretim faktörlerinin toplam gelirleri dikkate alınır. Bu yaklaşımdaki hesaplama, belirli bir yıldaki üretime katılan belirli bir ülkedeki üretim faktörlerinin payını, yani fonksiyonel gelir dağılımını yansıtmaktadır (Taban, 208, s.7).

1.7. Ekonomik Büyümenin Kaynakları

Ekonomik büyümenin başlıca kaynaklarını iki ana başlık altında ifade etmek mümkün olmaktadır. Bunlardan ilki devletin sahip olduğu üretim faktörleri ikincisi ise teknoloji düzeyidir. Üretim faktörleri ve teknoloji düzeyindeki artışlar, ekonominin üretim kapasitesinde ve aynı zamanda üretebileceği mal ve hizmetlerde artışlar sağlamaktadır.

1.7.1. Üretim faktörleri

Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilikten oluşan üretim faktörlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

1.7.1.1. Emek faktöründeki artışlar

Devlet nüfusundaki artış emek faktöründe de artış anlamına gelmektedir. Emek faktöründe niceliksel artımlardan çok niteliksel artımlar daha çok önem taşımaktadır. Bu da eğitim vasıtasıyla sağlanmaktadır ve bunun için yapılması planlanan harcamalar beşerî sermaye yatırımları şeklinde isimlendirilir. Daha iyi eğitilmiş bir emek gücü üretimde daha fazla verimli olmaktadır. Ekonomistlerin hepsi iş gücü kalitesinin büyümede en önemli faktörlerin başında gelmesi konusunda hemfikirdirler. Üretim artışının diğer bütün unsurları dışarıdan satın ya da ödünç alınabilir ancak, tüm bu girdiler sadece vasıflı ve eğitilmiş iş gücü olduğu zamanda istenilen maksada varılabilmektedir.

1.7.1.2. Fiziksel sermaye artışları

Ekonomik büyüme için fiziksel sermayenin çoğaltılması önemli rol oynamaktadır. Bir yandan ulaşım ve iletişim ile alakadar alt yapı harcamaları, diğer yandan özellikle makine ve teçhizat için yapılan harcamalar emek için istihdam olanakları yaratır ve ekonominin üretim kapasitesini çoğaltmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde süratle artış gösteren nüfusa iş imkânları sağlamak için fiziksel sermayenin çoğaltılması gereklidir. Fiziksel sermayenin çoğaltılması için yatırımlara, yatırımlar için de tasarruflara ihtiyaç vardır. Bir ülke, millî gelirinden daha fazla tasarruf yaparak ve dolayısıyla yatırım yaparak üretim kapasitesini artırabilir ve ekonomik büyümede o derece başarılı olabilir. Sermaye birikimi olarak bilinen yatırım, gelecekte daha fazla harcama yapabilmek için bugünkü harcamalardan feragat etmeyi gerektirir. Bu yüzden, bugünkü gelirden daha fazla tasarruf edilip yatırıma yönlendirildiğinde, büyüme daha hızlı olacaktır.

1.7.1.3. Doğal kaynakların geliştirilmesi

Bir ülkenin ekonomisinin üretim kapasitesini artırması ve ekonomik büyümeye katkıda bulunması için, petrol ve doğal gaz gibi yer altı kaynaklarının çıkarılması, tarım arazilerinin iyileştirilmesi, barajların inşasıyla elektrik üretimi ve sulama projeleri gibi doğal kaynakların geliştirilmesi çabaları önemlidir. Öte yandan, bir ülkenin büyümesinde sahip olduğu arazi ve bu arazideki yer altı ve yer üstü kaynakların rolü vardır, ancak bunlar belirleyici değildir. Japonya gibi doğal kaynakları sınırlı olan pek çok ülkenin ekonomik başarısı, kaynak zenginliğinin

belirleyici olmadığını göstermektedir.

1.7.1.4. Girişimcilik

Bir ülkede girişimcilik ve girişimci sayısının artmasıyla birlikte, bürokratik engellerin azaltılması ve desteklerin sağlanması, üretim ve ticaret faaliyetlerini artırmada önemli rol oynar. Girişimcilere yönelik destekler sadece finansal yardım olarak değil, özellikle ülke girişimcilerinin yurt dışı yatırımları ve ihracatları sırasında bilgi sağlama ve haklarını koruma gibi desteklerle birlikte ele alınmalıdır.

1.7.2. Teknolojideki Gelişmeler

Teknolojik ilerleme, üretimde kullanılan araçları, ekipmanları ve organizasyon yapılarında yenilikleri kapsayarak verimliliği artırır. Bu sayede aynı kaynaklarla daha fazla mal ve hizmet üretmek mümkün olur. Bir ülkede kaynaklar arttıkça üretim ve reel GSYH de artar. Ancak toplumsal refahın iyileşmesi için reel GSYH'deki artış oranının nüfus artış oranından fazla olması gereklidir. Birey başına düşen reel GSYH'deki artışlar, toplumsal refahın belirgin göstergelerindendir. Bu artışın gerçekleşebilmesi için ise verimlilikte iyileşme sağlanmalıdır. Kişi başına üretim ve gelirin artması için fiziksel sermaye ve teknoloji düzeyi geliştirilmelidir. Teknoloji düzeyini artırmak için ARGE (Araştırma ve Geliştirme) önem taşır. Her ne kadar teknoloji dışarıdan ithal edilebilse de, uzun dönemli ekonomik güç için bir ülkenin kendi teknolojisini geliştirmesi gereklidir. En güçlü ekonomiler, ARGE'ye önem veren ve teknolojiyi aktif olarak geliştiren ülkelerdir.

Üretimde verimliliği artıran teknolojik ilerlemeler arasında buhar makineleri, elektrik üretimi, ampuller ve içten yanmalı motorlar örnek olarak gösterilebilir. Bunların yanı sıra, telefon, televizyon, uçak gibi bilgi birikimi ile ortaya çıkan icatlar da önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda ise elektronik ve bilgisayar alanındaki büyük ilerlemeler, hayatımızı önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır.

1.8. Ekonomik Büyüme Modelleri

Çalışmanın bu bölümünde ekonomik büyüme modelleri Klasik, dışsı ve içsel büyüme modelleri başlıkları altında anlatılacaktır.

1.8.1. Klasik büyüme modelleri

Klasik büyüme modelini 18 ve 19.yüzyılda A.Smith'in ileri sürmüş, Ricardo ise geliştirmiş, Marx ise tarihsel açıdan önem kazandırmıştır.

Klasik büyüme teorisine göre ekonomik büyüme yatırım ve tasarrufa dayalıdır. Daha yüksek tasarruflar, faiz oranlarından daha yüksek kar oranları tarafından teşvik edilir. Diğer bir deyişle, tasarruf-yatırım denkleminde hareketle, ancak yüksek yatırımın yüksek tasarrufu artırabileceği gibi üretimi artırabileceği savunulmaktadır. Sadece tasarruf, yatırım ve faiz oranlarının değil, aynı zamanda kâr ve nüfus artışının da büyüme üzerinde etkisi vardır. Klasikler, ekonominin uzun vadede nasıl resesyona gireceğini incelediler. Fakat klasiklerin incelediği durgunluk, günümüz ekonomik durgunluğu ile farklılık göstermektedir. Bunun nedeni geçimlik seviyelerdeki ücretlerle bile açık veya gizli işsizlik mevcut değildir. Klasikler iktisatçılara göre, sabit arazi ve giderek artan nüfus nedeniyle yatırımlar düşecek ve büyüme durağanlaşacaktır (Kazgan, 2006, s.88).

Klasikten moderne çeşitli büyüme modelleri keşfedilmiş ve geliştirilmiştir. Bu modeller işsizliği doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen faktörlerin analizinde kullanılmıştır. Bu modeller klasik büyüme modelleriyle başlar. Ancak klasik büyüme modeli, gerçeğe uygun olduğundan değil, büyümenin ilk sistematik teorisi olduğu için önemlidir.

Ricardo, klasik büyüme modelinin kurulmasına katkıda bulunmuş ve modele farklı toprak rantı kavramını sokmuştur. Klasik ekonomik büyüme yaklaşımına teorik olarak baktığımızda, yüksek tasarruf yüksek yatırımı, yüksek yatırım ise yüksek büyümeyi beraberinde getirmektedir. Buradaki yaklaşım, yüksek tasarrufların klasik model yoluyla yüksek büyümeyi sağlayacağıdır. Aynı zamanda, model yatırım tasarrufu eşitliğini savunur. Tasarrufun artması yatırımı, yatırımın artması ise ekonomik büyümeyi tetikleyecektir. Ricardo durgunluktan iki çıkış yolu öne sürmüştür. Biri, emek verimliliğini sabit tutarken ücretleri azaltmak, diğeri ise ücretleri sabit tutarken emek verimliliğini artırmaktır (Taban, 2018, s.67).

Smith'in görüşüne göre iş bölümü, işletmeler arasındaki iş bölümünü ve işletme içindeki iş bölümünü içerir. İş bölümünü artırınca, emeğin üretkenliği ve çıktısı artar. Bu durumun üç sebebi vardır. İlk neden olarak, her işçi, belli iş üzerinde çalışarak işteki becerilerini geliştirir. Zamanla bu, yapabileceği iş miktarını da artıracaktır. İkinci neden ise bu sürenin üretim sürecinde kullanılması ve bir işten diğerine geçerken boşa harcanan zamandan tasarruf edilmesidir. Üçüncü bir neden ise, iş bölümü yoluyla

makine ve aletlerin zaman içinde gelişmesini ve bunları üretim süreçlerine uygulamasını sağlar (Ünsal, 2007, s.40).

R.T. Malthus ekonomik büyüme ile nüfusun etkili olduğunu savunmuştur. Malthus'a göre yoksulluğun temel nedeni nüfus artışıdır. Ekonomik ve sosyal koşullar iyi olursa, ülke nüfusu 25 yıl içinde yıllık %2, 7'lik bir büyüme oranıyla iki katına çıkar. Aynı zamanda, bu büyümenin temelinde doğum oranlarındaki artış değil, daha yüksek ücret düzeylerinin getirdiği refah artışına bağlı olarak bireylerin yaşam sürelerinin uzaması yatmaktadır. Ayrıca Malthus, popülasyon geometrik olarak artarken (4,8,16), besin miktarının aritmetik olarak arttığını (3,4,5) tahmin savunmuştur. Bu varsayım dikkate alındığında, tarım sektöründe "azalan verimler yasasının geçerli olduğu sonucuna varılabilir (Taban, 2018, s.59).

Bu durumda klasik büyüme teorisi, tam rekabet ve tam istihdam koşulları gibi daha katı varsayımlara dayandığı için günümüzde işe yaramıyor gibi görünmektedir. Günümüzde ekonominin gelişim sürecini tam olarak açıklanmasa da ilk sistematik büyüme modeli olması sebebiyle önemlidir.

1.8.2. Dışsal büyüme teorileri

Ekonomik büyümenin dışsal büyüme teorileri ele alındığında Harrod- Domar ve Solow (Neo-Klasik) büyüme teorileri başlıkları ile incelenmesi gereklidir.

1.8.2.1. Harrod-Domar büyüme modeli

Keynesyen büyüme modelinin devamı olarak ortaya çıkan Harrod-Domar yaklaşımı, ekonomistler tarafından modern büyüme teorilerinin öncüsü olarak tanımlanmaktadır. Harrod-Domar modeli, kısa dönemde Keynesyen makroekonomik denge teorisini uzun dönemli yapmak için tasarlanmıştır. Keynesyen ve Harrod-Domar yaklaşımında ekonomik büyümeyi açıklamak için yatırım vurgulanmaktadır. Domar, artan üretken kapasitenin tam olarak kullanılmasını sağlamak için denge büyüme oranı analiz edilirken, Harrod, büyüme oranının, girişimcinin gelirdeki önceki değişikliklere tepkisini gözlemleyerek elde edilebileceğini öne sürmüştür. Özetle Domar'ın ileriye ve Harrod'ın geriye dönük bir analiz yapmıştır. Harrod-Domar teorisinde piyasa ekonomisindeki ekonomik istikrarsızlık dikkat çeker. Bir ekonomi dengeli büyümeyi sağlayacak bir büyüme hızı yakalayamazsa enflasyon veya deflasyon süreci ile karşı karşıya kalır (Ünsal, 2007, s.83).

Harrod ve Domar tarafından ileri sürülen modelleri dikkate aldığımızda farklar ortaya çıkacaktır. Domar, bir sermaye stoku ile bu sermaye stokundan üretilen miktar arasında teknik bir ilişki olmasını savunur. Harrod ise yatırım ile toplam talep arasındaki uygunluğu incelemiştir. Bu uygunluk sermaye stokundaki değişikliklere göre düzeltmeyi açıklar. (Yıldırım, 2012, s.22).

Harrod-Domar modeline göre, büyümenin ölçüsüne dikkat edildiğinde milli gelirdeki artış olarak ölçülebilmektedir. Milli gelir düzeyi Y ile ve milli gelirdeki artış ΔY ile gösterilirse, büyüme hızı (y), $y = \Delta Y / Y$ ifadesiyle gösterilir (Kamacı, 2012, s.35). Bu modelde, büyümenin belirleyicileri yatırım ve sermayedeki büyüme oranlarıdır. Fakat teknolojiyi verili olarak ele alan bu model için büyüme ancak pazar doyana kadar devam eder. Büyümeyi sürdürmek için yeterli alım gücü olursa, yalnızca nüfusla birlikte büyüyecektir. Harrod-Domar modeline göre, büyüme oranı, sermaye stokundaki net artıştan kaynaklanan yatırımın veya sermaye birikiminin büyüme oranına dayanmaktadır (Gurak, 2006, s.87).

Dolayısıyla, gelişmiş ekonomiler için Harrod Domar büyüme modelinde temel amaç, eksik istihdam, yani işsizlik ve enflasyon yaratmadan ekonomik büyümeyi sürdürmektir.

Bir ülkenin ekonomik büyüme hızını belirleyen faktörleri, devletler arası büyüme ve kişi başına düşen gelir değişimlerinin nedenlerini belirtmek için ekonomik büyüme teorisini incelemek gereklidir. Solow tarafından 1956'da geliştirilen büyüme teorisini, neo-klasik ekonomi düşüncesinin temelini oluşturur ve ekonomistler tarafından geniş çapta kabul görmektedir. Solow modeli, tasarruf oranları, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemektedir. Modelde temel odak noktaları arasında, tasarruf, yatırım, ekonomik büyüme ile birlikte nüfus artışı ve teknolojik ilerleme gibi dışsal faktörlerin ilişkileri yer almaktadır. Solow'un geliştirdiği büyüme modelinin esas varsayımları arasında sermayenin marjinal verimliliğinde azalma ve teknoloji dışsal olarak kabul edilmektedir. Solow, uzun vadede ekonominin istikrarlı ve dengeli bir büyüme ile denge sağlayacağına inanıyordu. Nüfus artışı, iş gücündeki büyüme ve teknolojik ilerlemeler gibi unsurlar ekonomik büyümeyi etkilerken, ekonomik büyüme bu unsurları etkilemez. Ekonomik büyüme ile nüfus artışı ve teknolojik gelişme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir.

Teknolojideki gelişme ve nüfustaki artış dışsal faktörler olarak ele alınmıştır (Berber, 2011, s.115).

1.8.2.2. Neo-klasik (Solow) büyüme teorisi

Bir ülkenin ekonomik büyüme hızını belirleyen faktörleri, devletler arası büyüme ve kişi başına düşen gelir değişimlerinin nedenlerini belirtmek için ekonomik büyüme teorisini incelemek gereklidir. Solow tarafından 1956'da geliştirilen büyüme teorisi, neo-klasik ekonomi düşüncesinin temelini oluşturur ve ekonomistler tarafından geniş çapta kabul görmektedir. Solow modeli, tasarruf oranları, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemektedir. Modelde temel odak noktaları arasında, tasarruf, yatırım, ekonomik büyüme ile birlikte nüfus artışı ve teknolojik ilerleme gibi dışsal faktörlerin ilişkileri yer almaktadır. Solow'un geliştirdiği büyüme modelinin esas varsayımları arasında sermayenin marjinal verimliliğinde azalma ve teknoloji dışsal olarak kabul edilmektedir. Solow, uzun vadede ekonominin istikrarlı ve dengeli bir büyüme ile denge sağlayacağına inanıyordu. Nüfus artışı, iş gücündeki büyüme ve teknolojik ilerlemeler gibi unsurlar ekonomik büyümeyi etkilerken, ekonomik büyüme bu unsurları etkilemez. Ekonomik büyüme ile nüfus artışı ve teknolojik gelişme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir. Teknolojideki gelişme ve nüfustaki artış dışsal faktörler olarak ele alınmıştır (Berber, 2011, s.115).

1.8.3. İçsel büyüme teorileri

İçsel büyüme teorisine göre, beşeri sermaye ve fiziki sermaye varlığı kabul edilmiştir. İçsel büyüme teorisindeki beşeri sermaye çok önemlidir. Ekonomideki beşeri sermayenin artmasının teknolojiyi, etkin ve faydalı üretim araçlarını, nitelikli emeği artıracığına ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi hızlandıracağına inanılmaktadır (Şimşek ve Kadılar, 2010, s.116-118).

İçsel büyüme modeline göre, fiziki sermaye arttığında toplam çıktı da artacaktır. Fakat Solow modelinden farklı olarak azalan getiriler kanunu bu artışta rol oynamaz. Bunun sebebi fiziksel sermayedeki artmanın beşeri sermayeyi de olumlu etkilemesidir (Aslan, 2010, s.587).

Bu modelde, uzun vadede bir ülkenin çalışan başına düşen geliri, o ülkedeki vatandaşların tasarruf düzeyine ve eğitime yaptıkları harcama düzeyine bağlıdır.

Dolayısıyla teknolojideki gelişim olmadan da beşeri ve fiziksel sermaye ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayabilir. Böylece, ekonomideki iç ivme büyümeyi devam ettirebilir. İçsel büyüme teorisinde büyümenin kaynağı teknolojik gelişmedir. Teknolojik gelişmeler, sermayedeki getirileri artırarak ilave yatırım ve gelir sağlar (Özsağır, 2008, s.340).

İçsel büyüme modeline göre, sağlık, teknoloji ve eğitim yatırımlarına yapılan harcamalar, Ar-Ge faaliyetini ortaya çıkaran beşeri sermaye unsurunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda ülkelerin kendine özgü kültürel, dini ve sosyal yapıları da araştırma geliştirme faaliyetlerini artırır. Bunun sonucu olarak yeni ürünler daha verimli üretim yöntemleri geliştirir (Berber, 2011, s.176).

İçsel Büyümenin faktörleri olarak farklı yaklaşımlar beş başlık altında önerilmektedir.

1.8.3.1.Rebelo'nun AK Modeli

İçsel büyüme modellerinde, sermayenin azalan marjinal getirisi varsayımını ortadan kaldırarak, dışsal teknolojik gelişme olmadan da uzun vadede kişi başına düşen büyümenin sürdürülebileceğini en sade şekilde ifade eden model, Rebelo (1991) vasıtasıyla iyileştirilmiştir. AK modeli şeklinde tanınan bu model, Romer (1986) ve Lucas (1988) tarafından da kabul edilmiştir.

AK modelinde üretim fonksiyonu $Y = AK$ şeklinde ifade edilir ve bu fonksiyonda sermaye ile ekonomik çıktı arasında doğrusal bir ilişkinin var olduğu varsayılır. Modelin belirleyici özelliklerinden biri, sermaye faktörünün geniş çerçevede konu edilmesidir; bu, beşeri sermayeyi de içerir. Rebelo, AK tipi üretim fonksiyonu ile devletler arasındaki farklı büyüme oranlarını kamu politikalarındaki farklılıklar ile nitelendiren bir model sunar. Örneğin, tasarruf oranları, vergi oranları ve fikri mülkiyet hakları ile alakadar politikalar uzun süre büyüme oranını etkiler. Uluslararası işgücü hareketleri de bu çeşit politikaların bir sonucu olarak belirlenir. Model, sabit ölçek getirili teknolojik gelişme ve rekabetçi piyasa koşullarında durağan durum denge büyüme oranının varoluşunu garanti eder.

Rekabetçi piyasa dengesi sağlanırken, fiziksel sermaye ve beşeri sermayenin marjinal ürünlerinin eşitlenmesiyle bu iki sermaye türü arasında optimal dağılım gerçekleştirilir.

1.8.3.1.1. AK Modelinin Özellikleri ve Ekonomik Büyümeyle İlişkin Öngörülleri

Yakınsama Olgusunun Reddedilmesi: Model, ekonomik büyümeyi belirleyen unsurlar arasında tasarruf oranlarının önemli olduğunu savunur. Tasarruf oranlarının artması, büyüme oranlarını yükseltir. Neoklasik modelde, tasarruf oranlarındaki değişiklikler sadece düzey etkisi yaratırken, Rebelo'nun modelinde sabit ölçek getirisi varsayımıyla tüm ekonomilerin başlangıç koşullarına bakılmaksızın aynı hızda büyüyeceği öngörülür. Modelde yatırımın getirisi A ile gösterilir ve ayarlama maliyetleri veya sermayenin azalan getirisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, getiri büyüme oranı veya sermaye stoğundan bağımsızdır. Teknoloji, sermayenin marjinal ürününü belirler ve bu getiri sabittir. Dolayısıyla, teknolojik ilerleme olmasa bile sermaye ve yatırım artışı ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkiler. Yakınsamanın olmaması şu şekilde açıklanabilir: AK modeli, sermaye payının $\alpha = 1$ olarak ifade edildiği Cobb-Douglas modelidir. Solow modelinde yakınsama hızı $\beta = (1 - \alpha)(n + g + d)$ şeklinde verilir. $\alpha = 1$ olduğunda, $\beta = 0$ olur ve yakınsama gözlemlenmez.

Vergileme ve Kamu Politikası: Model, kamu politikası aracı olarak vergilemenin uzun vadeli ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini açıklar. Gelir vergisindeki artış, büyüme oranını azaltır. Bu azalma, vergilendirilen fiziksel sermayenin beşeri sermaye ile ikame edilip edilememesine bağlı olarak değişir. Vergilendirilen fiziksel sermayenin ikame edilebilme olasılığı olduğunda, verginin büyüme oranı üzerindeki etkisi daha azdır. Lucas (1988) modelinde, gelirin vergilendirilmesi, durağan durum faiz oranı ve büyüme oranını etkilemez çünkü fiziksel sermaye beşeri sermaye üretiminde kullanılmaz. Rebelo modelinde, yüksek vergili ülkelerin yavaş, düşük vergili ülkelerin ise daha hızlı büyümesi beklenir. Gelir vergileri durağan durum reel ücret oranını etkiler ve bu da işgücü hareketlerinin yönünü belirler. Yüksek gelir vergisi uygulanan ülkelerde düşük vergi sonrası ücretler, işgücünün düşük vergili ülkelere yönelmesine neden olur. Bu durum, eğitim düzeylerinden bağımsız olarak işçilerin yüksek vergili ülkelere düşük vergili ülkelere göç etme eğilimini artırır.

Tasarruf Oranlarının Büyümeyle Etkisi: Model, tasarruf oranlarındaki değişikliklerin büyüme oranını etki edeceğini öngörmektedir. Tasarruf oranı artış gösterdikçe büyüme oranı da artış göstermektedir.

Sabit Getirili Üretim Teknolojisi ile İçsel Büyüme: Rebelo, ölçeğe göre artım gösteren getiriler ve dışsallıklar olmadan, değişiklik göstermeyen getirili bir üretim teknolojisiyle içsel büyümenin mümkün olduğunu gösterir. Bunun gerçekleşmesi için, yeniden üretilmeyen girdilerin katkısı olmayan temel nitelikte sermaye mallarının mevcut olması gereklidir (Yardımcı, 2006)

1.8.3.2. Arrow-Romer modeli

Romer'in modelinin temeline baktığımızda Arrow (1962) tarafından ortaya atılan "yaparak öğrenme" fikri vardır. Arrow'un görüşüne göre, bazı endüstrilerde zaman içinde maliyet düşüşleri ve kalite iyileştirmeleri, üretimin hızlanmasına yol açar. Arrow, fabrika ürettikçe zamanla işini daha iyi öğreniyor, maliyetleri daha çok düşürüyor, ürünleri kaliteli bir şekilde geliştiriyor ve pazara yeni ürünler getiriyor. Romer'in modelinde, mevcut sermaye üretilen bilginigösterir. Bir ülkenin ekonomisindeki sermaye çok fazla olursa, o kadar çok ekonomik bilgi üretir. Modelin üretim fonksiyonu böyle bir şekil aldığında bazı yaklaşımlar dikkate alınarak sermaye etkinliğinin arttığı savunulur. Ekonomide yatırım arttıkça yatırımın marjinal etkinliği artacaktır (Berber, 2011, s.151).

Bu modelde, ekonomideki üretilmiş bilgiler dışsallıklar yaratmakta ya da yayılmalardan dolayı ekonomideki diğer işletmeleri olumlu etkilemekte ve dolayısıyla tüm ekonomi bundan faydalanmaktadır (Ünsal, 2007, s.245).

1.8.3.3.Lucas modeli

Robert Lucas beşeri sermayenin ekonomik büyümenin kaynaklarından biri olduğunu varsaymıştır (Taban, 2018, s.156). Lucas'a göre ekonomik büyüme modelleri: fiziki sermaye ve teknolojik değişim, yaparak öğrenme ile uzman insan sermayesidir (Gurak, 2016, s. 95). Lucas Modeli'ne nazaran, sermaye yalnızca fiziksel sermayeyi değil, aynı şekilde işgücü girdisinin içerdiği bilgi, deneyim ve beceriler gibi beşeri sermayeyi de kapsamaktadır. Lucas'a göre, yaparak öğrenilen insan sermayesi türünü ele alan yaklaşım olan insan sermayesi modelidir (Yıldırım, 2011, s.93). İnsan sermayesi yaklaşımı, insanların zamanlarını farklı faaliyetlere ayırma biçimlerinin bireysel verimlilik üzerindeki ve gelecekteki etkilerine odaklanır (Lucas, 1988, s.17). Lucas, insan sermayesinin, diğer üretim faktörlerinin üretkenliğini artırabilecek ek bir üretim faktörü olduğuna inanmıştır. Bu nedenle, daha uzman emek, iş aleti ve makineler gibi fiziki sermayeyi daha verimli kılar. Dolayısıyla Lucas modeline göre,

insan sermayesi, fiziki sermayenin azalan getirilerini telafi etmekte ve fiziki sermaye toplamını artırmaktadır. Dolayısıyla büyüme devam edecektir. Lucas, her bireyin belirli bir dönemde insan sermayesi özelliklerine sahip olduğuna inanmaktadır. Bireyin insan sermayesi olması, bireye ait olan ve rakibi olmayan bir tür mülkiyet anlamına gelmektedir. Lucas, bu durumun şekillenmesinde ailenin rolüne dikkat çekiyor. Ona göre aile insan sermayesini aynı düzeyde tutmak için yatırım yapmaya devam ediyor (Yıldırım, 2012, s. 94).

Lucas genellikle Solow modeline benzeyen bir model yapısını benimser. Lucas modelinde üretim fonksiyonu $Y=F(K,L,h)$ biçiminde ifade olunmaktadır. Solow'dan farkı, benzer bir modelde Solow'un teknolojiyi (A) değişken olarak dâhil etmesi, Lucas'ın ise insan sermayesini (h) değişken olarak içermesidir. Lucas modeline göre, insan sermayesine ayrılan zaman ($1-u$), insan sermayesi seviyesindeki (Δh) değişimle doğrusal olarak ilişkilidir. Bu sebeple belirli bir çaba ile artan beşeri sermayenin aynı şekilde beşeri sermayenin büyüme hızını yükseltmesi mümkündür. Böylece insan sermayesi birikimi, düşen getiri oranlarından etkilenmez. Aynı şekilde Solow'un büyüme oranı teknolojik büyüme oranına bağlı iken Lucas bunu sermaye büyüme oranı cinsinden ifade etmektedir (Ünsal, 2007, s.250).

İnsanlar daha fazla saat çalıştıkça ve ortalama beceri düzeyleri arttıkça çıktı da artış göstermektedir. Bu yandan düşünüldüğünde insan sermayesi birikimi kalan çalışma süresiyle ($1-u$) ilişkilidir. $u=1$ ise çalışan insanların boş vakti olmayacak ve beşeri sermaye birikimi sıfır olacaktır (Taban, 2010, s. 59).

1.8.3.4. Ar-Ge modeli

Romer'e göre ekonomik büyümenin temel kaynak teknolojinin gelişmesidir. Bu nedenle ekonomik büyüme ile teknolojik gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Romer'in çalışması Arrow'un modeline dayanmaktadır. Arrow, dağılma etkileri ve yaparak öğrenme ile artan bilgi üretiminin, firmalardaki kazanımlarından çok daha ağır basan bir bütün olarak ekonomiye büyük katkı sağlayacağını savunuyor. Bilgi, ekonomik tüketimden dışlanamayacak, rekabet etmesi zor bir kamu malıdır. Romer'in fikirlerindeki fark, tasarımcının tasarımlara ilişkin haklarının korunması ve bilginin tamamen kamuya açık hale gelmemesi, dolayısıyla buluş yapma yolunu teşvik etmesidir. Bilgi, üretim aşamasına iki şekilde fayda vermektedir. Ekonomideki yeni tasarımlar, yeni, daha çağdaş ve gelişmiş makinelerin üretimini ve edinimini sağlar,

ekonomideki bilgi birikimi artar ve Ar-Ge alanındaki insan sermayesi oranının etkinliği yükselir. (Ercan, 2000, s.131-132).

1.8.3.5. Kamu politikası modeli

Kamu harcamaları modeli, Barro'nun 1990* yılında yayınladığı makalesiyle gündeme gelmiştir. Barro, bu modelde kamu sektörü tarafından sağlanan mal aynı şekilde hizmetlerin üretim faktörlerinden bir tanesi olduğunu ifade etmektedir. Modelde, denk bütçe varsayımına nazaran, devletin tek gelir kaynağını gelir vergisinin oluşturduğunu, tek giderinin ise kamu malı arzının olması şeklinde ifade edilmektedir.

Kamu harcamaları modelindeki hükümetin rolü, Keynesçi yaklaşımdan farklı olarak özel sektöre destek gösteren tamamlayıcı bir niteliktedir. Ekonomik büyüme, fiziki sermaye (k) ve cari kamu harcamaları (g) ile yatırımların bir fonksiyonu olarak ifade edildiğinde, kamu harcamaları modeli şu biçimde yazılabilmektedir;

$$y = A\alpha g^{1-\alpha}$$

Barro'ya göre, kamu harcamaları büyüme sürecini hızlandırmaktadır çünkü özel sektör, ekonominin geneline bakıldığında kaynakların üretkenliğini artıracak kamu mallarını üretmede yetersiz kalmaktadır. Ancak, devletin uygulayacağı politikalar (örneğin Ar-Ge teşvikleri, eğitim, sağlık ve altyapı harcamaları) sayesinde kamu hizmetleri, toplumsal olarak gerek duyulan düzeye ulaşmaktadır. Barro'nun görüşüne göre, iyi işleyen bir hukuk düzeni, düşük yolsuzluk oranları, düşük enflasyon ile alakadar devlet politikaları, artan ortalama yaşam süresi, aşağı oranlarda doğurganlık, ilk ve orta öğretim düzeyinin yükselmesi ve dış ticaret dengesinin gelişmesi, kişi başına düşen reel GSYİH'nın artışına önemli katkılar sağlamaktadır (Başıtek, 2019)

* Robert J. Barro, "Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth", Journal of Political Economy, Cilt:98, No:5, 1990, ss.103-125.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İŞSİZLİK VE EKONOMİK BÜYÜME

Uzun yıllar ekonomik büyüme ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu varsayılmıştır. Fakat bazen bu iki gösterge arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen, aynı anda hareket ettikleri gözlemlenmemiştir. Diğer bir deyişle, büyüme ve işsizlik arasında ilişki zaman içinde karmaşıklaşmış ve bu etmenler arasında anlamlı ve durağan ilişkiler tespit edilememiştir (Logeay ve Volz,2001, s.50).

Büyüme, reel GSYH büyümesi olarak tanımlandığında, büyümenin kaynağında işgücü de yer aldığından, tanımdan kaynaklanan büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi ilk anda kurmak mümkündür. İstihdamın ekonomi büyüdüğünde artması, ekonomik büyüme düştüğünde ise azalması beklenir (Kart, 2016, s. 34).

İstihdamdaki artış, büyümenin başlıca kaynaklarından biridir ve özel durumlar dışında, işsizlikteki azalmanın büyümeyi artırması beklenmektedir. Büyüme ve istihdam kavramları arasında makroekonomik bir ilişki olduğu iyi bilinmektedir. Son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler nedeniyle, pozitif yönlü bir ilişkinin varlığına dair bilgiler artık doğru bulunmamaktadır; büyüme gerçekleştikçe istihdam artmaz. Bu durum, istihdamın dikkate alınmadan büyümenin günümüzde çok tartışılan bir konu olmasına neden olmuştur. (Kart, 2016, s.39-40). İstihdam yaratmayan büyüme, ekonomik büyümenin meydana gelmesine rağmen istihdamda beklenen artışı sağlayamaması veya istihdamı arttırmaması durumudur. Bunun birçok nedeni olabilir(Timur ve Doğan, 2015,s.236).

Büyümeyi ve istihdam yaratmayı engelleyen bir dizi faktör öne sürülebilir. Artan işgücü verimliliği, işsizlik artışının başlıca sebeplerindendir. Üretim zamanı işgücünün artması büyümeye, emek verimliliğindeki artış da çıktı artışı ölçüde büyümeye yol açmaktadır. Dolayısıyla istihdam sağlamadaki büyüme ile işgücü verimliliğindeki artış arasındaki ilişki ters yönde olacak, verimlilik arttıkça istihdamdaki büyüme azalır (Saraçoğlu ve Suiçmez, 2008, s. 104).

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'deki ekonomik büyüme, istihdam aynı şekilde işsizlik göstergelerinin analiz edilmesi yoluyla ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki bağlantının daha iyi açıklanması mümkün olabilecektir.

2.1. Türkiye Ekonomisinde İşsizlik

Türkiye devleti, 1960'lardan beri hemen her sene görülen yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele gösteren bir devlet konumundadır. Özellikle 1980'lerden sonra, küreselleşme ve teknolojik ilerleme sebebiyle artış gösteren işsizlik, 1990'larda evrensel ölçülere nazaran yüksek olarak kabul edilen düzeylere ulaşmıştır. 2001 kriziyle beraber, işsizlik daha da artış göstermiş ve kriz sonrası istihdamdaki iyileşme ekonomik büyümedeki iyileşmenin aksine çok daha yavaş ve sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Nüfus artışıındaki hareketlilik, eğitim politikasındaki problemler, yatırımda olan yetersizlikler, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi sebepler bu sorunun daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Devlet ekonomilerinde, işsizliğin azaltılması çabalarından ve istihdam imkanlarının çoğaltılması öneminden hareketle Türkiye'de işsizlik probleminin nedenleri, soruna yönelik uygulanan politikalara dikkat etmek gerekmektedir. Ülke ekonomilerinde, işsizliğin azaltılması ve istihdam olanaklarının artırılması öneminden hareketle Türkiye'de işsizlik sorunun nedenleri, soruna ile alakadar uygulanan politikalara dikkat etmek gerekmektedir.

2.1.1. Türkiye ekonomisinde işsizliğin nedenleri

Dünya genelinde önemli varsayılacak aynı şekilde hızlı bir ekonomik ve yapısal dönüşüm gerçekleşmektedir. Bu dönüşüm sürecinin merkezinde küreselleşme olgusu yer almaktadır. Küreselleşmenin tesirlerini azaltmak için işgücü piyasalarının iyileştirilmesi ve modernize edilmesi gerekli bir durumdur. Teknolojik ilerlemeler ve bilgi toplumuna geçiş süreci, üretim yöntemlerini ve istihdamı doğrudan etki etmektedir. Bu dönüşüm süreci, işgücü piyasasının talep ettiği nitelik ve becerilere sahip olmayan bireyleri işsiz bırakmaktadır. Bu sürece uyum sağlayamayan ekonomilerde işsizlik yapısal bir problem haline gelmekte ve işsiz olan insanların işsiz olduğu zamanlar uzamaktadır.

Türkiye'de işsizlik, her dönemde karşı karşıya kalınan en mühim problemlerden bir tanesidir. Var olan problem çözüme kavuşmadan işgücü piyasasına yeni işsizlerin dahil olması, bu sorunun devamlılık kazanmasına sebep olabilmektedir.

Ülkemizdeki işsizlik sorununun başlıca nedenleri arasında nüfusta gerçekleşen önemli artışı, tarım sektöründeki çözülme, kadın istihdamının az olması, işgücü niteliğinin sanayinin gereksinimlerine cevap verebilmemesi, faiz ve dış ticaret hadleri, hızlı teknolojik değişim ve rekabet ortamında artış gösteren nitelikli işgücü

gereksinimi, kamu ve özel sektördeki yatırımın yetersiz durumunda olması, işgücü piyasasının yapısal özellikleri, kentleşme ve araziler arasındaki gelişmişlik gibi farkların olması gibi etmenler bulunmaktadır.

Ekonomistler, işsizliğin nedenleri üzerinde çalışarak istihdamın artırılmasına büyük önem vermektedirler, çünkü istihdam hem ekonomik hem de sosyal açıdan kritik bir öneme sahiptir. Neo-liberal iktisat tezleri ile alakalı görüşe göre, işsizliğin nedenleri arasında işgücü maliyetleri (ücret+vergiler) ile işten çıkarma maliyetlerinin çok yüksek olması, emek piyasası katılıkları, yasalar ve güçlü sendikalar yer almaktadır.

Buna karşılık, işsizliğin nedenleri ile ilgili olarak üç alternatif açıklama bulunmaktadır. Birinci açıklama, Keynes'çi iktisat tezleri ile alakalıdır. Bu görüşe nazaran, ücretlerin milli gelir içinde olan payında yaşanan gerileme durumu aynı şekilde azalan tüketim talebi, yatırım ve gelişmeyi yavaşlatarak işsizliğin yüksek ücretlerden değil düşük ücretlerden kaynaklandığını öne sürmektedir.

İkinci açıklama, Marksist iktisat tezlerine dayanmaktadır ve kapitalizm içinde tam istihdam imkanının bulunmadığını savunmaktadır. Tam istihdam, güçlü çalışanlar manasına gelir aynı şekilde bu da kar oranlarının ve büyümenin azalmasına neden olarak dönemsel krizlere ve artış gösteren işsizlik oranlarına yol açar.

Üçüncü alternatif açıklama ise işsizliğin nedenlerini küreselleşmenin etkilerine bağlamaktadır. Küreselleşme, şirketler üzerindeki rekabet baskılarını artırarak büyümenin istihdam yaratıcı tesirini azaltmaktadır. Son senelerde, büyümenin istihdam yaratma tesirinin azaldığına dair artan bulgular ortaya çıkmaktadır. İstihdam yaratmayan büyüme probleminin genel olarak ekonomideki yapısal problemlere aynı şekilde işgücü talebinden kaynaklanan değişkenler ile alakalı olduğu söz konusudur. Problemleri derinleştiren başka bir değişken de devletdeki demografik dinamiklerdir. Çünkü emek arzı, demografik faktörlerin fonksiyonlarından bir tanesidir.

Gelişmiş devletlerde genelde talebin eksik olmasından kaynaklanan işsizlik, az gelişmiş devletlerde aynı şekilde gelişmekte olan devletlerde daha çok yeterli işyeri ve kapasitenin yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan devletlerde işsizlik problemi, tarım ağırlıklı ekonomiden sanayi ve hizmet ağırlıklı ekonomiye geçişin yarattığı değişimlerin bir sonucu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Nüfus artışı ve tarımdan işgücü göçü, tarım haricinde yüksek miktarda istihdam yaratılmasını

gerekli kılmaktadır. İstihdam ise istihdam kapasitesinin düzenli ve yeterli ölçüde artış göstermesine, kısaca yatırımlar ile alakalıdır (Taş, 2014).

Türkiye'deki işsizlik oranı, birçok etkene bağlı olarak değişebilir. Bu nedenle işsizlik düzeyini anlamak için farklı kaynaklardan elde edilecek verilere başvurmak gerekmektedir. Başvurulacak kaynaklar; işsizlik oranını belirlemek için düzenli olarak istatistiki verileri yayınlayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gibi resmi kurumlar, işverenleri ve iş arayanları bir araya getiren bir platform olan İşsizlik Sigortası Fonu (İŞKUR)dur. Ayrıca İŞKUR internet sitesinde işsizlikle ilgili programlar, istihdam hizmetleri ve istatistiklere ulaşmak da mümkündür.

2.1.2. Türkiye ekonomisinde istihdam ve işsizlik politikaları

Türkiye, 1960'lı yıllardan bu yana işsizlik ve istihdam politikalarına sahiptir. Bu politikaların amacı, ekonominin büyümesini hızlandırmak, nüfustaki artışı kontrol altında tutmak, eğitim sistemlerinin emek piyasası ihtiyaçlarına uyum sağlamak ve emek piyasası kurumlarını güçlendirmektir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işgücü piyasasına ilişkin politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur. İşsizlikle ilgili strateji ve politikalara ait önem taşıyan bilgiler, bakanlığın yayınladığı raporlarda yer alır.

İŞKUR, Türkiye'deki politikaları organize etmekle yükümlüdür. İstihdamı korumak, işsizliği düşürmek ve desteklenen belirli gruplara işgücü piyasasına erişim sağlamak için politikalar uygulanmaktadır. Yapılan işgücü piyasası analizine göre, her ilde ihtiyaç duyulan meslekler belirlenerek yıllık işgücü eğitim planı oluşturulur. Bu programlar 81 il için İl Çalışma ve İş Kurumu Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Kurumun programları, kayıtlı işsizlere kariyer danışmanlığı sağlar ve kendilerine uygun kurs programlarına katılmalarını sağlar. İstihdam politikaları kapsamında İŞKUR tarafından toplum yararına programlar, işbaşı eğitim kursları, mesleki eğitim programları ve girişimcilik ile ilgili eğitim programları hazırlanmaktadır. Ayrıca, engellilere yönelik programlar, işyeri koruma programları, engelli ve eski hükümlüler için girişimcilik desteği ve mesleki eğitim programları uygulanmaktadır (<http://www.iskur.gov.tr>).

İstihdam ve işsizlik politikaları ülkelere göre değişmektedir. Ülkeler arasındaki siyasi ve kurumsal yapı farklılıkları ve işgücü piyasalarındaki çeşitlilikler, evrensel olarak kabul edilen sınıflandırmaların yapılmasını engellemektedir. Türkiye'de farklı

dönemlerde birtakım politikalar uygulanmıştır. Çalışmada Türkiye’de uygulanan politikalar aşağıdaki başlıklar altında dikkate alınacaktır

- Danışmanlık ve eşleştirme hizmetleri
- İş sübvansiyonları ve ücretler
- Kendi işini kuran insanlara destek
- Doğrudan kamu personeli istihdamı
- Mesleki eğitim (Bayrakdar,2019):

2.1.2.1. Danışmanlık ve eşleştirme hizmetleri

İşgücü piyasaları tipik olarak heterojendir. Bu heterojenliğin temel nedenleri, iki tür işçinin işgücü arzının farklı özelliklere sahip olması ve mevcut işverenler için boş pozisyonların farklı nitelikler gerektirmesidir. İşgücü piyasasında sağlıklı bir eşleşmenin sağlanması, emek satıcıları ve emek alıcıları arasında sağlam bir ilişkinin kurulmasına bağlıdır. Ana hizmetler ve destekleyici hizmetler, kamu eşleştirme danışmanlığı hizmetlerinin iki kategorisidir. Temel hizmetler, iş arayanları açık iş ilanlarıyla eşleştirme sürecinde maliyetleri düşürmek amacıyla tasarlanmıştır. Destekleyici destek hizmetleri, aktif ve pasif istihdam politikalarını da kapsamaktadır. İşsizlere erişim, iş yeterlilik düzeylerine yönlendirme, değerlendirme ve test etme, iş arama seminerleri, takip danışmanlığı, araştırma merkezleri ve iş kulübü faaliyetleri, eşleştirme ve iş geliştirme, danışmanlık ve eşleştirme hizmetleri arasında yer almaktadır (Karabulut, 2007, s. 66-71).

Genel olarak, eşleştirme, emek arzı ile emek talebinin eşleştirilmesini ifade etmektedir. Bu eşleştirme hizmetlerini sadece devlet değil, aynı zamanda özel istihdam kuruluşları da sunabilir. İşgücü piyasası, özellikle yapısal işsizlik durumlarında işgücü piyasasını daha açık hale getiren eşleştirme hizmetlerinden yararlanır. Buna göre verimli bir eşleştirme (doğru çalışan-doğru işe) sağlanabilir. İş arama sürecinde bilginin oynadığı rol, işsizlik oranını önemli ölçüde etkileyebilir. Bilgi ve danışmanlık hizmetleri işgücü piyasasında ne kadar etkili ve yeterli olursa, arızı işsizliğin azaltılması da o kadar kolay olacaktır (Uşen, 2007, s.71).

Özel istihdam büroları, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu sayı ve büyüklüğe göre seçilip lisanslanabildikleri için iş arama faaliyetlerine aracılık edebilmektedir. Gerçek veya tüzel kişiler, özel istihdam büroları oluşturabilir. (İŞKUR Kanunu, 2003).

Ayrıca, 1994 yılında Dünya Bankası ve Hazine Müsteşarlığı arasında imzalanan sözleşmeye göre, küçük işletmelere danışmanlık hizmetleri sunulmuştur.

2.1.2.2. İş sübvansiyonları ve ücretler

İş sübvansiyonları ve ücretler ve işsizliği azaltmaktadır. Bu yöntem hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan her ülkede işe yarar ve istihdamı artırmayı amaçlar. Örneğin, işverenlere enerji faturası desteği, doğrudan bordro desteği, vergi indirimleri ve sosyal güvenlik prim desteği gibi teşvikler sunulur. Bu desteklerin sağlanmasıyla, işverenlerin işçi maliyetlerindeki yükü azaltması ve yeni iş pozisyonları açması beklenir. Bu politikanın etkinliği, işsizlik oranlarında meydana gelen değişiklikler ve işgücü piyasasındaki istihdam artışı üzerinde yapılan analizlerle değerlendirilmektedir (Ayan, 2014, s. 24).

Ülkemizde Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), iş sübvansiyonları ve ücretler gibi politikaların uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun nedeni ise bu kurumun ücret ve maaşların yanı sıra sosyal güvenlik hizmetlerini de yönetmesidir. SGK ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu gibi kurumlar işgücü maliyetlerini düşürmeye yönelik politikaların uygulanmasında da rol almaktadır ve Asgari Ücret Tespit Komisyonu işverenlerin işgücü maliyetlerini etkileyen önemli bir faktör olarak işçi ücretlerinin belirlenmesinde de etkilidir. Bu iki kurum, işgücü maliyetlerini düşürmeyi amaçlayan politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında birlikte çalışabilirler.

2.1.2.3. Kendi işini kuran insanlara destek

İşsizlikle mücadele ederken girişimcilere yardımcı olmak, istihdam politikalarının bir parçasıdır. Kendi işlerini kuran insanlar hem kendilerine, hem de diğer insanlara iş sağlayabilirler. Destek ile kurulan şirketler başarısız olsa bile, katılımcıların girişimcilik yoluyla kazanacağı beceriler, donanım ve deneyimlerin iş arama sürecinde işverenlere yardımcı olacağına inanılmaktadır. Ülke politikaları göz önüne alındığında, işsizlik desteklerinden yararlanan herkes bu politikalardan da faydalanmaktadır. Bu programlar iki kategoriye ayrılır: finansal veya finansal olmayan destekler. Finansal yöntem, katılımcılara proje başlangıcında toplu olarak veya proje boyunca taksitler halinde ödeme yapılmasını sağlamaktadır. Finansal olmayan destek, çoğu katılımcının iş kurma prosedürleri, yönetim teknikleri, işçi eğitimi, hukuk ve vergi yapıları gibi konularda bilgi vermek gibi yardımları içermektedir (Karabulut, 2007, s. 53).

2.1.2.4. Doğrudan kamu personeli istihdamı

Kamu veya yarı kamu kuruluşları tarafından işgücü piyasasında iş bulması muhtemel olmayan kişilere verilen geçici istihdam hizmetleri doğrudan kamu istihdam hizmetleridir. Programın özel sektörle rekabet etmesi ve yeni istihdam yaratması için çaba gösterilir. Bu kapsamda gençler, mahkûm ve uyuşturucu bağımlıları gibi iş bulma olasılığı düşük olan kişiler hedef kitle olarak seçilir. İşsizlik sigortası hakları sona erenlerin, uzun süredir işsiz olanların ve diğer hassas grupların kamu istihdamından doğrudan yararlanması sağlanır (Biçerli, 2005, s.7-8).

2.1.2.5. Mesleki eğitim

Mesleki eğitimler, farklı nedenlerden dolayı işgücü piyasasından ayrılan, yeni giren ve ayrılma riski taşıyan kişilerin yeniden entegrasyonunu hızlandıran programlardır. Bu programların amacı, katılımcılara mevcut beceri düzeylerini artırırken, aynı zamanda yeni beceriler kazandırmaktır. Bilgisayar kullanımı ve yabancı dil kursları gibi genel eğitim gibi belirli alanlarda mesleki eğitim vermek için de bu eğitim faaliyetleri kullanılabilir (Uşen, 2007, s. 72).

İŞKUR, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda kurslar organize etmektedir. İşgücü eğitim programlarına mesleki eğitim kurslarının dâhil edilmesi için işgücü piyasasında veya işyerinde talep olması gerekir. Bununla birlikte, bu kurslar iş garantisi sağlamaz, ancak kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortaklaşa yürütülebilir (Akbulut, 2016, s. 241).

2.1.3. İstihdam ve işgücü piyasalarının genel görünümü

İstihdam ve işgücü piyasalarının genel görünümü, ülkelerin büyüme potansiyeli bakımından önem arz etmektedir. Bir ülkenin işgücü piyasası koşullarını, istihdam ve işsizlik oranlarını, demografik değişkenleri, sektörel dağılımı ve diğer etkileyici değişkenleri kapsamaktadır. İşgücü piyasası, ekonominin önemli bir parçasıdır. Bu piyasaların nasıl çalıştığını tam olarak anlamak, ekonomik büyüme, kalkınma ve refah için çok önemlidir.

İşgücü piyasalarındaki değişimlerin, ekonomik büyüme ve refah üzerinde doğrudan etkisi olduğu için, ilgili verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi ve yorumlanması büyük önem taşımaktadır. Bir ülkenin ekonomik dinamikleri ve sosyal refahı, istihdam ve işgücü piyasalarından etkilenir. Bu piyasalardaki değişiklikler, istihdam seviyelerinden işsizlik oranlarına kadar çok çeşitli faktörleri etkiler ve

ekonomik politikaların etkinliği açısından önemli bir ölçüt oluşturur. Bu nedenle, bir ülkenin ekonomik durumunu anlamak ve geleceğe dair tahminlerde bulunmak için istihdam ve işgücü piyasalarının genel görünümünün analizi çok önemlidir. Nisan 2023 Türkiye istihdam ve işgücü piyasaları genel görünüm raporuna göre, istihdam edilenlerin sayısı 361 bin azalırken, işsiz sayısı 65 bin artmıştır. Bu nedenle, işgücünde 295.000 kişilik azalmayla işsizlik oranı etkilenmiştir. Temmuz-Eylül ayları arasındaki yüksek istihdam artışı, işsizlik oranının on yıl içinde ilk kez %9'un altında olduğunu göstermiştir. TÜİK'e göre, Türkiye emek piyasasının genel durumu, özellikle nüfusun ekonomik faaliyetini yansıtacak şekilde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, İŞKUR tarafından işsiz gençler için programlar ve çalışmalar, emek piyasasının genel görünümünü etkilemektedir. İŞKUR, gençlerin iş bulmalarına, eğitim programlarına katılmalarına ve istihdam edilmelerine yardımcı olmak için birçok farklı proje ve iş birliği gerçekleştirmektedir.

2.1.4. İstihdam analizi

Türkiye'de istihdamın özelliklerini incelediğimizde, tarım sektörü genel istihdamda üzerinde önemli ölçüde ağırlığa sahiptir. Nüfus artış oranı, Türkiye için istihdamın genel yapısının temel belirleyicisidir. Ülkede kırsal bölgelerden şehirlere göç ortaya çıkmıştır. Bu göç olaylarından önce Türkiye işgücü piyasasında çalışanları tarımsal bölgelerden çalışmış, sonrasında tarım alanındaki istihdam azalmıştır. Gözlemlere göre, göç edenler şehrin endüstrisi ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır. (Algan ve Ildırrar,2003, s. 58).

Türkiye'de çalışan işgücünün eğitim seviyesi ve verimliliği çok azdır. Teknolojik gelişme, bilgi ekonomisi, globalleşme ve artan rekabet sebebiyle, emek piyasasında eğitim seviyesi iyi olan ve vasıflı emek gücüne yönelik artan bir talep vardır. Bundan dolayı, işgücünün sürekli olarak nitelikli hale getirilmesi ve birçok alanda eğitimin artırılması gerekmektedir. Bu sayede değişen emek piyasası gereksinimlerine kısa zamanda uyum sağlanacak nitelikte bir işgücü oluşturulur ve yaşam boyu eğitim dikkat çeker. Eğitim, istihdamı artırıp yeni iş kollarına uyum sağlarken, üretim tekniklerine uygun işgücü arzı sağlar. Ancak istihdam yapısındaki değişiklikler eğitim politikasını da doğrudan etkilemektedir. Aynı zamanda, emek daha eğitimli hale geldikçe üretkenlik de artar. Bu durum kamu istihdam büroları tarafından yürütölen aktif emek programlarının önemini artırmaktadır.

Tablo 2. 1. Türkiye’de İstihdamın Genel Seyri

Yıllar	İstihdam Oranı (%)	Yıllar	İstihdam Oranı (%)
2003	43.23	2013	45.90
2004	41.28	2014	49.50
2005	41.49	2015	50.20
2006	41.55	2016	50.60
2007	41.50	2017	51.53
2008	41.70	2018	51.98
2009	41.15	2019	50.28
2010	43.00	2020	47.53
2011	44.97	2021	47.00
2012	45.35	2022	47.50

Kaynak: TÜİK,2023

Tablo 2.1’den görüldüğü üzere, 2003 yılından istihdam oranı %43.23 olmuş, 2009 yılına kadar oran azalarak %41.15’e kadar inmiştir. Küresel finansal kriz, ekonomik büyümenin istihdam üzerindeki zararlı etkisinin azalmasına neden olmuş. krizin etkisi azaldığı zaman, istihdam oranını artmıştır. 2020 yılında ortaya çıkan pandemi nedeniyle, istihdam oranı tekrar azalmıştır. Pandeminin etkisi azaldıktan sonra istihdam oranı artmaya başlamıştır.

2.1.4.1. İstihdamın Sektörel Dağılımı

Türkiye’de çalışanlar tarım, sanayi ve hizmet sektörleri olmakla üç temel sektörde istihdam edilmektedirler. Hizmet alanında istihdam edilme oranı bu dağılımın en yüksek payına sahip olduğu görülmektedir. Tarım sektöründen sanayi alanlarına, sanayiden hizmet alanına doğru istihdamdaki artışlar ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttığı zaman ortaya çıkmaktadır (Korkmaz ve Mahiroğlu, 2007, s. 44).

Türkiye ekonomisinde hizmet, tarım ve sanayi birbirine bağlıdır. Bu alanlardaki herhangi bir dalgalanma diğer sektörleri de etkilemektedir. Örnek olarak, tarımsal mekanizasyon, sanayi sektörünün büyümesiyle üretimi ve verimliliği artıracaktır. Benzer şekilde, tarımsal üretimdeki artış, bu ürünlerle ilgilenen fabrikalarda bir artışa yol açmış ve bunların bazıları tarım bölgelerinde kurulmuştur. Tarım ve sanayinin büyümesi, ticaret, turizm ve ulaşım gibi hizmet sektörünü pozitif etkilemektedir. Bir ülkedeki istihdam eden nüfusun dağılımı, ülkenin çevresindeki nüfusun kalitesini ve büyüklüğünü etkileyecektir.

İstihdamın sektörel seyrine dikkat edildiğinde tarım sektöründeki istihdam oranı giderek azaldığını görmek mümkündür Tarım sektöründe 2003 yılında %33.88 olan istihdam oranı 2016 yılında %20 seviyesinin altına inmiş, 2022 yılında daha da azalarak %15.80 olmuştur.

Sanayi sektöründe 2003 yılında toplam istihdam oranı %22.74 düzeyinde olmuş, 2008 küresel kriz dönemine kadar bu oran artış göstermiştir. 2017 yılına kadar sanayi sektöründeki istihdam oranı %27 seviyesine yaklaşmış, 2018 yılında tarım alanındaki istihdam azaldığı süre zarfında insanlar sanayi sektöründe çalışmak için göç ettiklerini söylemek mümkündür.

Hizmet sektörü, sanayi sektörü gibi benzer şekilde olduğu görülmektedir. 2003 senesinde %43.36 olan hizmet endüstrisi 2011 yılına kadar artış göstermiştir. 201 yılından itibaren istihdam oranı tekrar artarak %50'nin üzerinde olmuştur. Tarım sektöründe çalışanlar hizmet sektöründe çalışmaları nedeniyle sanayi sektöründe yeterli artış yaşanmamıştır.

Tablo 2. 2. Türkiye'de İstihdamın Sektörel Seyri

Yıllar	Tarım Sektöründe İstihdam Oranı (%)	Sanayi Sektöründe İstihdam Oranı (%)	Hizmet Sektöründe İstihdam Oranı (%)
2003	33.88	22.74	43.36
2004	29.09	24.88	46.01
2005	25.68	26.33	47.97
2006	24.05	26.76	49.17
2007	23.47	26.74	49.77
2008	23.66	26.80	49.52
2009	22.94	25.30	51.75
2010	23.70	26.22	50.07
2011	24.15	26.46	49.38
2012	23.55	26.02	50.41
2013	22.92	26.39	50.68
2014	21.08	27.85	51.05
2015	20.40	27.22	52.36
2016	19.50	26.77	53.72
2017	19.39	26.77	53.83
2018	18.40	19.80	54.80
2019	18.20	19.90	56.40
2020	17.70	20.50	55.90
2021	17.20	21.30	55.30
2022	15.80	21.70	56.50

Kaynak: TÜİK, 2023

Tarım alanından istihdama ihtiyacın azalması işsizliğin artmasının bir başka nedeni olmuştur. Son yıllarda, tarımla uğraşan nüfusun ve istihdam edilen nüfusun toplam nüfusa oranı azalmakla birlikte, halen yüksek seviyededir. Artan dünya nüfusu,

su kıtlığı, iklim krizi ve son dönemde gıda talebini artıran ekonomik kriz sebebiyle tarım alanı daha da önem kazanmıştır. Kırsal kesimde eksik istihdam edilen insanlar şehirlere göç etmek zorunda kalıyor ve bu da işsizliği artırmaktadır. Nüfus arttıkça tarımsal istihdam artmaktadır. Ancak tarım alanından kenar istihdamın hızla artması ve köylerden şehirlere göçün hızlanması nedeniyle tarıma ilgi azalmaktadır. İkinci aşamada makineleşme ile ilgili olarak tarımsal istihdam azalacaktır (Akad, 2012, s.89).

Sektörler arasında farklılıklar, büyümenin yeni iş yeri yaratamamasının bir başka sebebidir. Bazı endüstrilerde emek yoğunudur. Bu alanlarda büyüme işgücü yoğun olmaları nedeniyle istihdamı artırırken işsizliği azaltmaktadır. Bu açıdan, emek yoğun sektörün toplam üretimde payı ne kadar düşükse, büyümede o kadar az istihdam yaratılmaktadır (Kara ve Duruel, 2005, s. 389-392). İstihdam seviyesini emek seviyesine yakınlaştırmamanın amacı, ülke ekonomisinin büyümesini sağlamak ve işgücü ile üretime katılımı sağlanmalıdır. Emegın maliyeti ve büyüme oranı, işgücü talebinin en önemli iki bileşenidir. Hizmet sektörünün payı gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin ardından, fakat Türkiye’de sanayileşmeden önce artmıştır. Türkiye’de hizmet sektörü ile beraber, sanayi alanındaki istihdam payı da artırılmalıdır.

2.1.4.2. İstihdamın Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İş gücünün cinsiyet dağılımının analizi, Türkiye’nin sosyal ve ekonomik yapısının değerlendirilmesi için çok önemlidir. Ekonomisi tarım ağırlıklı olan ülkelerde kadınlar tipik olarak orta düzey çalışan olarak görülür. Endüstriyel ekonomiye sahip ülkelerde ekonomideki kadınların payı giderek artmaktadır.

Tablo 2.3’e.göre çalışanlar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, erkeklerin kadınlara göre daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Bunun nedenleri işgücü piyasası talep yapısı, yasa ve yönetmelikler, cinsiyet eşitsizliği, aile sosyal yapısı, eğitim düzeyindeki eksiklik, sosyoekonomik etkenler ve diğer faktörler, kadınların istihdam düzeyinin düşük olması gibi faktörlerdir. na neden olan önemli faktörlerdir (Kılıç ve Öztürk, 2014,s.118).

Ülkeler arasında istihdamın cinsiyete göre dağılımı, ekonomik gelişmişlik derecesini göstermektedir. Kentleşme oranının düşük olduğu ülkelerde kadın işgücü oranı daha düşüktür, ancak kentleşme oranının yüksek olduğu ülkelerde ise bu oran daha yüksektir (Karabıyık, 2012, s.233). Kadınların istihdama katılımı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşenidir (Evans ve Kelley, 2004, s.3). Türkiye’de kadınların istihdam oranı erkek istihdam oranından daha azdır ve yıldan yıla da azalmaktadır.

Tablo 2. 3. Kadın-Erkek İstihdam Oranları

Yıllar	Kadın İstihdam Oranı	Erkek İstihdam Oranı	Yıllar	Kadın İstihdam Oranı	Erkek İstihdam Oranı
2003	23.9	62.9	2013	27.1	65.2
2004	20.8	62.7	2014	26.7	64.8
2005	20.7	63.2	2015	27.5	65
2006	21	62.9	2016	28	65.1
2007	21	62.7	2017	28.9	65.6
2008	21.6	62.6	2018	29.4	65.7
2009	22.3	60.7	2019	28.7	63.1
2010	24	62.7	2020	26.3	59.8
2011	25.6	65.1	2021	28	62.8
2012	26.3	65	2022	30.4	65.0

Kaynak: TÜİK, 2023; <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>

Türkiye'de çalışanların yaş dağılımına bakıldığında, 35-54 yaş grubunda en yüksek istihdam oranı görülmüştür. 15-24 yaş grubunun istihdam oranının zaman içinde düşüş eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir. Orta yaşlı (35-54 yaş) nüfusun istihdam payı artmış, ancak gençlerin payı azalmıştır. 55 yaş üstü insanlar hem en düşük istihdam oranına sahiptirler. İşgücü piyasasından çekilenlerin sayısının, emeklilik yaşının artmasıyla birlikte giderek azalacağı söylenebilir (Kılıç ve Öztürk, 2014, s. 118).

Tablo 2. 4. Yaşa Göre İstihdam Oranları (%)

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
2000	2.061	2.635	3.539	3.078	2.737	2.386	1.782	1.16	852	607	745
2001	1.847	2.613	3.506	3.165	2.744	2.404	1.844	1.188	842	618	753
2002	1.696	2.439	3.54	3.255	2.771	2.407	1.884	1.209	826	631	695
2003	1.475	2.302	3.545	3.331	2.839	2.463	1.894	1.253	795	576	672
2004	1.335	2.219	3.041	3.007	2.758	2.416	1.817	1.162	763	483	631
2005	1.348	2.207	3.188	3.056	2.823	2.486	1.909	1.227	765	459	599
2006	1.353	2.18	3.274	3.14	2.903	2.528	1.953	1.289	787	468	547
2007	1.324	2.168	3.381	3.189	2.974	2.583	1.984	1.324	794	484	533
2008	1.351	2.133	3.454	3.249	3.05	2.615	2.042	1.398	841	503	558
2009	1.298	2.03	3.328	3.327	3.044	2.681	2.1	1.448	905	543	574
2010	1.351	2.114	3.454	3.562	3.231	2.881	2.268	1.56	988	595	590
2011	1.378	2.319	3.573	3.795	3.399	3.054	2.459	1.722	1.104	657	650
2012	1.338	2.309	3.591	3.965	3.511	3.218	2.551	1.813	1.17	707	648
2013	1.364	2.363	3.614	4.065	3.633	3.328	2.679	1.878	1.218	716	664

Kaynak: TÜİK, 2023

2.1.4.3. İstihdamın eğitim seviyesine göre dağılımı

İşgücünün nitelik yapısının mühim parametrelerinden biri eğitim seviyesidir. Türkiye'de işgücünün düşük eğitim ve nitelik düzeyi, istihdam ve işsizlikle ilgili ciddi sorunlara yol açmaktadır. Eğitimin, işgücü arzı ve talebi açısından önemi gün geçtikçe artmaktadır. Tüm ülkeler için temel problem, eğitilmiş iş gücü arz ve talebi arasındaki niteliksel ve niceliksel açıktır. Bu bağlamda, işgücünün ekonomik ve sosyal alanlardaki etkinliği, niteliksel ve niceliksel unsurlarla bağlantılıdır. İşgücünün niteliği, ancak iyi bir eğitimle iyileştirilebilir ve eğitilmiş işgücünün arzı bu anlamda etkin olabilmektedir.

Nitelikli ve iyi eğitim almış işgücünün mevcut oluşu ve bu işgücünün toplam işgücü içindeki payı, bu kaynağın bilgi aynı şekilde becerisinin kullanılması, ülkelerin gelişimi açısından son derece önemlidir. Gelişmiş devletlerde nitelikli ve eğitilmiş işgücünün oranının daha çok olduğu görülmektedir. Bu nedenle, devletimizde istihdam edilen işgücünün eğitim seviyesini ele almak, kalkınma sürecindeki yerimizi anlamak açısından önemlidir. Nüfus miktarı ve nüfusta gerçekleşen hızlı artım işgücünün niceliğini etki ederken, eğitim, işgücünün niteliğinin iyileştirilmesinde mühim bir rol oynar. Ülkemizde toplam nüfus ve mevcut işgücünün eğitim düzeyine baktığımızda, eğitim sistemimizin işgücü talebine uygun, yönlendirici bir yapıda kurulmadığı görülmektedir. Eğitim sistemimiz, işgücü talebinin gerektirdiği nitelikleri karşılamakta yetersiz kalmakta ve hem örgün eğitimde hem de yaygın eğitimde bu durumu düzeltmeye yönelik yeterli başarı sağlanamamaktadır.

Türkiye'de istihdam ve eğitim arasındaki ilişki incelendiği zaman, eğitim sistemimizin düzenli, yöntemli ve planlı bir şekilde verilen eğitimi temsil ettiği, ancak eğitim kurumlarından mezun olan insanların edindikleri bilgi, beceri ve tutumların piyasanın taleplerinden farklı olduğu görülmektedir. Bu durum, eğitim ve istihdam arasında bir kopukluğun olduğu görülmektedir. Günümüzde, işgücü piyasası ile eğitim kurumları arasında sıkı bir bağ gereklidir. Teknolojik değişimle birlikte ortaya çıkan kurumsal ve örgütsel değişiklikler, işgücünün eğitim seviyesinin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Genç bir nüfusa sahip olan Türkiye, insan kaynağına gerekli eğitimi verme konusunda yeterli olmadığı görülmektedir (Pekel, 2018).

Tablo 2. 5. İstihdamın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (%)

Kadın							
	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2022
Okur yazar olmayan	28,0	24,7	15,3	15,9	15,6	11,7	13,4
Okur yazar fakat okul bitirmeyen	24,5	21,2	17,4	19,0	19,9	15,7	18,9
İlkokul	30,1	23,6	19,4	23,5	26,6	24,1	27,3
İlköğretim	-	7,6	10,6	16,6	23,8	23,1	21,5
Ortaokul veya dengi meslekortaokul	12,9	13,3	19,1	20,0	17,0	16,7	
Genel lise	26,5	23,5	20,6	22,8	26,0	23,8	29,2
Lise dengi mesleki okul	35,5	35,6	28,0	30,8	33,4	28,3	34,8
Yükseköğretim	67,8	63,8	59,4	59,7	59,9	54,6	58,3
Erkek							
	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2022
Okur yazar olmayan	59,4	53,6	37,7	31,8	27,4	21,9	27,1
Okur yazar fakat okul bitirmeyen	64,1	52,3	43,3	46,2	47,9	42,0	50,3
İlkokul	80,0	76,5	69,0	67,2	65,6	56,9	61,1
İlköğretim	-	12,5	22,9	39,5	61,8	74,1	59,9
Ortaokul veya dengi meslekortaokul	53,2	58,0	72,2	73,7	56,3	46,8	
Genel lise	65,0	61,2	59,2	59,5	64,5	57,3	64,9
Lise dengi mesleki okul	70,8	71,6	72,0	72,7	74,9	68,9	74,4
Yükseköğretim	83,1	78,3	76,9	77,5	79,6	74,9	78,0

Kaynak: TÜİK, 2023

Emek kalitesinin geliştirilmesinde eğitimin önemli bir rolü vardır. Tablo 2.5’de görüldüğü gibi Türkiye’de istihdamını sürdürenlerin eğitim düzeyine bakıldığında, liseden mezun olanların veya herhangi bir okulu bitirenlerin oranının fazla olduğu görülmektedir. Türkiye’de işe alınan kişilerin eğitim statüsü incelendiğinde en az oranının okuma yazması olmayanlara ait olduğunu görmek mümkündür. Eğitimli grubun oranı yıllar boyunca artmış, ancak yeterli olmamıştır. İyi eğitimli insanların işe girmesi her geçen gün daha zor bir hale gelmiştir. Tablo 2.5’de görüldüğü gibi bakıldığında 2020-2022 yılları kapsamında eğitim düzey arttıkça istihdam oranında artış görülmektedir.

2.1.5. İşsizliğin analizi

İşsizlik oranı, ekonominin ne kadar iyi çalıştığını gösterdiği için önem arz etmektedir. Ekonomik büyüme ve daha fazla istihdam fırsatı işsizlik oranını azaltmaktadır.

Tablo 2. 6. İşsizlik Oranları

Yıllar	İşsizlik Oranı (%)	Yıllar	İşsizlik Oranı (%)
2003	10.54	2013	8.73
2004	10.84	2014	9.88
2005	10.64	2015	10.24
2006	8.72	2016	10.84
2007	8.87	2017	10.82
2008	9.71	2018	10.89
2009	12.55	2019	13.67
2010	10.66	2020	13.11
2011	8.8	2021	11.98
2012	8.15	2022	10.03

Kaynak: World Bank, 2023

Tablo 2.6.'da görüldüğü gibi 2003-2022 yıllarının işsizlik oranları görülmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere, işsizlik oranı 2019 yılına kadar %11 seviyesinde olmuştur. Ekonomik kriz sonrasında 2009 yılında işsizlik oranı %12.55 seviyesine kadar artmış, 2013 yılına kadar azalmıştır.

Türkiye'deki işsizliği daha kapsamlı bir şekilde incelemek için ekonomik faaliyet gösterilen sektör, yaş grubu ve cinsiyet, iş arama süresi, eğitim düzeyi, meslek ve coğrafyaya göre bir analiz yapmak mümkündür. Ülkedeki işsizlik faktörlerini etkileyen etkenler arasında eğitim düzeyi, nüfus hızlı artış, yurt içi göç hareketliliği, ekonomik kentleşmenin neden olduğu bölgesel eşitsizlik trendleri ve gençlerin toplam nüfus içindeki oranının yüksek olması yer almaktadır (Bozdağlıoğlu,2008,s. 50).

2.1.5.1. Cinsiyet Ayırımında İşsizlik

İşsizlik oranının cinsiyete göre değerlendirilmesi, Türkiye'nin sosyoekonomik yapısını göstermek için çok önemlidir. Ekonomisi tarım ağırlıklı gelişmekte olan ülkelerde kadınlar orta düzey personel yardımcısı olarak çalışsalar da, sanayileşmiş ülkelerde kadınlar işgücü piyasasının büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Gül, Ekinci ve Konya, 2009,s. 167). Sonuç olarak, sanayileşmiş ülkelerde kadınların iş yaşamındaki etkisi önemlidir. İşgücüne toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların işgücüne katılımı önemli bir sorundur(Fad'oş ve Bohdalová, 2019).

Tablo 2. 7. Cinsiyet Ayırımında İşsizlik (%)

Yıllar	Kadın	Erkek	Yıllar	Kadın	Erkek
2003	10,1	10,7	2013	11,9	8,7

Tablo 2. 7. (Devam) Cinsiyet Ayırımında İşsizlik (%)

2004	11,0	10,8	2014	11,9	9,0
2005	11,2	10,5	2015	12,6	9,2
2006	11,1	9,9	2016	13,7	9,6
2007	11,0	10,0	2017	14,1	9,4
2008	11,6	10,7	2018	13,9	9,5
2009	14,3	13,9	2019	16,5	12,4
2010	13,0	11,4	2020	15,0	12,3
2011	11,3	9,2	2021	14,7	10,7
2012	10,8	8,5	2022	13,4	8,9

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablo 2.7'de kadın istihdam oranlarının dalgalı bir seyir izlediği, ancak 2012-2017 döneminde artış gösterdiği görülmektedir. Kadın istihdam göstergelerindeki bu dalgalanmalar, Türkiye'deki genel istihdam verilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Kadın istihdam oranı, geçen yıllar içinde önemli ölçüde artmamış ve erkek istihdam oranının yalnızca yarısından az seviyede kalmıştır. Günümüzde, erkeklerin istihdam oranı kadınlardan daha yüksektir. Küresel ekonomik krizden dolayı, 2008-2009 yıllarında hem kadın, hem de erkekler için işsizlik oranlarında artış meydana gelmiştir. Kadın işsizlik oranına bakıldığında zaman, erkek işsizlik oranından daha fazladır. Bu durumun temel nedeni, kadınların ülke içi göç sonrası iş bulmada yaşadığı zorluklar ve eğitim düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük olmasıdır.

2.1.5.2. Yaş Gruplarına Göre İşsizlik

Gençler arasında işsizliğin yaygın olduğu bilinen bir gerçektir ve bu durum genç nüfusu olumsuz etkilemektedir. İşsizlik, çalışma çağındaki tüm bireyleri etkileyen evrensel bir sorundur. İşsizlik oranlarındaki yaş dağılımı incelendiğinde, işsiz sayısının yaşla birlikte azaldığı görülmektedir. Gençlerin işsizlikle daha fazla karşılaşmasının nedenlerinden biri, tecrübe eksikliği olarak algılanabilir (Ergün, 2019).

Tablo 2. 8. Yaş Gruplarına Göre İşsizlik (%)

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
2003	17,9	22,1	12,7	9	7,4	6,5	6,5	6	4,5	2,5	0,7
2004	17,7	22,2	13,9	9,3	7,8	6,8	6,3	6,5	4	2,9	1,1
2005	18,2	20,9	13,2	9,3	7,7	6,9	6,9	6,9	4,6	2,9	0,8
2006	17,4	20,1	12,9	8,6	7,4	6,9	6,6	6,8	5,3	2,8	0,8
2007	19,7	20,1	12,4	8,7	7,4	6,8	7	6,2	5	3,2	0,8
2008	19,6	21	13,2	9,7	8,2	7,7	7,6	6,8	6	3,7	1

Tablo 2. 8. (Devam) Yaş Gruplarına Göre İşsizlik (%)

2009	23,6	26,3	17,5	12,6	11,2	10,2	9,5	9,2	7,7	4,1	1,4
2010	18,8	23,5	14,9	10,3	9,6	8,5	8,6	8,3	6,7	4,4	1,5
2011	15,8	19,8	12,5	8,6	7,5	7	7	6,8	5,9	3,1	1,2
2012	14,9	19	12,2	8,3	6,9	6,5	6,7	6,4	5,3	3,3	0,9
2013	16,4	20	12,6	8,8	7,8	6,7	6,4	6,7	5,8	4,2	1,1
2014	16,1	18,9	13	8,8	7,7	7,1	6,9	7,8	6,7	4,7	2,1
2015	16,5	19,7	13,2	8,9	8,2	7,8	7	8,3	7,2	5,8	2,5
2016	16,2	21,5	14,6	10,1	8,7	8	7,8	7,8	6,6	5,6	2,6
2017	17	22,8	14,5	9,8	8,9	7,7	7,4	7,6	7,5	4,9	2,2
2018	17,1	22	15,1	10	8,8	7,7	7,7	7,8	7,9	5	2,7

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablo 2.8.'den de görüldüğü gibi, 15-24 yaşındaki gençler arasındaki işsizlik oranı %20'lere yakın olmuş, 2008 krizinden sonra ise %26 düzeyine kadar gelmiştir. Türkiye'de genç nüfus yoğunluğu çok olması, uygun niteliklere sahip olmaması ve şehirlerde işe girmek için kırsal kesimden şehirlere göç eden gençler iş bulamadıklarından gençlerin işsizlik oranı da artmaktadır. İşsizlik oranının önemli bir kısmı genç nüfus tarafından oluşturulmuştur. 40 yaş üzeri kişilerin işsizlik oranı 2010 yılına kadar artarak devam etmiştir. Ekonomik krizin de etkisi ile 2009 yılında işsizlik oranı en yüksek değere ulaşmıştır.

2.1.5.3. Eğitim durumuna bağlı işsizlik

Eğitim standartlarının artırılması, işsizlik oranlarının azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, Türkiye'de işsizlik, özellikle kadınlar arasında, yüksek seviyelerde devam etmektedir, hatta eğitim seviyesi yüksek olan bireyler arasında dahi. Üniversite mezunlarının iş gereksinimlerini karşılamayan işler, iş seçiciliği, düşük ücretler ve kötü çalışma şartları gibi faktörler, yüksek eğitilmiş bireyler arasında işsizliği artırmaktadır. Ayrıca, işverenler deneyimli kişileri tercih etme eğiliminde olduklarından, genellikle piyasaya yeni giren bireyler iş bulmakta zorluk çekerler ve bu durum yüksek eğitilmiş iş arayanları olumsuz etkileyebilir. Ek olarak, yüksek eğitilmiş kadınlar işsizlik ve cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Türkiye'deki işsizliğin yapısal etkisini anlayabilmek için ekonomideki işsiz nüfusun eğitim durumu incelenmelidir. İşsizliğin nedenlerini bulmak için ekonomideki işsizlerin eğitim durumu önemlidir. Eğitimsizlik, işsizliğin en büyük nedenlerinden biridir. Okuryazarlığı az olan ülkelerde işsizlik oranları da yüksektir.

Tablo 2. 9. Eğitim Durumuna bağlı İşsizlik

Kadın							
	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2022
Okur yazar olmayan	1,6	2,2	2,3	2,4	2,9	5,6	3,8
Okur yazar fakat okulbitirmeyen	1,9	4,3	4,3	6,8	7,9	10,7	8,8
İlkokul	5,3	3,6	7,3	8,6	7,9	8,5	7,5
İlköğretim	-	3,4	11,7	16,7	15,1	18,3	15,4
Ortaokul veya dengi meslekortaokul	18,7	13,0	15,6	18,9	16,6	18,0	
Genel lise	23,9	16,6	23,2	24,9	20,3	20,3	19,1
Lise dengi mesleki okul	23,3	16,1	23,9	22,5	18,1	23,5	19,1
Yükseköğretim	8,1	9,1	14,1	15,9	16,3	16,8	15,2
Erkek							
	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2022
Okur yazar olmayan	4,9	5,6	10,1	13,7	11,3	17,0	11,6
Okur yazar fakat okulbitirmeyen	5,3	6,3	12,6	16,3	14,4	19,2	12,1
İlkokul	6,9	5,7	9,9	10,5	8,4	10,8	7,4
İlköğretim	-	13,0	15,6	18,9	14,5	17,3	10,5
Ortaokul veya dengi meslekortaokul	9,8	7,6	11,6	10,4	8,6	14,0	
Genel lise	11,4	8,7	11,1	12,6	9,5	13,7	10,0
Lise dengi mesleki okul	12,4	9,4	11,0	10,5	7,7	11,5	8,7
Yükseköğretim	5,6	5,9	7,9	8,0	7,6	10,1	8,3

Kaynak: TÜİK, 2023

2022'ye gelindiğinde, okuryazar olmayan veya okur-yazar olmasına rağmen, eğitimlerini tamamlamamış kadınlar arasında işsizlik oranları, benzer durumdaki erkeklere göre daha yüksek bir seviyededir. Bununla birlikte, ilköğretim, ortaokul, meslek liseleri ve genel liseler ile yükseköğretim düzeyinde, kadın öğrenci sayısı erkeklerden daha fazladır. 1995 yılında kadınlar ve erkekler arasındaki işsizlik oranları arasındaki fark oldukça küçüktü, ancak zaman içinde bu fark giderek artmıştır. 2022 yılında, yüksek eğitim almış kadınlarda işsizlik oranı %15,2 iken, erkeklerde bu oran %8,3 seviyesindedir.

2.1.5.4. İş arama sürelerine göre işsizlik

İşsizlik sorunları devam ettiğinde, bu sorunlar yapısal hale gelir ve bu nedenle işsizlik durumunu değerlendirirken geçen süreyi dikkate almak büyük önem taşır. İş arama sürecine göre işsizlik, "1 yıldan az" ve "1 yıldan fazla" olmak üzere iki sınıftan oluşmaktadır. İşsizlik süresinin uzaması, işsizlik problemini daha karmaşık hale getirir ve çözümünü zorlaştırır. Bir yıldan daha uzun süredir işsiz olan kişiler, uzun dönemli işsizler olarak nitelendirilir. İstihdam koşullarının iyileşmesiyle birlikte, kısa vadeli işsizlerin sayısı genellikle uzun vadeli işsizlerin sayısından daha fazladır. Ancak, halen uzun süredir işsiz olan birçok birey bulunmaktadır. Ayrıca, uzun vadeli işsizlerin iş

becerilerini ve deneyimlerini kaybettikleri ve bu nedenle iş arayışından vazgeçtikleri ve iş bulma olasılıklarının azaldığı belirtilmektedir. Bu durumda, bu kişiler işgücü anketlerinde işsiz olarak değerlendirilmeyebilir ve bu da uzun vadeli işsizlerin sayısının azalmasına neden olabilir (Carık,2021).

Tablo 2. 10. İş Arama Sürelerine Göre İşsizlik

Yıllar	1-2 ay	3-5 ay	6-8 ay	9-11 ay	1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az	2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az	3 yıl ve daha fazla	Toplam
2000	530	395	164	50	190	72	44	1.445
2001	648	595	208	65	264	90	54	1.924
2002	704	583	279	102	428	176	94	2.366
2003	781	660	288	83	323	156	104	2.395
2004	490	515	312	106	456	256	206	2.341
2005	513	520	289	90	429	261	241	2.343
2006	562	533	272	82	414	216	192	2.271
2007	658	578	274	99	402	170	139	2.320
2008	777	688	308	98	410	167	118	2.566
2009	957	929	502	175	538	199	135	3.435
2010	906	724	375	142	533	208	124	3.012
2011	862	611	315	108	428	168	91	2.583
2012	826	646	291	99	401	147	71	2.481
2013	904	709	327	99	452	138	76	2.705
2014	1.195	694	285	89	408	126	55	2.852
2015	1.265	709	327	111	462	131	52	3.057
2016	1.380	792	353	118	492	124	70	3.329
2017	1.382	792	390	134	534	150	72	3.454
2018	1.463	780	359	143	546	158	87	3.536

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 2.10'da, devlet genelinde iş arayanların bir yıldan kısa bir sürede iş buldukları belirlenmektedir. Ayrıca, bir yıldan fazla zamandır iş arayanların sayısı oldukça fazladır. Tabloya bakıldığında, en yüksek iş arama döneminin genellikle 1-2 ay arasında olduğu gözlemlenmektedir. Ancak, bu kategorideki iş arayanların çoğunluğu genellikle geçici olarak işsizdir. 2000-2018 yılları arasında, kısa vadeli iş arama sürelerinin genellikle 1-2 ay arasında olduğu, uzun vadeli iş arama sürelerinin

ise bir yıldan çok ve iki yıldan az olduğu belirlenmiştir. İşsizlerin bir yıldan kısa sürede iş bulması, istihdam yapısının esnek olduğunu göstermektedir.

2.2. Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyümenin Gelişimi

Ekonomik büyüme kavramı, toplumun refah düzeyi, istihdam ve yaşam standartlarıyla doğrudan ilişkilidir. Türkiye, uzun bir tarih boyunca ekonomik büyüme konusunda çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu evrelerdeki değişimler hem iç dinamikler hem de küresel ekonomik etkileşimler tarafından şekillenmiştir.

Tablo 2. 11. Yıllara Göre Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Gelişimi: GSYİH, İşsizlik ve Enflasyon Perspektifi

	GSYİH (cari ABD Doları) - Türkiye	İşsizlik, toplam (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini) - Türkiye	Enflasyon, tüketici fiyatları (yıllık %) - Türkiye
2000	2,74295E+11	6,5	54,91537
2001	2,01753E+11	8,38	54,40019
2002	2,40249E+11	10,36	44,96412
2003	3,14596E+11	10,54	21,60244
2004	4,08865E+11	10,84	8,598262
2005	5,06315E+11	10,64	8,17916
2006	5,57076E+11	8,72	9,597242
2007	6,81321E+11	8,87	8,756181
2008	7,70449E+11	9,71	10,44413
2009	6,49289E+11	12,55	6,250977
2010	7,76967E+11	10,66	8,566444
2011	8,38785E+11	8,8	6,47188
2012	8,80556E+11	8,15	8,89157
2013	9,57799E+11	8,73	7,49309
2014	9,38935E+11	9,88	8,854573
2015	8,64314E+11	10,24	7,670854
2016	8,69683E+11	10,84	7,775134
2017	8,58988E+11	10,82	11,14431
2018	7,78972E+11	10,89	16,33246
2019	7,61006E+11	13,67	15,17682
2020	7,20338E+11	13,11	12,27896
2021	8,19865E+11	11,98	19,59649
2022	9,07118E+11	10,03	72,30884

Kaynak: TÜİK, 2023

Tablo 2.11’de Türkiye'nin ekonomik performansının 2000-2022 yılları arasındaki temel göstergelerini içermektedir. Yıllara göre GSYİH, işsizlik oranı ve enflasyon oranı verileri, ekonominin genel durumu hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Tablo’yu kısaca özetlersek:

2000-2008: Ekonomik Büyüme ve Finansal Kriz: 2000-2007 dönemi, Türkiye'nin yüksek GSYİH büyümesini yansıtmaktadır. Ancak, 2008'deki küresel finansal kriz, GSYİH'de azalmaya, işsizlik oranlarında artışa ve enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. Bu dönem, ekonominin dengesizliklerini gösteren bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir.

2009-2010: Krizden İyileşme: 2009'da yaşanan düşüş, 2010'da toparlanma eğilimine işaret etmektedir. Ekonomik canlanma, GSYİH'de artışa ve işsizlik oranlarında düşüşe yol açmıştır. Ancak, enflasyonun hala belirgin olduğu bir dönem olmuştur.

2011-2018: İstikrar ve Zorlu Dönemler: 2011'den itibaren ekonomideki artış eğilimi devam etmiş, ancak 2018'e gelindiğinde GSYİH'de azalış, işsizlik oranlarında artış ve yüksek enflasyonla karşılaşmıştır. Bu dönem, ekonominin zorlu bir döneme girdiğini göstermektedir.

2019-2020: Ekonomik Zorluklar ve Pandemi Etkisi: 2019'da yaşanan ekonomik zorluklar, 2020'de küresel COVID-19 pandemisiyle daha da derinleşmiştir. GSYİH'de düşüş, işsizlikte artış ve enflasyondaki yükseliş, ekonominin önemli bir krizle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

2021-2022: Toparlanma ve Yüksek Enflasyon: 2021’de ekonomideki artış, ancak hala yüksek işsizlik ve enflasyonla birlikte. 2022'de belirgin bir GSYİH artışı gözlemlenirken, enflasyonun çok yüksek seviyelere çıkması dikkat çekicidir. Bu, ekonominin toparlanma sürecindeki zorlukları işaret etmektedir.

Tablo 2.11'deki verilere dayanarak, Türkiye'nin 2000-2022 yılları arasındaki ekonomik performansı incelendiğinde önemli sonuçlar elde edilmiştir. Şöyle ki, 2000-2008 döneminde yüksek GSYİH büyümesi yaşanmış ancak 2008'deki küresel finansal kriz, ekonomiyi olumsuz etkileyerek GSYİH'de azalmaya, işsizlik oranlarında artışa ve enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. Kriz sonrası dönemde toparlanma eğilimi görülmüş, ekonomik canlanma GSYİH'de artışa ve işsizlik oranlarında düşüşe

yol açmıştır. Bu dönemde ekonomide artış eğilimi devam etmiş, ancak 2018'de dengesizlikler artmış ve ekonomide azalış, işsizlik oranlarında artış ve yüksek enflasyon gözlemlenmiştir. Ekonomik zorlukların yaşandığı 2019-2020 döneminde, 2019'daki ekonomik sıkıntılar 2020'de COVID-19 pandemisiyle daha da derinleşmiş, GSYİH'de düşüş, işsizlikte artış ve enflasyondaki yükseliş gibi belirgin ekonomik göstergeler ortaya çıkmıştır. 2021'de ekonomide artış trendi devam etmiş, ancak hala yüksek işsizlik ve enflasyon sorunlarıyla karşı karşıya olunmuştur. 2022'de belirgin bir GSYİH artışı yaşanırken, enflasyonun çok yüksek seviyelere çıkması ekonominin toparlanma sürecindeki zorlukları işaret etmektedir. Bu dönemlerdeki ekonomik gelişmeler, Türkiye'nin ekonomik durumunu etkileyen önemli faktörlerden olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İŞSİZLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME FAKTÖRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Bu bölümde işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantı ampirik olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki bağlantı çeşitli testlerle incelenecektir. Çalışmada kullanılan değişkenler açıklandıktan sonra ampirik sonuçlar değerlendirilmektedir.

3.1. Literatür Taraması

Araştırmanın bu kısmında işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisine yönelik ampirik araştırmalar yer almaktadır. Okun (1962) tarafından yapılan ilk çalışması sonrası ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Kullanılan modeller ve yöntemler zaman içinde değişmesine rağmen, Okun Yasası'nın temel tezi değişmemiştir. Bu zamanla doğrulanmasa bile, ekonomik büyümenin işsizlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceği fikri sağlam ve ikna edicidir. Teorik olarak itiraz edilse de, bu ilişkinin ampirik olarak güçlü olması Okun yasasının öneminin azalmadan devam etmesine yol açmıştır (Blinder, 1997).

Yurt içi ve yurt dışında yer alan literatürde işsizlik ve büyüme arasında ilişkiyi çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen, işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda fikir birliği yoktur. Literatür taramasına öncelikle Türkiye ekonomisine yönelik çalışmalar bakılacak, ardından yabancı ülkelerle ilgili ampirik çalışmalar dikkate alınacaktır.

3.1.1. Türkiye ile ilgili çalışmalar

Türkiye üzerine yapılan çalışmalarda genellikle işsizlik ve ekonomik büyüme gibi göstergeler incelenmekte ve bu değişkenlerin ekonomideki ilişkisi analiz edilmektedir. Akgeyik ve Karagöl (2004), 1970'ten 2003'e kadar Türkiye'de ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki bağlantıyı eşbütünleşme, nedensel analiz testleri ve Kointegrasyon testi ile analiz etmiş ve ekonomik büyüme ile işsizlik arasında tek taraflı bir nedensellik ilişkisi bulmuştur.

Yılmaz (2005), Türkiye'de 1978-2004 yılları arasında büyüme oranı ve işsizlik arasındaki ilişkiyi yönünü Granger ve Hsiao'nun nedensellik testlerini kullanarak

araştırmaktadır. Bu çalışmada nedenselliğin yönü ancak işsizlikten büyümeye doğru olduğu bulunmuştur.

Yüceol (2006), 1950-2004 yılları kapsamında Türkiye'de ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasında ilişkiyi eş bütünleşme testi ve standart VECM modeli kullanarak dinamik analiz çalışması yapmıştır. Kullanılan bu değişkenler uzun zaman içinde hareket etmemektedir, dolayısıyla değişkenler arasında nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Fakat ekonomik büyüme belli bir gecikmeden sonrasında uzun dönemde işsizliği artırıcı etkiye sahiptir. 1950-1980 yılları arasında Türkiye'de ekonomik büyümenin işsizlik üzerindeki güçlü etkisi olduğu savunulurken, 1980'den sonra uygulamaya konulan açık büyüme stratejisi ile ekonomik büyümenin işsizliği azaltma tesirinin uygulamada büyük ölçüde azaldığı neticesine varılmıştır.

Barış, Çevik, Çevik (2010), işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki asimetric ilişkiyi üç aylık veriler ile analiz etmiş ve işsizlik artışı kavramını Okun yasası kapsamında Markov rejim değişikliği modeliyle incelemişlerdir. 1988-2008 dönemini temel alan ampirik araştırma sonuçları, ekonomik genişleme sırasında çıktı ile işsizlik arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunmadığını göstermiş ve ekonomik büyümenin teorik olarak ekonomik daralma sırasında işsizliği azaltacağı sonucuna varmıştır. İşsizlik ve büyüme arasındaki ilişkinin asimetric olduğunu, büyümenin özellikle ekonomik daralma zamanı yeni iş imkanı yaratmadığı görülmektedir. Bu sonuca dayalı olarak Türkiye'de istihdamsız büyüme olasılığı görülmüştür.

Tarı ve Abasız (2010), iki rejim için eşbütünleşme ve eşik hata düzeltme modellerini ile Okun katsayısının 1968 ile 2008 yılları arasında Türkiye ekonomisinin daralması ve genişlemesi sırasında nasıl değiştiğini analiz etmektedir. Durgunluk dönemlerinde ekonomik büyüme istihdam durumunu daha çok etkilediği görülmüştür. Uzun dönemde iki değişke arasındaki ilişkiyi tanımlayan Okun Katsayısı -0.48 olarak bulunmuştur.

Akçoraoğlu (2010), 1995'in ilk çeyreğinden 2007'nin dördüncü çeyreğine kadar ekonomik büyüme ve istihdam arasındaki nedensel ilişkiyi modern zaman serileri analizi ile incelemiş ve çalışmasında istihdam ile reel GSYH arasında uzun süreli bir ilişki tespit etmiştir. Aynı zamanda, hızlı ekonomik büyümenin uzun vadeli istihdam artışının ön koşulu olduğu ve Türkiye'de ekonomik çıktı büyümesinin işsizlik üzerindeki etkisinin çok düşük olduğunu da belirtmiştir. Yüksek ekonomik büyümeye

yönelik politikaların görece yetersiz olmakla birlikte uzun vadeli istihdamı teşvik etmede etkili olduğunu çalışmada belirtmiştir. Türkiye ekonomisi üzerinde yapılan Granger nedensellik testleri neticesine göre, işsizlik ve reel GSYH arasında çift yönlü nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır.

Tatoğlu (2010), 1977-2004 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptığı çalışmada, ülkedeki ekonomik büyümenin işsizliği olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Yaptığı çalışmada, ekonomik büyümede her %1'lik artışa karşılık işsizlik %1,46 arttığı sonucuna varmıştır.

Takım (2010) tarafından 1975-2008 çerçevesinde Türkiye'deki büyüme ve işsizlik arasındaki Granger nedenselliğini analiz edilmiştir. Sonuç olarak, GSYH'nın işsizliğin nedeni olduğu bulunurken, işsizliğin GSYH'nın nedeni olduğu da bulunmuştur. Özetle, iki değişken arasında çift yönlü nedensellik bağlantısı olduğu sonucuna varılmıştır.

Demirgil (2010) 1987:2-2007:3 dönemleri kapsamında Türkiye'de Okun yasasının geçerliliği ile ilgili test edilmekte ve verimlilik artışının ortalamanın üzerinde olması nedeniyle ekonomide Okun yasasının geçerliliğinin ortadan kalkması görülmektedir. Yani, hareketli regresyon yöntemlerini kullanarak çıktı seviyeleri, istihdam ve üretkenlik arasındaki ilişki test edilmiştir. Elde edilen araştırmanın ampirik sonuçlarına göre, ekonominin daralma dönemine ve genişleme dönemine bakıldığında çıktı büyümesi ile işsizlik oranı arasındaki ilişki farklıdır. Türkiye'de ekonomik genişleme sırasında Okun katsayısı düşme eğilimindedir. İşsizlik ve çıktı arasında eşzamanlı bir ilişki, mevcut işsizlik ile çıktı büyümesi ve geçmiş dönemdeki işsizlik arasındaki yakın ilişki ile tutarlıdır. Bu durumun sonucuna göre Türkiye'de işsizlik oranı incelendiğinde ancak çıktı artışına dayanmamaktadır. Ekonomideki hızlanan üretkenlik artışı, işsizlik oranındaki düşüşe ve reel GSYH'daki artışa yansır.

Muratoğlu (2011), 2000–2011 dönemi için Türkiye için üç aylık istihdam ve GSYH verilerini kullanarak Granger nedenselliği yoluyla araştırma yapmıştır. Testin sonuçlarına göre, iki değişken arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Sayın (2011), "Türkiye'de 1988-2010 yılları kapsamında Vektör Otoregresif (VAR) modeliyle ekonomik büyüme ve eğitim düzeyinin genç işsizliğe etkisini incelemiştir. Bulgulara dayalı olarak, uzun dönemde genç işsizlik üzerinde en büyük

etkiye sahip değişkenlerin ekonomik büyüme ve yükseköğretime kayıt olması olduğu belirlenmiştir.

Kabaklarlı ve Gür (2011), 2005-2010 seneleri kapsamında aylık verileri dikkate alınarak Türkiye'deki genç işsizliğinin uzun vadeli belirleyicilerini analiz etmek için eşbütünleşme yöntemi kullanmışlardır. Bu yaklaşımla, genç işsizliği ile reel GSYH, verimlilik, reel yatırım ve enflasyon arasında uzun dönemde ilişkiler belirlenmektedir. Genç işsizliği ve ekonomik büyüme arasında ters bir ilişkiye dikkat çeken çalışma, GSYH oranında %1'lik artış, genç işsizliği oranında %3,07'lük düşüşle sonuçlanmıştır.

Özdemir ve Yıldırım (2013), 2005-2013 dönemi kapsamında işsizlik ve büyüme arasında asimetrik ilişkiyi incelemişler ve Granger nedenselliğinin varlığını test etmek için öz çıkarımsal dalgacık yöntemi kullanarak aylık verileri kullanarak test etmişlerdir. Testin ampirik sonuçlarından, istihdam ile büyüme arasındaki uzun dönemli nedensellik ilişkisini bulunmamış ve kısa dönemde işsizlik artışında bir sorun olduğunu kabul edilmiştir. İş büyümesinin ve ekonomik büyümenin orta vadede birbirini desteklediğini bulmuşlardır.

Çondur ve Bölükbaş (2014), Türkiye'de 2000-2010 yılları arasında genç işsizliği ile GSYH ve ÜFE arasındaki bağlantıyı Granger nedensellik analizi ile incelemiştir ve genç işsizliği ile GSYH arasında nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca, ÜFE ile genç işsizlik ve GSYH arasında nedensel bir ilişki gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, ÜFE ve GSYH'deki değişimlerin genç işsizliği üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Göçer (2015), Türkiye'de 2001-2015 seneleri arasında ekonomik işsizlik ve büyüme oranı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Analiz sonuçları, ekonomik büyümenin işsizlik oranı üzerindeki negatif bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Bahsedilen dönemde büyümedeki %4,3'ün üzerindeki her %1'lik artış için işsizlik oranının %0,11 düştüğü sonucuna varmıştır. Bulgulardan biri de Okun yasasının Türkiye için geçerli olduğudur.

Akay vd, (2016), Türkiye ekonomisinde büyüme ve işsizlik oranı arasında ilişki Markov kurumsal modeli kullanarak incelendi. Çalışmanın sonuçlarına göre, çalışma döneminde Türkiye'de işsizlik ile çıktı seviyesi arasında uzun ve kısa dönemde bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve ilişkinin asimetrik olması dikkat çekmiştir.

Arı (2016) tarafından Türkiye ekonomisinde işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki bağ bir eşbütünleşme testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen neticelere nazaran uzun vadede göstergeler arasında eşbütünleşme ilişkisi ve nedensellik ilişkisi olmadığı tespit etmiştir.

Mucuk (2017), 2002-2014 dönemi için Türkiye ekonomisine ilişkin çeyrek verileri ile Okun yasasının geçerliliğini test etmiş ve büyüme ile işsizlik oranları arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır. Bu dönem kapsamında Türkiye’de Okun yasasının doğruluğuna dair bir kanıt bulamamıştır

Çondur ve Şimşir (2017), Türkiye’de eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme ve genç işsizliği arasındaki bağlantıyı 2000-2016 yılları kapsamındaki verilere dayanarak incelemektedir. En Küçük Kareler Yöntemi aracılığıyla uygulanan analize göre, eğitim harcamaları GSYH’da artışla beraber, gençler arasında işsizliği artırmış, GSYH oranındaki büyüme genç işsizliği azaltmıştır.

Yıldız vd., (2017), 2005–2015 dönemi kapsamında Türkiye ekonomisinde işsizlik ve ekonomik büyüme oranı arasındaki bağlantı EKK yöntemiyle analiz edilmiş ve büyüme trendinin üzerinde çıktıdaki her %1’lik artış için işsizlik oranının %0,07’lik düştüğünü tespit etmişlerdir.

Uslu (2018) çalışmasında, ARDL modelinin sonuçlarına göre GSYH’nın genç işsizliği üzerinde uzun vadede negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu, ekonomik büyümenin ise kısa vadede genç işsizliği üzerinde anlamlı bir negatif etkiye sahip olduğu neticesine varmıştır. Araştırmada, kısa vadede reel GSYH’daki 1 puanlık bir artışın, genç işsizliği büyümesinde 0,64 puanlık bir düşüşe yol açtığını belirlemiştir.

Dursun ve Uslu (2019) yaptıkları çalışmada genç işsizliği ve yetişkin işsizliğinin ekonomik büyümeye olan duyarlılığını ARDL sınır testleri ve Kalman filtresi yöntemlerini kullanarak Türkiye’nin 2006-2017 dönemine ait üçer aylık verileri ile incelemektedirler. Sonuçlara göre, büyümenin genç işsizliği üzerindeki etkisi uzun dönemde yetişkin işsizliğinin 1,64 katı, kısa dönemde ise 1,37 katıdır. Kalman filtresi kullanarak da benzer sonuçlar elde ettiler. Bu yaklaşım nedeniyle, büyümenin genç işsizliğini yetişkin işsizliğinden daha fazla etkilediği sonuçlarına varmışlardır

Türkiye’de ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisine ilişkin mevcut literatür incelendiğinde genellikle nedensellik analizi sonuçlarının yapıldığı, bu değerlendirme

sonuçlarının bazen nedensellik ilişkisinin olmadığı, bazen de nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. İşsizlikten ekonomik büyümeye veya ekonomik büyümeden işsizliğe doğru tek yönlü ve bazı durumlarda iki değişken arasında ikili nedensellik ilişkisi görülebilmektedir. Özetle, Türkiye için yapılan araştırmalarda büyüme ve işsizlik arasındaki bağlantı hakkında net sonuçlara varmak kesin değildir.

3.1.2. Diğer ülkeler ile ilgili çalışmalar

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan çalışmalarda, ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi tespit etmek için genel olarak, üretim hacmi ve işsizlik oranı değişkenleri kullanılmaktadır. Bu göstergeler arasındaki ilişkiyi, çeşitli tahminler ile çeşitli yöntemler ile sonuçlar elde etmek için incelenmiştir. Çalışmalar incelendiğinde bazıları değişkenler arasındaki ilişkinin hangi yönde olduğu bulmaya çalışırken bazıları da yönünü belirlerken katsayıyı bulmaya çalışır. Literatürde bu ilişkinin simetrik olup olmadığına yönelik araştırmalar da mevcuttur.

Barro ve Salai Martin (1995), 1960 ve 1990 yılları arasında yedi sanayileşmiş ülkenin (G-7) ekonomisini incelemiş ve teknolojik gelişme ile sermaye birikiminin ekonomik büyümenin en önemli faktörleri olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmaya göre, Doğu Asya ve Latin Amerika'daki bir grup ülkede istihdam artışının ekonomik büyümeye yaklaşık %30 oranında katkı sağladığı varsayılmaktadır. Genel olarak hesaplanan istihdamın ekonomik büyümeye katkısının bu ülkelerde gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Freeman (2000), 1959-1998 dönemini kapsayan üç aylık verilerini dikkate alarak, Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) ve ülkenin 8 bölgesini ayrı ayrı incelerken, ABD'nin 8 bölgesinde 1977-1997 dönemini kapsayan işsizlik oranları ve büyüme verilerini kullanarak ulusal bir çalışma yürütmüştür. Üç aylık verileri kullanarak yaptığı araştırmada, Amerika'da Okun katsayısının EKK yöntemiyle genel olarak 2 civarında sabit kaldığını tespit etti. Bu tür değerler bölgeler için -1,8 ile -3,6 arasında değişmektedir. Sonuç olarak, işsizlik oranının her bölgenin büyüme hızındaki değişikliklere verdiği tepkinin coğrafi olarak değiştiğini bulmuştur.

Sögner ve Stiasny (2002), 15 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi için Okun yasasını ve ortaya çıkan kırılmaları incelemişlerdir. Çalışmada Bayesian ve Kalman filtreleme yöntemlerinden faydalanılmıştır. EKK yöntemiyle Okun katsayıları -0,12 ve -0,82 arasında değişmektedir, katsayının en güçlüsü

Hollanda'da (-0,82) ve en zayıfı Japonya'dadır (-0,12). Bu çalışmada, 15 OECD ülkesinde işsizlik oranlarının GSYH'deki değişikliklere tepkisinin büyük ölçüde değiştiği belirlenmiştir.

Tripier (2002) ABD'nin üç aylık verilerle işsizlik ve emek gücünün verimliliği arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Dinamik bir korelasyon ölçüsü ile değişkenlerin korelasyonunun güçlü frekanslarla değiştiğini ortaya çıkarmıştır. Bu ilişki nedeniyle iş çevrimi frekanslar zamanı pozitif, düşük frekanslar zamanı ise negatif yönde olduğu belirlenmiştir.

Apergis ve Rezitis (2003), 1960-1997 dönemlerini kapsayan Yunanistan'ın sekiz bölgesi için Okun katsayılarını tahmin etmişlerdir. Filtreler kullanarak yaptıkları çalışmada Okun katsayısının bölgeler arasında anlamlı farklılıklar ortaya koymadığı gösterildi. Yaptıkları çalışmada yasanın ilişkisinin 1981 yılında yapısal olarak farklı olduğu ve bu farklılıklardan sonra işsizlik üretim sürecinde değişimlere tepkisinin zayıfladığı saptanmıştır.

Momete (2007), Romanya'yı 1997-2005 dönemi için incelemiş ve ekonomik büyüme hızı arttıkça ekonomik istihdam oranının azaldığına dikkat çekmiştir. Böylece, ekonomik büyüme ve işsizlik bakımından Romanya'daki ekonomik durumu analiz edilmiştir. Seçilen faktörler GSYH, işsizlik oranı, ekonomideki sektörler ve eğitim seviyesine göre istihdam yapısını kapsamaktadır. Ekonomik büyümenin istihdamdan ayrılması gerektiğini söyleyerek büyümenin istihdam esnekliği hesaplanmıştır.

Sinclair (2007), üç aylık ABD verilerini kullanan bir Kalman filtresi tekniği kullanarak 1948:1 2005:4 dönemi kapsamında çıktı ve işsizlik arasındaki bağlantının geçici ve kalıcı bileşenlerini incelemiştir. Çıktı ve işsizlikteki kalıcı dalgalanmaların iş çevrimi sürecini açıklamada önemli faktörler olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca çalışma Okun katsayısının negatif olduğu bulgusunu savunmuştur.

Villaverde ve Maza (2009), İspanya ve 17 İspanya bölgesi için 1980'den 2004'e kadar yıllık verileri kullanarak panel veri analizi yoluyla Okun katsayısını hesapladılar. Yaptıkları araştırma sonucuna göre, üretim teknolojisi ve gösterge verimliliği gibi faktörlerdeki farklılıklardan dolayı çıktı seviyesinin işsizlik oranına etkisinin her bölgede çeşitli değerler alabildiği saptanmıştır.

Dritsaki ve Dritsakis (2009) tarafından dört Avrupa Birliği (AB) üye ülkesi için Okun katsayılarını hesaplamak için 1961-2002 dönemleri kapsamında gerçek GSMH ve işsizlik verileri kullanılmıştır. Okun katsayısı İtalya'da -0.024, İspanya'da -0.017, Potekiz'de -0.016, Yunanistan'da ise -0.007 olarak hesaplanmıştır. Hodrick-Prescott filtresi sonuçlarına göre GSMH'deki azalmaların işsizliğe etkisinin maliyeti en fazla İtalya'da rastlanmaktadır.

Hussian, Siddigi ve Iqbal (2010), 1972-2006 yılları kapsamında Pakistan'da büyüme ve işsizlik arasında nedensellik ilişkisi incelediler. Johansen eşbütünleşme analizi sonuçlarına dayanarak, vektör hata düzeltme modelinin sonuçlarına göre, Pakistan'da ekonomik iki faktör arasında uzun ve kısa vadede nedensel ilişkiler bulunmuştur.

Beaton (2010), Okun yasasının sağlamlığını, 1948-2009 yılları çerçevesinde ABD ekonomisi ve 1961-2009 yılları çerçevesinde Kanada ekonomisi için üç aylık verileri ele alınarak zamanla değişen bir parametrik regresyon yaklaşımı kullanarak analiz etti. Bu çalışmada Okun yasası, iki ülkenin entegrasyon sürecindeki asimetrik davranışını ve bunun sonucunda istikrarsız bir ekonomik yapı ortaya koymaktadır. İşsizliğin çıktıya tepkisi, genişleme dönemlerine göre durgunluk dönemlerinde daha çok artar. Okun yasası çıktıda %3'lük düşüşle sonuçlandığında işsiz oranında %1 oranında artış olacaktır. Kanada'da %2.6, ABD'de %2 oranında çıktı azaldığında işsizlik %1 oranında artacağı öngörülmüştür.

Kitov (2011), kişi başına reel GSYH ve işsizlik oranları verileriyle Okun yasasını gelişmiş ülkeler için yeniden tahmin etmiştir. Analiz ettiği ülkelerin kişi başına düşen GSYH ve istihdam arasında yapılan çalışmada yapısal işsizlik bulunmamıştır. Diğer bir deyişle, ekonominin yüksek işsizlik oranı, düşük büyüme oranından etkilenmektedir. Gelişmiş ülke ekonomilerine bakıldığında, yıllık %2'nin üzerinde bir büyüme oranı işsizlik oranının düşüşe yol açacağı hesaplanmıştır.

Khalik (2012), 1993-2011 dönemi için üç aylık verileri yararlanarak İsveç ekonomisindeki işsizlik oranı ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı analiz etmek için bir VAR modeli kullanır. Elde edilen neticelere göre, büyümeden işsizlik oranına doğru bir nedensellik vardır ve anlamlı ve ters yönlü bir bağlantı vardır. Bu durumda ise Okun yasası geçerli gözükmemektedir.

Ball, Leigh ve Loungani (2013), çalışmalarında 1948-2011 yılları kapsamında ABD’de, 1980-2011 yılları kapsamında ise 20 OECD ülkesinde büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki Okun yasasına göre analiz edilmiştir. Analiz sonuçları birçok ülkede durgunluk dönemlerinde bile farklılık göstermeyen anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Okun katsayısı da ülkeden ülkeye farklılık gösterir çünkü emek piyasası da ülkeden ülkeye değişir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri için bu katsayı -0,45 iken Japonya için katsayı -0,15 olduğu tespit edilmiştir.

Loría ve Salas (2014), 1995-2012 yılları arasında İspanyol ekonomisine ilişkin üç aylık verilerinden yararlanarak inşaat sektöründe ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi incelemektedirler. Granger nedensellik testlerine göre, inşaat alanındaki ekonomik büyümenin işsizlik oranına üzerinde doğrusal olmayan bir tesiri tespit edilmiştir.

Alhdiy vd., (2015) yaptıkları çalışmada Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerini kullanarak Mısır ekonomisinde işsizlik ve çıktı arasındaki ilişkiyi incelemektedirler. Ampirik sonuçlar, Mısır’da ekonomik büyüme ve işsizlik arasında bir bağlantı olmadığını, ancak kısa dönemde işsizlik ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Valadkhani ve Smyth (2015), Okun yasasının Amerika Birleşik Devletleri’nde geçerli ve istikrarlı olup olmadığını test etmek için 2. Dünya Savaşı’ndan sonra 1948-2015 dönemine ait yıllık verileri kullandılar. Göstergeler arasındaki uzun vadeli ilişki, hata teriminde zaman içinde asimetri ve varyans değişikliklerinin varlığının test edilmesine izin veren bir Markov-Switching modeli kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlara göre, işsizlik oranındaki bir artışın Okun katsayısındaki asimetri düzeyini artıracaktır.

Mojica ve Tatlonghari (2017), 1990-2014 yılları arasında Filipin ekonomisi üzerine yaptıkları çalışmada, Okun yasasını ana farklar modeli, açık model, uygun eğilim ve esneklik modelini kullanarak analiz ettiler. Bulgulara göre, açık model yaklaşımı kullanılarak bulunan katsayıların teorik tahminlerle uyumlu olduğu söylenebilir.

Üzar ve Akyazı (2018) istihdam seviyeleri ve ekonomik büyüme hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde çok önemli iki makroekonomik faktörlerdir. Bu faktörler arasındaki ilişki Okun (1962) tarafından ortaya çıkmış ve büyümenin işsizliği

azalttığını belirtmişlerdir. Okun Kanunu'nun güçlü bir teorik çerçevesi ve tutarlı bir metodolojisi olsa bile, dünya ekonomisinin son yıllardaki büyüme performansına bakıldığında, ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıfladığı ve işsizlik oranının iyileşmediği söylenmektedir. Bu koşullar göz önüne alındığında, 2000-2016 dönemini ele alan çalışmada, 34 OECD ülkesindeki ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki nedensel ilişkinin teorik çerçevede sağladığı bilgilerle tutarlı olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla yapılan başka bir çalışma sonucunda Dumitrescu ve Hurlin (2012), ekonomik büyüme ile işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik bağlantısı olduğunu belirlemiş, Okun yasasına uygun olduğunu savunmuşlar.

Kukaj (2018), yedi Batı Balkan ülkesi için 2001-2015 verilerini kullanarak işsizlik ve büyüme arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Araştırma neticelerine göre, değişkenler arasında anlamlı bir negatif korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Kenny ve Victoria (2019), 1981-2016 yıllarında Nijerya ekonomisinde işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı Granger nedensellik analizi bağlamında araştırmış ve büyümenin işsizliği etkilemediği sonucuna varılmıştır.

López (2019), Meksika ile ilgili çalışmasında, 2000-2018 yılları kapsamında işsizlik ve ile turizm ekonomisi arasında ilişkinin mevcut olmasını tahmin etmek için bir VAR modeli kullanmıştır. Bulgulara göre, turizm endüstrisinin büyümesi ve işsizlik arasında çift yönde bir ilişki olduğu sonucuna vararak Okun yasasının Meksika'nın mevcut verimliliği için geçerli olduğu sonucuna varmışlardır.

Bonaventura vd., (2020), 1995-2015 yılları kapsamında yıllık verilere dayanarak İtalyan ekonomisi incelemek için Linear Model (LM) testini kullanmıştır. Okun yasasının kuzey bölgede kadınlar ve erkekler için çok anlamlı olduğu, güney bölgede ise Okun katsayısının kadınlar için geçerli olmadığı tespit edilmiştir.

Tumanoska (2020), 1991-2020 dönemi için seçilmiş 14 AB ve 7 Güneydoğu Avrupa ülkesini incelediği çalışmada panel ARDL testi kullanmıştır. Sonuçlara göre, büyümedeki %1'lik bir değişim, AB ülkelerinde işsizliği %1,5 ve Güneydoğu Avrupa ülkelerinde %0,25'lik bir düşüşe neden olacaktır. Çalışmaya göre, Okun yasası geçerli görünmektedir.

Genellikle işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik ampirik araştırmalar farklı devlet ve devlet grupları için incelenecekse, bu çalışmalarda işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki genellikle Okun kanunu ile incelenmekte ve söz konusu dönem veya yıl her ülkenin ekonomisi o ülkenin coğrafi konumuna göre belirlenir. Coğrafi konum, ekonomik yapı ve kullanılan farklı ölçüm yöntemleri birleştirilmeye çalışılarak hesaplanan Okun katsayısı ülkeden ülkeye değişir. Araştırmalar, Okun yasasının çoğu gelişmiş ülkede geçerli olduğunu, yani ekonomik büyüme ve işsizlik arasında negatif bir bağlantı olduğuna dair tespitler ortaya çıkmıştır.

3.2. Veri Seti

Çalışmada 2001-2021 yılları arasında toplanan veriler kullanılmıştır. İlgili veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) ve World Bank veri tabanından temin edilmiştir. Büyüme olarak GSYH'nın dolar bazındaki verileri World Bank resmi internet sitesi veri bankasından, diğer değişken olan toplam işsizlik oranının işgücüne yüzdesi ise Türkiye İstatistik Kurumunda alınmıştır. Analiz periyodu, tüm verilerin ortak noktada başladığı dönem olan [2001-2021] seneleri arasında yıllık bazda ele alınmıştır. Analiz Eviews 10.0 sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Modelde yer alan değişkenler Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Kullanılan Değişkenler ve Veri Kaynakları

Değişkenler	Tanımı	Veri kaynağı
GDP	GSYH (cari ABD doları) – Türkiye	World Bank
İO	Toplam İşsizlik Oranı	World Bank TÜİK

3.3. Metodoloji

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizinde uygulanan metodoloji açıklanmıştır. İlk olarak, kullanılan değişkenlerin yüzdesel olarak ele alınabilmesi için logaritmik değer hesaplanmıştır. Bunun nedeni değişkenlerin büyüklük farklılıklarını ortadan kaldırmak ve karşılaştırılabilir hale getirmektir.

Daha sonra, değişkenlerin durağanlık düzeyini belirlemek üzere birim kök testlerinden yararlanılmıştır. Birim kök analizleri için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testinden yararlanılmıştır. Bu testler, değişkenlerin zaman serisi özelliklerini incelemek ve durağanlık düzeylerini belirlemek için kullanılmıştır.

Durağanlık düzeyleri belirlenen değişkenler arasında uzun vadeli ilişkiyi tespit etmek için ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli uygulanmıştır. ARDL modeli, kısa ve uzun vadeli etkileşimleri hesaba katarak değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Bu model, işsizlik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için kullanılmıştır.

Ardından, Granger nedensellik analizi ile değişkenler arasındaki nedensellik bağlantısı incelenmiştir. Granger nedensellik testi, bir değişkenin diğerini öngörebilme yeteneğini değerlendirerek nedensellik ilişkisini belirlemektedir. Bu analiz, işsizlik ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ortaya çıkarmak için uygulanmıştır.

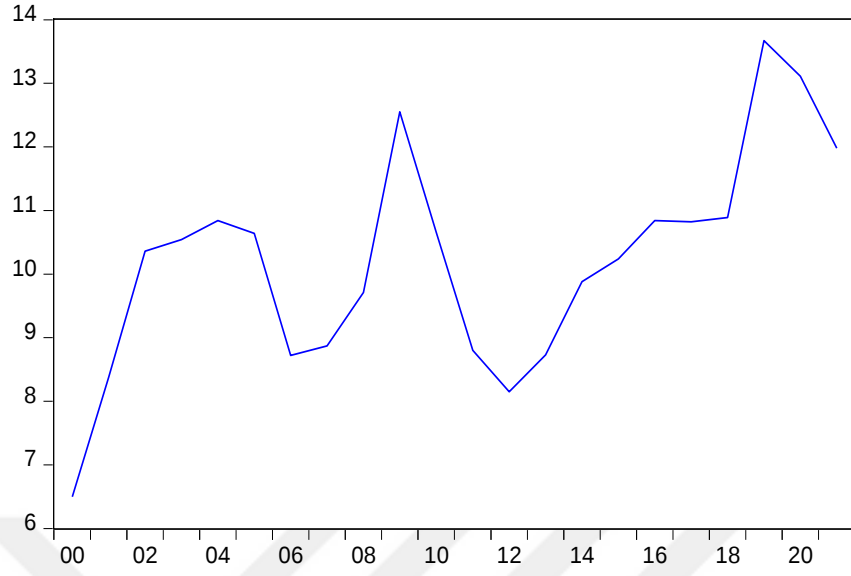
Son olarak, analizin güvenilirliğini sağlamak ve modelin doğruluğunu test etmek için tanılayıcı testler yapılmıştır. Bu testler arasında normallik testi, LM testi (Lagrange Multiplier test), heteroskedastisite testi, Ramsey RESET testi ve Cusum testi bulunmaktadır. Bu testler, modelin varsayımlarının geçerliliğini ve istatistiksel güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır.

Çalışmanın konusuna uygun olan model aşağıdaki gibidir

$$LGDP = \alpha_0 + \alpha_1 IO + u_{1t} \quad (I)$$

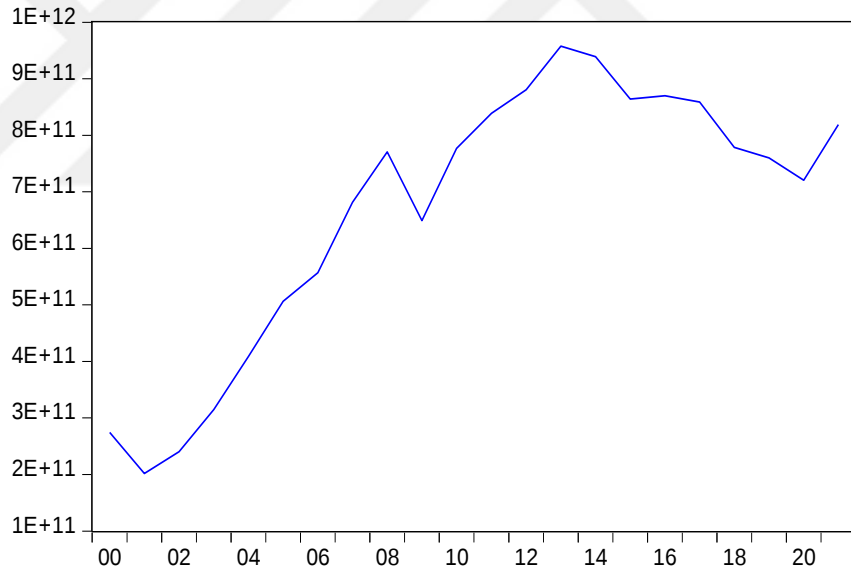
Modelde LGDP değişkeni gayri safi yurtiçi hasılayı, IO genç işsizlik oranı, α_0 sabit terimi, t zaman boyutunu, u hata terimini ve L değişkenlerin doğal logaritmasını aldığını ifade etmektedir.

IO

Şekil 3. 1.Türkiye'nin 2000-2021 Yıllarındaki İşsizlik Grafiği

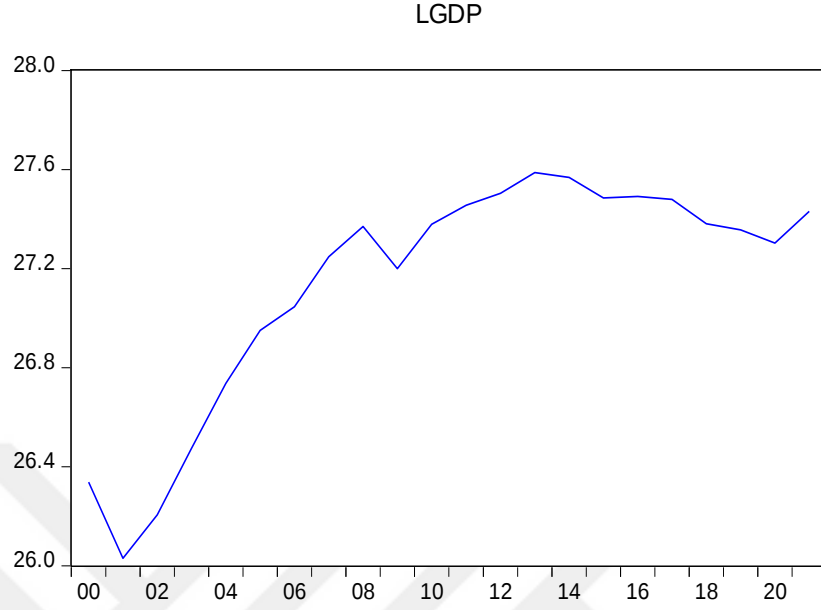
GDP

Şekil 3. 2.Türkiye'nin 2000-2021 Yıllarındaki Büyüme Grafiği

Logaritmik dönüşüm, verilerin dağılımını daha normal hale getirir ve değişkenler arasındaki ilişkileri daha doğru bir şekilde modellemeye olanak tanır. Ayrıca, logaritmik dönüşüm sayesinde katsayılar eğim yerine esneklik açısından yorumlanabilir hale gelir. Bu da analiz sonuçlarının daha açık ve anlaşılabilir olmasını sağlar. Bundan dolayı GDP verilerinin logaritmasının alınması gerekmektedir. GDP verileri genellikle büyük aralıklarda değişir ve heteroskedastisite gibi problemlere neden olabilir. Logaritmik dönüşüm bu tür etkileri azaltarak verileri daha homojen hale

getirir. Bu, istatistiksel testlerin güvenilirliğini artırır. Ancak, bu şekilde yüzde cinsinden yorumlama yapabiliriz.

Şekil 3. 3.GDP verilerinin Logaritmik Grafiği

Tablo 3. 2. Verilerin İstatiksel Değerleri

	IO	LGDP
Ortalama	10.22182	27.13717
Medyan	10.45000	27.36338
Maximum	13.67000	27.58789
Minimum	6.500000	26.03030
Std.Hata	1.704961	0.473799
Çarpıklık	0.053113	-1.180952
Basıklık	2.892499	3.022882
Jarque-Berra	0.070937	5.114191
Olasılık	0.989586	0.077530
Toplam	224.8800	597.0177
Sum Sq.Dev.	61.04473	4.714198
Gözlem Sayı	22	22

Tablo 3.2. de görüldüğü gibi tanımlayıcı istatistik değerleri olan ortalama, standart sapma, minimum-maksimum değerler ve gözlem sayıları bazında her iki

serinin de Jarque-Bera prob değerlerinin 0.05'ten büyük olduğu, serilerin normal dağılıma sahip olduğu tespit edilmiştir.

3.3.1. Birim kök testleri (İşsizlik İO)

Birim kök testi, bir zaman serisi verisindeki bir değişkenin durağan olup olmadığını belirlemek için kullanılan bir istatistiksel testtir. Bir zaman serisi verisi, belirli bir zaman aralığında ölçülen bir değişkenin değerlerinin zamanla nasıl değiştiğini gösterir. Bu çalışma ile işsizlik oranı ve ekonomik büyüme oranı arasındaki bağlantının analizi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. İlişki analizi gerçekleştirilmeden önce, bu değişkenlerin zaman serisi verilerinin durağan olup olmadığı kontrol edilmiştir. Zira, zaman serileriyle yapılan tahminlerin istatistiksel olarak doğru neticeler verebilmesi için tahminlerde kullanılan serilerin durağan olmaları gereklidir. Bir serinin durağan olması için, ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman içinde sabit kalmalıdır. Bu nedenle, birim kök testi kullanılarak işsizlik ve ekonomik büyüme verilerinin durağan olup olmadığı test edilmiştir. Analizde İşsizlik (IO) Logaritması alınmış Büyüme verileri ise LGDP ile gösterilmektedir.

Tablo 3. 3.ADF Test Sonuçları (İO)

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
IO(İŞSİZLİK)	-2.682643	0.0936
%1 kritik değer	-3.788030	
%5 kritik değer	-3.012363	
%10 kritik değer	-6.646119	

İşsizlik serisinin level-intercept sonuçları sırasıyla yukarıda tablo 3.3.'deki gibidir. $H=0$ hipotezi birim kökün varlığını gösterir. Prob değeri 0.05'ten büyük olduğu ve aynı zamanda t istatistikleri kritik değerlerden büyük olduğundan $H=0$ reddedilemez. Seri $I(0)$ olmamakta, düzeyde birim kök içermektedir.

Tablo 3. 4. İşsizliğin Düzeyde Birim Kök Sonuçları

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
IO(İŞSİZLİK)	-3.790550	0.0114
%1 kritik değer	-3.857386	
%5 kritik değer	-3.040391	
%10 kritik değer	-2.660551	

İşsizlik serisine ait 1st-intercept sonuçları yukarıdaki gibidir. $H=0$ hipotezi reddedilir. Serimiz I (1), yani birinci dereceden bütünleşiktir. Birinci dereceden farkta birim kök içermemektedir.

Tablo 3. 5.İşsizliğin Birinci Dereceden Birim Kök Sonuçları

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
IO(İŞSİZLİK)	-3.701437	0.0491
%1 kritik değer	-4.571559	
%5 kritik değer	-3.690814	
%10 kritik değer	-3.286909	

Exports serisinin Trend and intercept sonuçları yukarıda tablo 3.5.'deki gibidir. Bakdığımız zaman prob değeri 0.05 ten küçük olduğunu görmekteyiz.

Tablo 3. 6.ADF Test Sonuçları(LGDP)

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
LGDP(BÜYÜME)	-1.669440	0.4314
%1 kritik değer	-3.788030	
%5 kritik değer	-3.012363	
%10 kritik değer	-2.646119	

LGDP serisinin level-intercept sonuçları sırasıyla yukarıda tablo 3.6.'daki gibidir. $H=0$ hipotezi birim kökün varlığını gösterir. Bu durumda prob değeri 0.05'ten büyük olduğu ve aynı zamanda t istatistiği kritik değerlerden büyük olduğundan $H=0$ reddedilemez. Seri I (0) olmamakta, düzeyde birim kök içermektedir.

Bu çıktıya göre, ADF test istatistiği -1.669440'tır ve bu, test istatistiğinin 1%, 5% ve 10% seviyelerindeki kritik değerlerinden daha büyük olduğu anlamına gelir. Bu, null hipotezinin reddedilemeyeceği anlamına gelir. Yani, veriler LGDP'nin bir birim kök içerdiğini gösteriyor, yani LGDP durağan değildir.

Lag Length değeri 0 olarak ayarlandığı için, ADF testi otomatik olarak en uygun lag uzunluğunu belirlemeye çalışır. Bu durumda, en uygun lag uzunluğu SIC kriterine göre belirlenir ve maksimum lag uzunluğu 4 olarak sınırlandırılır

Elde edilen veriler LGDP'nin durağan olmadığını göstermektedir. Zaman serisinin analizi için durağanlığı sağlamak gerekli olduğundan bazı veri dönüşümleri veya fark alma işlemleri gibi teknikler uygulanabilir.

Tablo 3. 7.*Büyümenin Birinci Dereceden Birim Kök Sonuçları*

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
LGDP(BÜYÜME)	-4.199870	0.0043
%1 kritik değer	-3.808546	
%5 kritik değer	-3.020686	
%10 kritik değer	-2.650413	

LGDP serisine ait 1st-intercept sonuçları yukarıdaki gibidir. $H=0$ hipotezi reddedilir. Serimiz I (1), yani birinci dereceden bütünleşiktir. Birinci dereceden farkta birim kök içermemektedir.

ADF test istatistiği -4.199870'tir. Test istatistiği, 1%, 5% ve 10% seviyelerindeki kritik değerlerden daha düşük olduğu için, null hipotez reddedilir. Yani, veriler D(LGDP) bir birim kök içermez ve zaman serisi durağandır.

Tablo 3. 8.*Büyümenin Birinci Dereceden Sabitli ve Trendli Birim Kök Sonuçları*

DEĞİŞKENLER	T-STATİSTİK	OLASILIK
LGDP(BÜYÜME)	-6.194960	0.0004
%1 kritik değer	-4.498307	
%5 kritik değer	-3.658446	
%10 kritik değer	-3.268973	

Bu çıktı, Sabitli ve Trendli Birim Kök Sonuçları adlı bir Augmented Dickey-Fuller (ADF) testinin sonuçlarını göstermektedir. Önceki Birim Kök Sonuçları çıktısına ek olarak, bu test lineer bir trend de içermektedir. ADF test istatistiği -6.194960'tır. Test istatistiği, %1, %5 ve %10 seviyelerindeki kritik değerlerden daha düşüktür; dolayısıyla, null hipotez reddedilir. Sonuç olarak, verilerde D(LGDP) bir birim kök içermez ve zaman serisi durağandır.

3.3.2. Granger nedensellik testi

Granger nedensellik testi, bir değişkenin diğer değişkenin tahmin edici değerlerinin öngördürülebilirliği üzerinden nedensellik ilişkisini test etmek için tercih edilmiştir. Gecikmenin 2 olduğu zaman, yani bir değişkenin diğer değişkenin tahmin edici değerlerinin 2 dönem sonra etkisini ölçmek için yapılan bir analizde, Granger nedensellik testi kullanılarak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı değerlendirilir. Bu test, bir değişkenin diğerini tahmin etme yeteneğinin, diğer değişkenin geçmiş değerlerini de içererek artırıp artırmadığını belirler. Granger Nedensellik testi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. 9. *Granger Nedensellik Testi Sonuçları*

Null Hypothesis:	Gözlem	F-İstatistik	Olasılık
IO LGDP Granger nedeni değildir	20	1.29269	0.3034
LGDP IO Granger nedeni değildir		0.34287	0.0152

Burada IO ve LGDP olarak iki değişkenimiz bulunmaktadır. Tablo 3.9 görüldüğü gibi birinci satır IO'nun LGDP'yi Granger nedensellik açısından etkileyip etkilemediğini test eder. Null hipotezi, IO'nun LGDP'yi açıklamada ek bir bilgi sağlamadığını açıklar. F istatistiği (1.29269) ve olasılık değeri (0.3034) sonuçları, null hipotezinin reddedilmeyeceğini ve IO'nun LGDP'yi Granger nedensellik açısından etkilemediğini göstermektedir. (Olasılık değeri 0,05 büyük olduğu için hipotez kabul edilmiştir. Yani işsizlik ekonomik büyümenin nedeni değildir.

Tablo 3.9.'da görüldüğü gibi ikinci satır, LGDP' nin IO'yu Granger nedensellik açısından etkileyip etkilemediğini test eder. F istatistiği (0.34287) ve olasılık değeri (0.0152) sonuçları, null hipotezinin reddedileceğini ve LGDP'nin IO'yu Granger nedensellik açısından etkilediğini göstermektedir. Yani 0,05 göre hipotezi kabul edilmiştir. GSYH'nin genç işsizlik oranını etkileyen bir nedensellik olduğu

belirlenmiştir. Yani GSYH ile işsizlik oranı tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. GSYH'dan işsizlik oranına doğru bir etki mevcuttur.

3.3.3. ARDL modeli

Tablo 3. 10. ARDL Modeli

Bağımlı Değişken: LGDP
Yöntem: ARDL
Örnek (düzeltilmiş): 2003-2021
Dahil edilen gözlemler: 19 (Düzeltilmelerden sonar)
Maksimum bağımlı gecikmeler: 4 (Otomatik seçim)
Model seçim yöntemi: Schwarz kriteri (SIC)
Dinamik regresörler (4 gecikmeli, otomatik): IO
Sabit regresörler: C
Değerlendirilen model sayısı: 20
Seçilen Model: ARDL(3, 0)

Not: Son denklem örneği, seçim örneğinden daha büyüktür

Modelde, en fazla kullanılan bağımsız değişkenin otomatik olarak seçilen 4 gecikme (lags) ile belirlenen endüstriyel üretim (IO) olduğu belirtilmektedir. Sabit değişken (fixed regressor) "C" de modele dahil edilmiştir.

Model seçim yöntemi olarak Schwarz kriteri (SIC) kullanılmıştır ve 20 farklı model değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, en uygun model olarak ARDL (3,0) seçilmiştir.

3.3.4. F-Sınır testi

F sınır testi, iki veya daha çok regresyon modeli arasındaki istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için kullanılan bir hipotez testidir. Bu test, regresyon analizinde kullanılan doğrusal modellerin karşılaştırılmasında yaygın olarak kullanılır.

F sınır testi, iki hipotezden oluşur:

Null hipotezi (H0): Modeldeki regresyon katsayıları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Alternatif hipotez (H1): Modeldeki en az bir regresyon katsayısı diğer modelden farklıdır.

F sınır testi, modeldeki varyans farklarını karşılaştırır. Test istatistiği, varyansın oranı olarak hesaplanır ve F dağılımına uygun şekilde dağılır. F değeri büyük olduğunda, modeller arasındaki fark daha anlamlıdır ve null hipotezini reddetmek için yeterli kanıt vardır.

F sınır testi, regresyon analizinde model seçimi veya hangi bağımsız değişkenlerin modelde kalacağına karar vermek için kullanılabilir.

Tablo 3. 11. F Sınır Testi

			Asimptotik: n=1000	
F-istatistik	13.75459	10%	3.02	3.51
k	1	5%	3.62	4.16
		2.5%	4.18	4.79
		1%	4.94	5.58
Gerçek Örneklem Büyüklüğü	19		Sonlu Örnek: n=35	
		10%	3.223	3.757
		5%	3.957	4.53
		1%	5.763	6.48
			Finite Sample: n=30	
		10%	3.303	3.797
		5%	4.09	4.663
		1%	6.027	6.76

Kurulan ARDL modeline ilişkin elde edilen F istatistiği yaklaşık 13.75459' dir. Bu değer hem n=1000 hem de n=35 gözlemlerinde %5 anlam düzeyinden ve %1 anlam düzeyinden büyüktür. Dolayısıyla değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu neticesine ulaşılmıştır. Bu durum n=30 gözlem üzerinden hesaplanan sonlu örnek kritik değerleri içinde geçerlidir.

Çıktıda ilk olarak, Asimptotik (sonsuz örneklem büyüklüğü) ve Finite (sonlu örneklem büyüklüğü) örneklem büyüklükleri için F istatistik değeri verilmiştir.

Sonrasında, farklı güven aralıklarına göre kritik F değerleri verilmiştir. Örneğin, %10 anlamlılık seviyesi için $n=1000$ Asimptotik örneklem büyüklüğü için 3.02 ve 3.51 aralığında kritik F değerleri, $n=35$ Finite örneklem büyüklüğü için 3.223 ve 3.757 aralığında kritik F değerleri, $n=30$ Finite örneklem büyüklüğü için ise 3.303 ve 3.797 aralığında kritik F değerleri verilmiştir.

Bu kritik F değerleri, modeldeki regresyon katsayıları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını tespit etmek için yararlanılır. Test edilen F değeri, kritik F değerlerinin üzerindeyse, null hipotezi reddedebilir ve modeller arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.5. Uzun dönem sonuçlar

Bir ekonomik modelde belirli bir bağımsız değişkenin uzun dönem etkilerini analiz etmek için, işsizlik değişkenin uzun dönemdeki katsayısı hesaplanabilir. Bu katsayı, değişkenin uzun dönemdeki etkisini gösterir ve bu etki genellikle modeldeki diğer değişkenlerin etkilerinden izole edilir. Kısıtlı sabit ve trendin olmadığı durumda denklem Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3. 12. *Seviye Denklemi*

Değişken	Oran	Std. Hata	t-Statistic	Olasılık.
IO	-0.116558	0.037626	-3.097830	0.0079
C	28.71317	0.419434	68.45689	0.0000
EC = LGDP - (-0.1166*IO + 28.7132)				

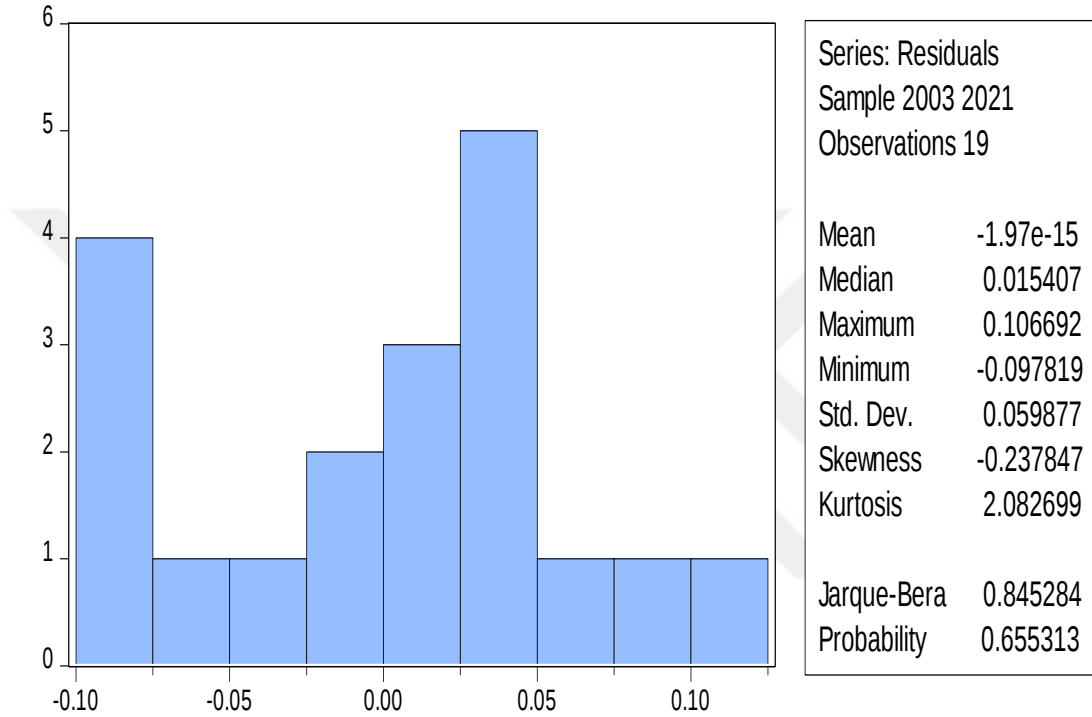
Bu analizin sonucu, "IO" değişkeninin "LGDP" üzerindeki etkisinin, diğer değişkenler sabit tutulduğunda, istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre, "IO" değişkenindeki bir birimlik artış, "LGDP" değişkeninde 0.1166 birimlik azalmaya neden olacaktır. Bu katsayı %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Ayrıca, "C" sabit değişkeninin de "LGDP" üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. "C" sabit değişkeninin katsayısı 28.7132'dir, yani "IO" değişkeni ve

diğer değişkenler sabit tutulduğunda "LGDP" değişkeninin 28.7132 birim olacağı tahmin edilebilir.

3.3.6. Normallik testi

Normal dağılım testleri, genellikle veri setinin normal dağılıma sahip olup olmadığını tespit edilmesi için kullanılır. Normal dağılım testleri, verilerin normal dağılıma sahip olması gerektiği istatistiksel analizlerde önemlidir.

Şekil 3. 4. Normallik testi

Jarque-Bera prob değeri 0.05'ten büyüktür. $H=0$ hipotezi 0.05'ten büyük olması durumunda normallik koşulunun sağlandığını söyleye biliriz. Yani Modelde normal dağılım bulunmaktadır.

3.3.7. Seri korelasyon LM testi

Bu test, regresyon modelindeki hata terimlerinin bağımlı olmadığı varsayımının geçerli olup olmadığını kontrol etmek için kullanılır. Eğer hata terimleri arasında bir özyinelemeli yapı varsa, hatalar arasında bir bağımlılık olacaktır ve modelin güvenilirliği azalacaktır. Bu nedenle, özyinelemeli yapıların tespiti önemlidir ve bu test bunu yapmaya yardımcı olur.

Serial Correlation LM Test, modeldeki hataların zaman içindeki korelasyonunu test eder. Test istatistiği, modeldeki hataların özyinelemeli olmadığı varsayımına karşıt

olarak formüle edilir. Eğer test istatistiği belirli bir anlamlılık seviyesinde (genellikle %5) kritik değerden büyükse, özyinelemeli yapılar olduğu sonucuna varılır ve bu nedenle hatalar arasında bağımlılık olduğu düşünülür. Buna karşılık, test istatistiği kritik değerden küçükse, hatalar arasında bağımsızlık olduğu sonucuna varılır ve özyinelemeli yapılar yok sayılabilir.

Tablo 3. 13. Seri Korelasyon LM Testi

Seri Korelasyon LM Testi			
F-istatistik	3.770060	Prob. F(2,12)	0.0736
Obs*R-squared	7.331699	Prob. Chi-Square(2)	0.0656

Test sonucuna göre, F-istatistiği 3.77'dir ve p-değeri 0.0736'dır. Bu, test istatistiğinin, kabul edilebilir bir anlamlılık seviyesi olan %5'ten daha büyük olduğunu gösterir. Bu nedenle, özyinelemeli bir yapı olmadığı hipotezi kabul edilir.

Ayrıca, obs*R-kare değeri 7.331699 ve p-değeri 0.0656'dır. Bu, Chi-Kare dağılımına dayalı bir testtir ve test sonucuna göre, hatalar arasında özyinelemeli bir yapı olup olmadığı hipotezi reddedilemez.

3.3.8. Heteroskedasticity testi

Heteroskedasticity testi, bir regresyon modelinin varsayımlarından biri olan homoskedastisite varsayımının geçerli olup olmadığını belirlemek için yapılan bir testtir. Homoskedastisite varsayımı, hataların aynı varyansa sahip olduğu anlamına gelirken, heteroskedastisite varsayımı ise hataların farklı varyanslara sahip olduğunu ifade eder.

Tablo 3. 14. Heteroskedasticity testi

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey			
F-istatistik	0.318600	Olasılık. F(4,14)	0.8608

Tablo 3. 14. (Devam) Heteroskedasticity testi

Obs*R-squared	1.585241	Olasılık-Chi-Square(4)	0.8114
Scaled explained SS	0.465931	Olasılık-Chi-Square(4)	0.9767

Tablo 3.24. de görüldüğü gibi Prob. Chi-Square (5) değeri 0.05'ten büyük olduğu için $H=0$ hipotezi kabul edilmektedir. Bu durum modelde bir problem olmadığını göstermektedir.

3.3.9. Ramsey Reset testi

Ramsey Reset Testi, bir regresyon modelinin doğru şekilde özelleştirilip özelleştirilmediğini değerlendirmek için kullanılan bir hipotez testidir. Bu test, modelin doğru özelleştirilip özelleştirilmediğini kontrol etmek için ek açıklayıcı değişkenlerin (regresyonun çıktısı olarak kullanılan değişkenin) uygun olup olmadığını belirler. Test, ek açıklayıcı değişkenlerin doğru şekilde eklenip eklenmediğine yönelik bir hipotez testi yapar. Eğer test sonucunda elde edilen p-değeri anlamlı ise, modelde açıklayıcı değişkenlerin doğru şekilde özelleştirilmediği sonucu çıkarılabilir ve modelin iyileştirilmesi gerekebilir.

Tablo 3. 15. Ramsey Reset Testi

Ramsey RESET Test Equation: UNTITLED Specification: LGDP LGDP(-1) LGDP(-2) LGDP(-3) IO C			
	Değer	df	Olasılık
t-statistic	1.416445	13	0.1802
F-statistic	2.006317	(1,13)	0.1802

Bu analizde, LGDP değişkeni, LGDP(-1), LGDP(-2), LGDP(-3), IO ve C (sabitler terimi) bağımsız değişkenleri olarak kullanılmıştır. Omitted Variables

(Atlanan Değişkenler) kısmında, modellerin hatalarının tahmin edilen değerlerinin kareleri ile açıklanmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Tablo 3.15 de görüldüğü gibi, t-istatistiğinin değeri 1.416445 ve p-değeri 0.1802 şeklinde tespit edilmiştir. Bu, atılan değişkenlerin eklenmesinin modelin doğruluğunu önemli ölçüde artırmadığı anlamına gelir. Ayrıca, F-istatistiği 2.006317 ve p-değeri 0.1802 şeklinde belirlenmiştir, bu da eklenen değişkenlerin modelin açıklanabilirliğini artırmadığını gösterir. Ve bu analiz, mevcut modelin ek değişkenlerin eklenmesiyle önemli ölçüde iyileştirilemeyeceğini göstermektedir.

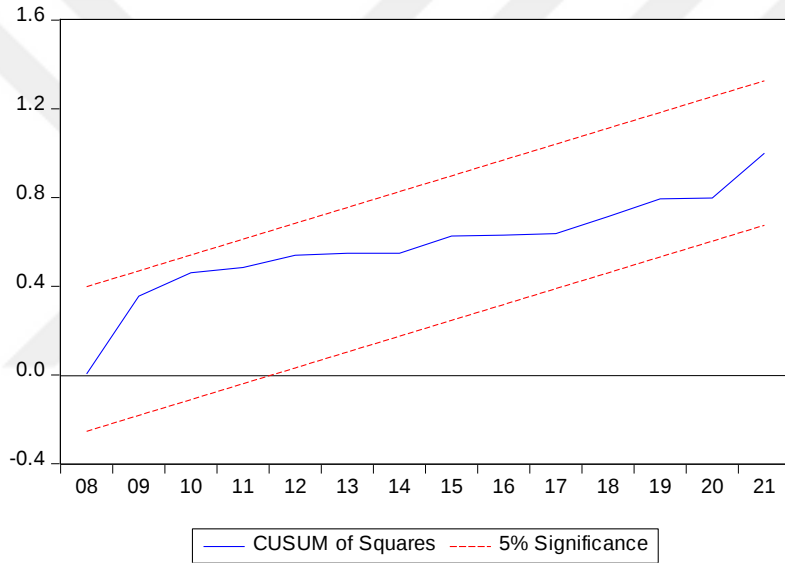
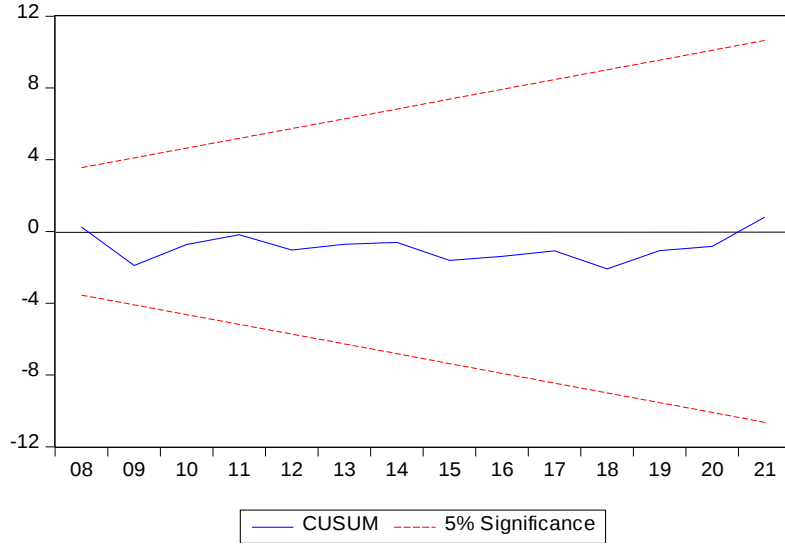
t ve F istatistiklerine ilişkin olasılık değerleri 0.05'ten fazla olduğu için modelde fonksiyonel form belirleme hatası bulunmamaktadır. $H=0$ hipotezi şeklinde kabul edilmektedir.

3.3.10. CUSUM & CUSUMQ testleri

CUSUM (cumulative sum) ve CUSUMQ (cumulative sum of squares) istatistiksel analiz yöntemleri, bir sürecin istikrarlılığını veya değişiminin ne zaman ortaya çıktığını belirlemek için kullanılırlar.

CUSUM yöntemi, sürecin beklenen değerine (ortalama veya diğer bir ölçü) göre sapmaların toplamının zaman içinde biriktirilmesiyle oluşan bir grafik çizer. CUSUMQ yöntemi ise, sürecin varyansına göre sapmaların karelerinin toplamının zaman içinde biriktirilmesiyle oluşan bir grafik çizer.

Her iki yöntem de, sürecin kontrol limitleri ile belirlenmiş bir aralıkta (genellikle sıfır etrafında) kalıp kalmadığını belirlemek için kullanılır. Eğer CUSUM veya CUSUMQ grafiği kontrol limitlerini aşarsa, bu sürecin istikrarlılığındaki bir değişikliğin bir göstergesi olarak kabul edilir ve sürecin kontrol edilmesi ve gerekirse ayarlanması gerekir.

Şekil 3. 5.CUSUM ve CUSUMQ Testleri

CUSUM ve CUSUM of Squares grafiği incelendiğinde grafiğin kırmızı çizgiler (%5 anlamlılık düzeyi) arasında kaldığı görülmektedir ve buradan grafiğin anlamlı bir şekilde %5 anlamlılık düzeyi sınırlarının içinde olduğu, dolayısıyla stabilite şartlarının sağlandığı söylenebilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İşsizlik, ülkelerin ortak bir sorunu olup ekonomik ve sosyal açıdan maliyetlidir. İşsizliğin ortaya çıkmasının nedenleri ülkeler arasında farklılık gösterebilir. Gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki işsizliğin kökeninde farklı faktörler bulunmaktadır. Bu farklılıklar, kültür, coğrafya, eğitim kalitesi, demokrasi anlayışı, ahlaki kurallar, dini inançlar, bireysel algı ve tercih edilen ekonomik büyüme modeli gibi birçok etkene dayanabilir.

Bu çalışmada, Türkiye'de işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın veri kaynağı, Türkiye'nin ekonomik büyüme oranları ve işsizlik oranlarıdır. 2001-2021 yılları arasındaki çeyrek dönem verileri kullanılarak değerlendirmeler yapılmıştır. İlişkilerin etkilerini incelemek için ilk olarak serilerin durağanlığı test edilmiştir. Test sonucunda, değişkenler arasında uzun dönemli pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek için Granger nedensellik testinden yararlanılmıştır. Test sonucuna göre, gayri safi yurtiçi hasılanın genç işsizlik oranını etkileyen bir nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Yani, gayri safi yurtiçi hasıla ile işsizlik oranı arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır; yani gayri safi yurtiçi hasıladan işsizlik oranına doğru bir etki mevcuttur.

İki değişken arasındaki uzun dönem analiz sonuçlarına göre ise, işsizlik oranındaki her bir birimlik artış, büyüme oranında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde 0.1166 birimlik bir azalmaya neden olacaktır. Bu durum, işsizlik oranındaki artışın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini belirtmektedir. Elde edilen katsayı, %1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğundan, işsizlik oranındaki artışın büyüme oranındaki değişiklikleri açıklamada güçlü bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını ve değişkenler arasındaki nedensellik yönünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Değişkenler arasındaki pozitif ilişki, Türkiye'nin istihdam yaratamayan bir büyüme gerçekleştirdiğini göstermektedir. Araştırma sürecinde işsizliğin bazı nedenleri belirlenmiştir. Bu nedenlerin çözümlenmesi, işsizliğin yol açtığı ekonomik ve sosyal

sorunların sona erdirilmesi açısından önem arz etmektedir. Nedenler ülkelere göre farklılık gösterdiği gibi çözümler de farklılık göstermektedir.

Genel anlamda ülkelerin yapısal reformları uygulamaları ve nitelikli bireylere nitelikli bir eğitim sunmaları gerekmektedir. Ekonomik büyüme günümüz koşullarında daha çok katma değeri yüksek ürünlerin üretimi ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle, katma değeri yüksek ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayan bir eğitim sistemi hayata geçirilmelidir.

Ekonomik büyüme modelinde tercihler de önemli bir konudur. Sermaye yoğunluğuyla gerçekleşen büyüme modelleri istihdamsız büyümeye yol açabilmektedir. Emek yoğunluğuna dayanan ekonomik büyüme modeline geçiş yapılmalıdır. Bilim ve AR-GE destekli üretime dayalı bir ekonomik büyüme modeli, işsizlik oranlarının düşmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, her toplumun kendi inançlarına, örf ve adetlerine eleştirel bir gözle bakması gerekmektedir. Sonuç olarak, işsizlik toplumsal bir sorundur ve politika yapıcıların üzerinde durması gereken bir konudur. Bir toplum, kendi işsizliğini tercihleri, düşünce yapısı ve bilgi seviyesiyle oluşturmaktadır. Ancak düşünen, sorgulayan, okuma gibi değerli eylemleri hayatlarına katabilmiş nitelikli beyinlerden oluşan bir toplumda daha sağlıklı ve kalıcı çözümler bulunabilir.

Bu nedenlerle, işsizliği azaltmak ve işsizlik sorununu çözmek için toplumlar, eğitim sistemlerini düzenlemeli, yapısal reformlar gerçekleştirmeli ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun politikalar geliştirmelidir. Gençlerin yeteneklerini geliştirebilecekleri, iş dünyasına entegre olabilecekleri ve girişimcilik fırsatlarına erişebilecekleri destekleyici bir ortam sağlanmalıdır.

Ayrıca, işverenlerin gençlere yönelik istihdam politikalarının teşvik edilmesi önemlidir. Teşvikler, işsizliğin azaltılması ve gençlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılması için önemli bir araç olabilir. İşverenlerin staj programları, öğrenci işleri ve işbaşı eğitim gibi uygulamaları teşvik edilerek, gençlerin iş deneyimi kazanmaları ve iş piyasasına adaptasyonları desteklenebilir.

Bunun yanı sıra, girişimcilik ve yenilikçilik kültürünün yaygınlaştırılması da genç işsizlikle mücadelede etkili olabilir. Gençlere girişimcilik eğitimleri, mentorluk

programları ve finansal destek imkanları sunularak kendi işlerini kurma ve istihdam yaratma fırsatları sağlanabilir.

Son olarak, kamu politikalarının gençlerin istihdamına yönelik daha kapsayıcı ve adil olması gerekmektedir. Eğitim politikalarının iş dünyasıyla daha fazla iş birliği içinde olması, işgücü taleplerine uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması için önemlidir. Aynı zamanda, işsizlikle mücadelede aktif işgücü politikalarının uygulanması, iş arayan gençlere istihdam fırsatları sunmak için önemli bir adımdır.

Tüm bu önlemler, işsizliği azaltmaya ve toplumun ekonomik ve sosyal açıdan daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına yardımcı olacaktır. Ancak bu çözümlerin uygulanması için politika yapıcıların, iş dünyasının ve toplumun tüm kesimlerinin iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akad, İ. (2012) *Kalkınma Sürecinde Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E.
- Akay, H., K., Aklan, N., A., Çınar, M. (2016). Türkiye Ekonomisinde Ekonomik Büyüme ve İşsizlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 209-226
- Akbulut, K. (2016), “Mesleki Eğitim Programları Kapsamında İstihdam Yükümlülüğüne İlişkin Kurallar Nasıl Değişti?”, *Mali Çözüm Dergisi*, 239 245.
- Akçoraoğlu, A. (2010). Employment, Economic Growth and Labor Market Performance: The Case of Turkey. *Ekonomik Yaklaşım*, 21(77), 101-114
- Akkaya, T. (2017). Türkiye’de işsizlik olgusu bağlamında iş beğenmeme nedenleri: İstanbul ili örneği. Ankara: İşkur Yayınları. Retrieved from <https://media.iskur.gov.tr/15698/tuba-akkaya.pdf>
- Alancıoğlu, E., Utlu, S. (2012) “İstihdam ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 189-206
- Algan, N., Ildırar, M. (2003) *Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları*, Ankara, TİSK Yayınları.
- Alhdiy, F.M., Johari, F., Daud, N.M., Rahman, A. A. (2015), Short and Long Term Relationship between Economic Growth and Unemployment in Egypt: An Empirical Analysis, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(4), 454-462
- Apaydın, F. (2018). Türkiye’de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(30), 159-200
- Apergis, N., Rezitis, A. (2003). An Examination of Okun's Law: Evidence From Regional Areas in Greece. *Applied Economics*. 35(10), 1147-1151
- Arı, A. (2016). Türkiye’deki Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Analizi: Yeni Bir Eş bütünleşme Testi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 57-67
- Aslan, H., & Aslan, M. (2017). Uzun süreli işsizlik ve etkileri üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 1-20. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/393215>

- Aslan, N. (2010). *Makro İktisat*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi
- Ataman, C.,B. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*,53(1), 59-72
- Atamtürk, B. (2007). Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı.1, 89-103.
- Ay, S. (2012). Türkiye’de işsizliğin nedenleri: İstihdam politikaları üzerine bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2). Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Retrieved from <https://avesis.uludag.edu.tr/yayin/97602a59-91af-4c21-9f1c-18ea018d512a/turkiye-de-issizligin-nedenleri-istihdam-politikalari-uzerine-bir-degerlendirme>
- Ayan, S. (2014), “G-20 Süreci Ve Aktif İstihdam Politikaları, Türkiye Ve G-20 Ülkelerindeki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler Ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, 2014.
- Aydın, N. (2012). ‘İşsizlik, Beveridge Eğrisi Ve Türkiye İşgücü Piyasasına İlişkin Bir Değerlendirme’, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 32, İstanbul, S.120
- Ball, L., Leigh,D., Loungani,P. (2013). Okun’s Law: Fit at 50?, *NBER Working Paper* 186668
- Barış, S., Çevik, E. İ., Çevik, K. N. (2010). Türkiye’de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi ve İstihdam Yaratamayan Büyüme: Markow-Switch Yaklaşımı. *Maliye Dergisi*, 159, 88-102
- Barro, R., J., Sala-İ-Martin, X. (1995) *Economic Growth*. Massachusetts London: The MIT Press Cambridge.
- Başitek, D. (2019). Ekonomik büyümenin derin belirleyicileri: Orta gelir düzeyindeki ülkeler örneği. Retrieved from <https://avesis.deu.edu.tr/dosya?id=29cf1231-7344-4283-9cba-96bd093eeb97>
- Bayrakdar, S. (2019). İşsizliğin Çözümünde Uygulanan Aktif İstihdam Politikalarının Etkinliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 339-358.

- Beaton, K. (2010). Time Variaton in Okun's Law: A Canada and U.S. Comparision. *Bank of Canada Working Paper*. 7, 1-15
- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Trabzon: Derya Kitabevi
- Biçerli, K. (2005), "Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?", *Çimento İşveren Dergisi*, 19(6),1 12.
- Biçerli, M.K. (2011). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Birol, H. Ö., Gencer, H. A. (2014). Neo-klasik iktisat-neo-klasik sentez. *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 259-280
- Blinder, A.,S., (1997). Is There a Core of Practical Macroeconomics That We Should all Believe?, *The American Economic Review*, 87(2) 240-243
- Bocutoğlu, E. (2011). *Makro İktisat*, Trabzon: Murathan Yayınları
- Bonaventura, L., Cellini, R., Sambataro, M. (2020).Gender differences in the Okun's law across the Italian regions, *Economics Bulletin*,40(4),2780-2789
- Bora, T., Bora, A., Erdogan, N., Üstün, İ. (2017). Boşunamı okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği. (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları
- Bozdağlıoğlu, Y. (2008). Türkiye’de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 20, 45-65
- Boztepe, Y.(2007), Türkiye’de İşsizlik Kavramı ve İşsizliğin Ortadan Kaldırılması ile İlgili Bir Model Oluşturulması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Carık, T.(2021). Türkiye’de İşsizlik Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Bandırma: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cháfer, C. M. (2015). An analysis of the Okun's law for the Spanish provinces, Barcelona: University of Barcelona, Research Institute of Applied Economics.
- Çağlarırnak Uslu, N., Karahan-Dursun, P., & Çer, Ş. (2019). Türkiye’de Beveridge eğrisinin geçerliliğine ilişkin ampirik bir analiz. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve*

- İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 43-52. Erişim adresi: <http://aksarayıbd.aksaray.edu.tr/en/download/article-file/768517>
- Çondur, F., Bölükbaş, M. (2014). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik-Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(2), 77-93
- Çondur, F., Şimşir, C.,N. (2017). Türkiye’de Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Genç İşsizlik İlişkilerinin Analizi, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 2(6). 44-59
- Darrat, A. F., Al-Yousif, Y. K. (1999). On the relationship between population and economic growth: Some time series evidence for develop countries. *Eeastern Economic Journal*, 25(3), 301-312.
- Dinler, Z. (2009) İktisada Giriş 15. bs., Bursa, Ekin Yayıncılık.
- Dritsaki, C., Dritsakis, N. (2009). Okun’s Coefficient for Four Mediterranean Member Countries of EU: An Empirical Study. *International Journal of Business and Management*, 4 (5), 18-26
- Dumitrescu, E., I., Hurlin, C. (2012). Testing for Granger Noncausality in Heterogeneous Panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460
- Dursun, K. P., Uslu, Ç. N. (2019). Genç İşsizliğin Yetişkin İşsizlik ile Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye için Kalman Filtresi Yöntemi ile Dinamik Bir Uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 115-136
- Eğilmez, M. (2016, Nisan 15). İşsizlik: Tanımlar ve hesaplanma şekli. Kendime Yazılar. Erişim adresi: <https://www.mahfiegilmez.com/2016/04/once-ocak-2016-itibariyle-turkiyenin.html>
- Eğilmez, M., Kumcu, E. (2004). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Ercan, Y., N. (2000) İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış, *Planlama Dergisi*, 129-138
- Ergür, E. D. (2010). Postmodern Toplum ve İşsizlik, *İş’te Çalışanlar Dergisi*, 2, 21
- Ersel, B. (1999). *Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

- Ertuğrul, Y. (2012). *Türkiye’de İşsizlik Sigortasından Yararlananların İşe Giriş Süreçlerini Etkileyen Faktörler: Yalova İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evans, M., D., R., Kelley, J. (2004) “Trends in Women’s Labour Force Participation in Australia: 1984-2002”, Melbourne Institute Working Paper, Vol. 23, Issue 4, 1-36.
- Fad’oš, M., Bohdalová, M. (2019). Unemployment gender inequality: Evidence from the 27 European Union countries. *Eurasian Economic Review*, 9, 349-371.
- Fisunoğlu, M., Köksel B. (2009). Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 20(70), 31-66
- Freeman, D., G. (2000). Regional Tests of Okun's Law. *International Advances in Economic Research-IAER*, 6(3), 557-570
- Göçer, İ., Leman, E. (2015). The Relationship Between Youth Unemployment and Economic Growth in Central and Eastern European Countries: An Empirical Analysis. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 173-188
- Gül, E., Ekinci, A., Konya, S. (2009) Türkiye’de İstihdam Politikaları: Yapısal Bir Analiz. Bursa, Ekin Yayınevi.
- Güler, E. (2015). Sanayi Sektöründe Açık İş Pozisyonu ve İşgücü Devir Hızı İstatistikleri (TR 42 Örneği). Uzmanlık Tezi, T.C. Türkiye İstatistik Kurumu, Kocaeli.
- Günçavdi, Ö., Küçükçifçi, S. (2012). Türkiye Ekonomisinde Büyümenin Kaynakları ve İstihdam Etkileri. Tartışma Metni. Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Güney, A. (2009) İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Mücadele Yöntemleri. *Kamu- İş Dergisi*, 10(4), 135-159..
- Gür, N. (2019). İşsizliğin Nedenleri, Selta. <https://www.setav.org/issizligin-nedenleri/> (Erişim tarihi: 25.12.2023)
- Gürak, H. (2006). *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi*, Bursa: Ekin Kitabevi

Habermas, J., (2002). Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, (Çev: Medeni BEYARTAŞ) İstanbul: Bakış Yayınları,

http-1: <https://biruni.tuik.gov.tr/iscucuapp/iscucu.zul;>

http-2: <https://www.tuik.gov.tr/>

http-3: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108>

http-4: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=TR>

Hussain, T., Siddiqi, M. W., and Iqbal, A. (2010). A Coherent Relationship between Economic Growth and Unemployment : An Empirical Evidence from Pakistan, *International Journal of Human and Social Science*, 4(3), 288–295

Kabaklarlı, E., Gür, M. (2011). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu Ve Ekonomik Belirleyicilerinin Uzun Dönem Eşbütünleşme Analizi, *14.Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi*, 1-16

Kamacı, A. (2016). Doğu Karadeniz’de İşgücü ve İstihdam, *Jomelips*, 1(1), 14-32

Kanca, O., C. (2012). Türkiye’de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 1-18

Kara, M., Duruel, M. (2005). Türkiye’de Ekonomik Büyümenin İstihdam Yaratmama Sorunu, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 367- 396

Karaaslan, E. (2010) *Kayıt Dışı İstihdam ve Neden Olduğu Mali Kayıpların Bütçe Üzerindeki Etkileri:Türkiye Örneği*, Ankara: Ümit Ofset

Karabıyık, İ. (2012) “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 32, Sayı 1, ss. 231-260.

Karabulut, A. (2007), “Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü Ve Etkinliği”, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Karagöl, E., Akgeyik, T. (2004) Economic Growth and Unemployment In Turkey: An Empirical Study. *Journal of International Business and Economics*, 2(1), 182-187

- Karnt, N., T. (2016) “İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.E. Ankara.
- Karşıyakalı, B. (2008). "Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Kaynaklarının Analizi". (Doktora Tezi), 22. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kart, N. T. (2016). *İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Ankara Üniversitesi, S.B.E.
- Kaynak, M. (2005). *Kalkınma İktisadı*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Kaynak, M. (2009). *Büyüme Teorileri Giriş*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Kazgan, G. (2006). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kenny, V., S. (2019). A Causal Relationship Between Unemployment and Economic Growth, *Munich Personal RePEc Archive*, 1-11
- Khalik S., A. (2012). Testing the Causal Nexus between Output and Unemployment: Swedish Data, *International Business Research*, 10, 29-45
- Kılıç, D., Öztürk, S. (2014) “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, Cilt 47, Sayı 1, 118.
- Kitov, I. (2011). Okun’s Law Revisited. Is There Structural Unemployment in Developed Countries?
- Korkmaz, A., Mahiroğulları, A. (2007). *İşsizlikle Mücadele*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- Kukaj, D. (2018). “ Impact of Unemployment on Economic Growth: Evidence from Western Balkans, *European Journal of Marketing and Economics*, 1(1), 10-18
- Logeay, C., VolzJ. (2001). “EMU: Economic Growth Leads to Job Creation”, *Economic Bulletin*, 38(2), 45-52

- López, F.S. (2019). Unemployment and Growth in the Tourism Sector in Mexico: Revisiting the Growth-Rate Version of Okun's Law, *Economies* 2019, 7(83) doi:10.3390/economies7030083
- Lordoğlu K.,Özkaplan. N. (2003). *Çalışma İktisadı*, İstanbul: Der Yayınları
- Loría, E., Salas, E. (2014). A Nonlinear Relationship: Unemployment and Economic Growth (Construction Sector) in Spain, 1995.1–2012.2, 20, 439–453
- Lucas, R. (1988). On the Mechanic of Economic Development. *Journal of Monetary*
- Manga, M., vd.,(2015). "Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Brics Ülkeleri ve Türkiye Örneği". Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 45-60.
- Mojica, M.A., Tatlonghari, V., M. (2017).The relationship between output growth and unemployment in the Philippines economy (1990-2014): An empirical analysis of variants of Okun's Law, *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 5(1), 49-68
- Momete D., C. (2007). Analysis Of The Relationship Between Employment And Economic Growth in Romania. *Fascicle of Management and Technological Engineering*, 11(16), 2052-2057
- Mucuk, M.,Edirneligil, A., Gerçeker, M. (2017). The Relationship Between Unemployment Rate and Economic Growth: The Case of Turkey, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-8
- Muratoğlu, Y. (2011) Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. International Conference on Eurasian Economies. Session 2c: *Çalışma Ekonomisi*, 167-173
- Okun, A. (1962). Potential GNP: Its Measurement and Significance. In American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economic Statistics Section, 98–104
- Öcal, T. (2007). *Makro İktisat*, İstanbul: Arıkan Yayınları
- Öke, M.,K., (2001). Küresel Toplum, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları.

- Parasız, İ. (2000). *İktisat Teorisi*, Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Pekel, E. (2018). Türkiye'de eğitimin toplumsal cinsiyet bağlamında istihdam üzerindeki etkisi. Retrieved from <https://acikerisim.nku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.11776/3333/0057601.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pekin, T. (2007). *Makro Ekonomi*, İzmir: Zeus Kitabevi.
- Ricardo, D. (2024). On The Principles of Political Economic and Taxation-David Ricardo. Lebooks Editora.
- Saraçoğlu, B, Suiçmez, H. (2008). Türkiye’de İmalat Sanayisinde Büyüme, İstihdam ve Verimlilik Sorunları, *TİSK Akademi*, 3(6), 89-126
- Sayın, F. (2011). Türkiye’de 1988-2010 Döneminde Eğitim ve Büyümenin Genç İşsizliğine Etkisinin Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(4), 33-53
- Serter, N. (1993). *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları
- Sertkaya, Y., Okur, A. (2016). Türkiye’de Genç İşsizliğinin Belirleyicilerine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz. *Ardahan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 155-168.
- Sinclair, T., M. (2007). The Relationships Between Permanent and Transitory Movements in U.S. Output and the Unemployment Rate, *Journal of Money, Creditand Banking*, 41(2-3),529-542.
- Solow, R. M. (2000). Unemployment In The United States And In Europe Contrast And The Reasons. CESifo Working Paper Series No. 231, s. 1-15.
- Solow, R., M. (1956), “A Contribution to the Theory of Economic Growth”,
- Sögner, L., Stiassny,A. (2002). An Analysis of the Structural Stability of Okun’s Law: A Cross-Country Study. *Applied Economics*, 34(14), 1775-1787
- Şimşek, M., Kadılar, C. (2010). Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 115-140.

- Taban, S. (2018). *İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller*, Bursa: Ekin Yayınevi
- Takım, A. (2010). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Analizi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 315-324
- Tarı, R., Abasız, T. (2010). Asimetrik etkiler altında Okun Yasası’nın eşik hata düzeltme modeli ile sınanması: Türkiye örneği, *Iktisat İşletme ve Finans*, 25(291), 53-77
- Taş, S. Türkiye’de işsizliğin nedenleri ve uygulanan ekonomi politikaları. Academia.edu. Retrieved from https://www.academia.edu/23581498/T%C3%9CRK%C4%B0YEDE_%C4%B0%C5%9ES%C4%B0ZL%C4%B0%C4%9E%C4%B0N_NEDENLER%C4%B0_VE_UYGULANAN_EKONOM%C4%B0_POL%C4%B0T%C4%B0KALRI
- Tatoğlu, F. (2010). *Türkiye Ve Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İşsizlik Ve Büyüme*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı
- Teber, E.(2014). Türkiye’de İşsizlik, *Ekonomizm* <https://www.ekonomizm.com/2014/05/turkiyede-issizlik-emre-teber.html> (Erişim tarihi: 22.05.2023)
- The Quarterly Journal of Economics, Vol. 70, No. 1, pp. 65-94.
- Timur, C., Doğan, Z. (2015) “İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Analizi”, Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 2, 231-247.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika*, Bursa: Vipos Yayınları
- Tripier, F. (2002). The Dynamic Correlation Between Growth and Unemployment. *Economics Bulletin*. 5(4), 1-9
- Tumanoska, D., (2020). The Relationship between Economic Growth and Unemployment Rates: Validation of Okun’s Law in Panel Context, *Research in Applied Economics*, ISSN 1948-5433, 12(1)
- Tunay, B.(2007). Makro Ekonomi Teori Ve Politika, Arıkan Basım, 1. Baskı, İstanbul 2007, S.54

- Türkan, E. (2005) “Türkiye’de İşgücünün Yapı ve Nitelikleri; Gelişme ve Değerlendirmeler”, TCMB Yayınları.
- Türkbal, A. (1993). *İktisada Giriş*, Dicle: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Türkiye İş Kurumu Kanunu. (2003), Kanun Numarası: 4904,Kabul Tarihi:25/6/2003, Yayınlandığı Resmi Gazete : Tarih : 5/7/2003, Sayı : 25159
- Uslu, Ç, N. (2018). Genç İşsizliği, Eğitimli Gençlerin İş Arama Süreçlerinin Eğitim İş Boşluğunun Azaltılmasında Bir Araç Olarak EMLT Örneği, Eskişehir: Nisan Kitapevi
- Uşen, Ş. (2007), “Avrupa Birliği Ülkeleri Ve Türkiye’de Aktif Emek Piyasası Politikaları”, Çalışma ve Toplum, 2007/2, 65 94.
- Üzar, U., Akyazı H. (2018) Ekonomik Büyüme Ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin OECD Ülkeleri Düzeyinde Ekonometrik Bir Analizi C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,19(2)
- Valadkhani, A., Smyth, R. (2015). Switching and asymmetric behaviour of the Okun coefficient in the US: Evidence for the 1948–2015 period, *Economic Modelling*, 50, 281-290
- Villaverde, J, Maza A. (2009). The Robustness of Okun's Law in Spain, 1980-2004: Regional Evidence. *Journal of Policy Modeling*. 31(2), 289-297
- Yardımcı, P. (2006). İçsel büyüme ve Türkiye’de içsel büyümeyi etkileyen faktörlerin ampirik analizi. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Pinar-Yardimci/publication/324587071_ICSEL_BUYUME_VE_TURKIYEDE_ICSEL_BUYUMEYI_ETKILEYEN_FAKTORLERIN_AMPIRIK_ANALIZI/link/s/5ad70c25458515c60f57265f/ICSEL-BUeYUeME-VE-TUeRKIYEDE-ICSEL-BUeYUeMEYI-ETKILEYEN-FAKTOeRLERIN-AMPIRIK-ANALIZI.pdf
- Yenilmez, F., Kılıç, E. (2018). Türkiye’de işgücüne katılma oranı-işsizlik oranı ilişkisi: Cinsiyet ve eğitim düzeyine dayalı bir analiz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 13, 55-76.

- Yıldırım, K., Özer, M. (2006). *İktisat Teorisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Yıldırım, N. (2011). *İktisadi Büyüme Teorisi*. Ankara: Barış Kitap
- Yıldız, K. (2014). İşsizlik türleri ve Türkiye’de işsizlik sorununun çözümüne yönelik politikalar. *Akademik Bakış Dergisi*, 45, 1-20. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/382893#:~=Ba%C5%9Fka%20bir%20%C5%9Fekilde%20ifade%20edecek,mevsimsel%20i%C5%9Fsizlik%20olarak%20be%C5%9Fe%20ayr%C4%B1lmaktad%C4%B1r>
- Yıldız, N., Akduğan, U., Taşdemir, D.(2017). Relationship of The Economic Growth and Unemployment: An Empirical Assesment of Okun’s Law for Turkey. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 25, 62-74
- Yılmaz, G., Ö. (2005) Türkiye Ekonomisinde Büyüme İle İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2, 11-29
- Yüceol, H., M. (2006) Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Dinamikleri, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 21(243), 81-95
- Yülek, A., M., (1997). İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler ve Kamu Politikaları Üzerine, *Hazine Dergisi*, 6, 89-105.
- Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Filiz Kitapevi

ÖZGEÇMİŞ

Adı/Soyadı : Aslan AZIZLI

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

2017-2021, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, İşletme

2021-2024, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Tezli
Anabilim Dalı